

OSEBNI IZOBRAŽEVALNI NAČRT

Osebni izobraževalni načrt

Avtorji: Anica Justinek
Bernarda Kokalj
Alenka Levec
Darja Lukan
Saša Markovič
Peter Pal
Irena Praznik

Uredila: Anica Justinek, Irena Praznik

Recenzent: mag. Tanja Bezić

Jezikovni pregled: Boris Marinković Habjanič

Publikacija se nahaja na spletni strani Centra RS za poklicno izobraževanje, najdete jo v spletni knjižnici www.izvirznanja.si

Publikacijo je pripravil Center RS za poklicno izobraževanje v okviru projekta ESS Sofinanciranje ključnih skupnih nalog za podporo uvajanju novih izobraževalnih programov v srednjem poklicnem in strokovnem izobraževanju v letih 2008–2013, in sicer v sklopu dejavnosti Dvig kakovosti pedagoških procesov. Pripravo publikacije je omogočilo sofinanciranje Evropskega socialnega sklada Evropske unije in Ministrstva za šolstvo in šport.

Operacija se izvaja v okviru operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2008–2013 razvojne prednostne naloge. Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja, prednostna usmeritev Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja. Vsebina gradiva v nobenem primeru ne odraža mnenja Evropske unije.

To delo je ponujeno pod licenco Creative Commons:
Priznanje avtorstva – nekomercialno – deljenje pod enakimi pogoji.

Ljubljana, avgust 2010

KAZALO:

UVOD	5
I. IZHODIŠČA ZA PRIPRAVO OSEBNIH IZOBRAŽEVALNIH NAČRTOV	6
1. PODLAGE ZA OBLIKOVANJE OSEBNIH IZOBRAŽEVALNIH NAČRTOV (OIN)	6
2. RAZLIKOVANJE MED INDIVIDUALIZIRANIM PROGRAMOM (IP), INDIVIDUALNEM NAČRTU IZOBRAŽEVANJA (INI) IN OSEBNIM IZOBRAŽEVALNIM NAČRTOM (OIN)	6
3. RAZMERJE MED OSEBNIM IZOBRAŽEVALNIM NAČRTOM (OIN), MAPO UČNIH DOSEŽKOV (MUD) IN PEDAGOŠKO POGODBO (PP)	8
4. KAJ JE OSEBNI IZOBRAŽEVALNI NAČRT (OIN)?	9
5. KOMU JE NAMENJEN OSEBNI IZOBRAŽEVALNI NAČRT (OIN)?	9
6. PRISTOP K OBLIKOVANJU OSEBNEGA IZOBRAŽEVALNEGA NAČRTA	11
7. SPREMLJANJE URESNIČEVANJA OSEBNEGA IZOBRAŽEVALNEGA NAČRTA	12
8. EVALVIRANJE - KONČNO VREDNOTENJE DOSEŽKOV OIN	13
9. PREDLOG VSEBINE OSEBNEGA IZOBRAŽEVALNEGA NAČRTA	14
10. OBRAZCI ZA OIN	15
11. VIRI:	16
II. OSEBNI IZOBRAŽEVALNI NAČRT ZA DIJAKE S POSEBNIMI POTREBAMI	17
II.1. ZAKAJ ODLOČITEV ZA OIN IN KDAJ GA JE PRIMERNO UPORABITI ZA POSAMEZNEGA DIJAKA S POSEBNIMI POTREBAMI?	20
II.2. CILJI IN NAMEN OIN ZA DIJAKE S POSEBNIMI POTREBAMI	23
II.3. IZBIRA SKRBNIKA OIN	24
II.4. PRIZNAVANJE ŽE DOSEŽENEGA ZNANJA IN OBLIKOVANJE OIN	25
II.5. SVETOVALNI POGOVOR	26
a) <i>Primer svetovalnega razgovora z dijakom s pomočjo metode petih magnetov</i>	27
b) <i>»Delovni odnos« – značilnost kakovostnega svetovalnega pogovora</i>	29
III. PRIMERI OIN ZA DIJAKE RAZLIČNIH SKUPIN POSEBNIH POTREB	33
III.1. GIBALNO OVIRANI DIJAKI	33
III.1.1. PREDSTAVITEV POPULACIJE GIBALNO OVIRANIH	33
III.1.2. VPLIV GIBALNE OVIRANOSTI NA ŠOLSKO USPEŠNOST	34
III.1.3. GIBALNO OVIRANI DIJAKI V CIRIUS KAMNIK	34
III.1.4. PRIMERI OSEBNIH IZOBRAŽEVALNIH NAČRTOV	38
PRIMER A	38
PRIMER B	45
PRIMER C	51
III.2. GLUHI IN NAGLUŠNI DIJAKI	57
III.2.1. PREDSTAVITEV POPULACIJE GLUHIH IN NAGLUŠNIH	57
III.2.2. PRI DELU V RAZREDU MORAMO BITI POZORNI NA NASLEDNJE:	58
III.2.3. NAČELA V KOMUNIKACIJI Z GLUHIM	59
III.2.4. PRIMERI OSEBNIH IZOBRAŽEVALNIH NAČRTOV	61
PRIMER A	61
PRIMER B	63
PRIMER C	64
III.3. DIJAKI S ČUSTVENIMI IN VEDENJSKIMI MOTNJAMI	66
III.3.1. PREDSTAVITEV POPULACIJE DIJAKOV S ČUSTVENIMI IN VEDENJSKIMI MOTNJAMI	66
III. 3.2. PRIMERI OSEBNIH IZOBRAŽEVALNIH NAČRTOV	70
PRIMER A	70
PRIMER B	73
PRIMER C	75
III.4. SLEPI IN SLABOVIDNI DIJAKI	78
III.4.1. PREDSTAVITEV POPULACIJE SLEPIH IN SLABOVIDNIH DIJAKOV	78
III.4.2. VKLJUČITEV SLEPEGA IN SLABOVIDNEGA UČENCA V RAZRED:	79
III.4.3. PRIPRAVA UČNEGA GRADIVA ZA SLEPEGA ALI SLABOVIDNEGA UČENCA:	79
III.4.4. PRIPRAVA VAJ, TEKSTOV IN DRUGIH BESEDIL	80

IV. ORGANIZACIJSKA IZVEDBA S PREDNOSTMI IN POMANJKLJIVOSTMI TER PRIPOROČILI	81
PREDNOSTI IN SLABOSTI, IZZIVI IN ODPRTA VPRAŠANJA	81
IV.1. PREDNOSTI.....	82
IV.2. SLABOSTI.....	82
IV.3. IZZIVI IN DILEME	82
V. DELOVNA SKUPINA AKTIVNOSTI OSEBNI IZOBRAŽEVALNI NAČRT V PROJEKTU KAKOVOST PEDAGOŠKIH PROCESOV	84
VI. LITERATURA:	84
VII GRADIVA V ELEKTRONSKI OBLIKI:.....	87
VIII PRILOGE	89
OIN – CIRIUS KAMNIK.....	90
OIN – ZGNL.....	90
OIN – VIZ VIŠNJA GORA	97

Uvod

Publikacija, ki je pred vami, je nastala v delovni skupini kot rezultat enoletne razvojne aktivnosti v okviru širšega projekta na Centru RS za poklicno izobraževanje, Kakovost pedagoških procesov, sofinancirano iz sredstev ESF.

Namenjamo jo vsem strokovnim delavcem šole, še posebno tistim, ki se bodo pri svojem pedagoškem delu srečevali s svetovanjem in z načrtovanjem pomoči pri izobraževanju dijakov katerih koli vrst ali posebnih vzgojno-izobraževalnih potreb v najširšem pomenu besede.

V publikaciji smo v prvem delu želeli predstaviti temeljna izhodišča osebnih izobraževalnih načrtov, ki so podlaga za razvoj in pripravo osebnih izobraževalnih načrtov, kot pripomoček kateri koli populaciji. V drugem delu pa so avtorji, predstavniki posameznih vrst zavodov dijakov s posebnimi potrebami (Center za izobraževanje, rehabilitacijo in usposabljanje Kamnik, Zavod za gluhe in naglušne Ljubljana, Vzgojno-izobraževalni zavod Višnja Gora in Zavod za slepo in slabovidno mladino Ljubljana), predstavili posebne značilnosti vključene populacije v razvojno aktivnost projekta, ki pa jih velja poznati ob vse večjem procesu inkluzije. Navedli so tudi rezultate, izkušnje in predloge za nadaljnje delo z dijaki s posebnimi potrebami, do katerih so prišli na podlagi dela z osebnimi izobraževalnimi načrti, nastalimi v okviru aktivnosti projekta.

Anica Justinek

Vodja aktivnosti v projektu

I. Izhodišča za pripravo osebnih izobraževalnih načrtov

1. Podlage za oblikovanje osebnih izobraževalnih načrtov (OIN)

Izhodišča za pripravo izobraževalnih programov nižjega in srednjega poklicnega izobraževanja ter programov srednjega strokovnega izobraževanja (sprejeta 30. novembra 2001 na 53. seji Strokovnega sveta RS za poklicno in strokovno izobraževanje) v svojih ciljih navajajo, da naj bodo izobraževalni programi strukturirani tako, da bo vsakdo lahko dosegel temeljno poklicno izobrazbo ali vsaj javno priznano poklicno kvalifikacijo. To je pomembna podlaga za pripravo osebnih izobraževalnih načrtov, ki jih v določbah posebnih pravic dijakov v 57. členu nakazuje Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju (ZPSI-1, Ur. l. RS št. 79-7/2006). Osebni izobraževalni načrt podrobneje določata Pravilnik o ocenjevanju znanja v poklicnem in srednjem strokovnem izobraževanju (Ur. l. RS št. 78/2007) ter Pravilnik o prilagoditvi šolskih obveznosti dijaku v srednji šoli (Ur. l. RS št. 70-5/2009).

Osebni izobraževalni načrt je v drugih, predvsem naprednih šolskih sistemih precej razširjen. Mi smo ga podrobneje spoznavali v delovnih gradivih in promocijskih materialih predstavitev šolskih sistemov, učnih metod in oblik vzgojno-izobraževalnega dela na Danskem, Finskem, v Veliki Britaniji ob priložnostih strokovnega obiska pri njih ter na spletnih straneh šolskih institucij v drugih državah (Kanada).

Tudi pri nas osebni izobraževalni načrti niso strokovna novost, le da se je v zgoraj omenjenih členih zakonov in podzakonskih aktov formaliziral in za določeno ciljno skupino opredelil kot obveznost.

2. Razlikovanje med individualiziranim programom (IP), individualnem načrtu izobraževanja (INI) in osebnim izobraževalnim načrtom (OIN)

Pri razumevanju in interpretacijah ter opredelitvi osebnega izobraževalnega načrta (OIN) smo v šolski praksi zasledili nekaj dilem. Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (Ur.l. RS št. 54/2000) v 29. členu določa, da se mora za

otroke s posebnimi potrebami z izdano odločbo pripraviti individualiziran program (IP). Pravilnik o ocenjevanju znanja v novih programih srednjega poklicnega izobraževanja iz leta 2005 (Ur.l. RS, št. 103/2005) je govoril o individualnem načrtu izobraževanja (INI), ta se pripravi za dijake, ki niso dosegli minimalnega standarda. Opredeljeval je, da predlog pripravi učitelj oziroma ekipa učiteljev na podlagi analize uspeha dijaka. Pri pripravi sodeluje dijak, lahko pa tudi starši, svetovalni delavec oziroma drugi strokovni delavec. Gre za svetovanje posameznim učno neuspešnim dijakom, da se izboljšajo njihovi izobraževalni dosežki. Temelji na razumevanju dejavnikov neuspešnosti, iskanju močnih in šibkih področij znanja, v iskanju virov moči v dijaku in virov pomoči v okolju (v šoli, družini, pri vrstnikih). Prav tako je INI opisan v knjižici CPI, Ocenjevanje v novih programih srednjega poklicnega in srednjega strokovnega izobraževanja (CPI, 2006) kot načrtovanje konkretnih dejavnosti tako dijaka kot strokovnih delavcev šole ter družine v fazi sprotne in končne spremljave procesa in evalvacije rezultatov.

INI in OIN imata z vidika nekaterih ciljev, procesa spremljanja in evalvacije načeloma veliko skupnega, vendar sta s širšega vidika načrtovanja, namena in odgovornosti udeležencev pri pripravi različna.

OIN lahko v širšem pomenu razumemo kot pripomoček posamezniku za načrtovanje lastne poti za izobraževanje in tudi za načrtovanje sprememb v osebnotnem razvoju. Lahko ima vlogo motivacijskega sredstva ali pripomočka za prilagajanje načrtovanja, organizacije in izpeljave izobraževalnega procesa ali pa kot sredstvo za organizacijo življenja in učenja. Poudarek je na lastni aktivnosti posameznika pri načrtovanju in iskanju najustreznejše poti med zunanjimi okoliščinami in zahtevami izobraževalnega procesa ter povsem specifičnimi osebnimi razmerami in svojim življenjskim slogom. Vsebuje tudi merila in načrt za spremljanje in vrednotenje korakov, s katerimi bo posameznik preverjal uresničevanje zastavljenih ciljev. Če povzamem na kratko, gre za tri različne dokumente:

- Priprava individualiziranega programa (IP) je po odločbi komisije po Zakonu o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami obvezna odgovornost strokovnih delavcev za vse vključene dijake s posebnimi potrebami.

- Individualni načrt izobraževanja (INI) se v skladu s podzakonskimi akti obvezno pripravi za učno neuspešne, medtem ko
- osebni izobraževalni načrt (OIN) ni nujno povezan s problemi dijaka, ampak je v bistvu namenjen in koristen za vse dijake.

3. Razmerje med osebnim izobraževalnim načrtom (OIN), mapo učnih dosežkov (MUD) in pedagoško pogodbo (PP)

Dijake je treba navajati, da zavzeto in odgovorno sooblikujejo lastno izobraževanje. Poleg že omenjenih dokumentov se v zakonodaji in v praksi pojavljata še dva dokumenta, in sicer mapa učnih dosežkov (MUD) in pedagoška pogodba (PP).

Vsi trije dokumenti (OIN, MUD, PP) so pripomočki posamezniku, ki se med seboj ne izključujejo, temveč se dopolnjujejo. V uporabi je lahko vsak posamezni dokument samostojno, lahko v kombinaciji z drugim ali v kombinaciji vseh treh. Če se na šoli odloči, da se pripravlja več dokumentov, jih je smiselno med seboj povezati. Vsebino dokumentacije je treba prilagoditi tako, da se posamezni podatki po nepotrebnem ne podvajajo.

OIN lahko razumemo kot širši okvir oziroma osnovo za načrtovanje in spremljanje dijakovega vzgojno-izobraževalnega dela. Je izhodišče za vodenje mape učnih dosežkov (MUD) in njegov sestavni del. Posameznik sam vodi dokumentacijo MUD, jo sproti dopolnjuje z dokazili in rezultati dosežkov, ki hkrati dokazujejo uresničevanje OIN.

Pedagoška pogodba (PP) je zakonsko določen dokument, s katerim se šola in dijak ob zapisanih pravicah in dolžnostih obeh s podpisom obvezujeta izpolniti dogovorjene obveznosti. Sklenitev pedagoške pogodbe je nujna le, kadar so prilagoditve vzgojno-izobraževalnega dela takšne, da presegajo določila podzakonskih aktov. Je torej specifičen dokument, ki omogoča odstopanje od določil podzakonskih aktov.

S pedagoško pogodbo bi se posameznik tudi lahko obvezal, da bo uresničeval OIN, oblikovan v skladu s priporočili prilagoditev izobraževalnega programa glede na njegove potrebe, zmožnosti in značilnosti.

4. Kaj je osebni izobraževalni načrt (OIN)?

Osebni izobraževalni načrt lahko torej definiramo kot pripomoček, s katerim posameznik

- načrtuje svojo pot izobraževanja do poklica ob pomoči mentorja,
- izbere vsebine, raven zahtevnosti in načrtuje čas doseganja vmesnih ciljev in končnega cilja,
- evalvira vmesne dosežke in ugotavlja, kje na poti k cilju trenutno je,
- po potrebi spreminja oziroma prilagaja svoj načrt glede na zastavljen cilj,
- razvija odgovornost za svojo poklicno in osebno rast.

OIN je posamezniku lasten. Takšen OIN, da si ga bo prizadeval tudi uresničevati, si lahko načrtuje le sam v skladu s svojimi potrebami, interesi, cilji in zmožnostmi. V veliko pomoč mu bodo pogovor, skrbno svetovanje, napotki, opomniki in spremljanje tistega skrbnika (op. oziroma osebnega svetovalca, tutorja – za ustrezen naziv se moramo v strokovni javnosti šele dogovoriti), ki mu dijak zaupa, s katerim gojita medsebojno spoštovanje in zaupanje. To je lahko na šoli kateri koli strokovni delavec, razrednik in tudi tisti strokovni delavec, ki dijaka ne uči in ne pozna njegovega minulega dela, a si ga je dijak izbral. Skrbnika oziroma svetovalca dijaku praviloma določi šola, vendar bi bilo po našem mnenju strokovno upravičeno, če bi si ga imel možnost izbrati dijak sam.

5. Komu je namenjen osebni izobraževalni načrt (OIN)?

Izhajamo iz spoznanja, da gre za novo paradigmo glede odgovornosti za lastno izobraževalno pot in rezultate izobraževanja, zato OIN priporočamo vsem dijakom, ki potrebujejo kakršne koli prilagoditve v izvedbi programa, ne le učno neuspešnim. Tako bi se povečala stopnja inkluzivnosti za vse. S tem pa bi se

zmanjšala možnost za stigmatizacijo dijakov s posebnimi potrebami in učno neuspešnih dijakov.

Menimo, da je za zdaj uresničljiva ideja, da OIN pripravijo le dijaki, ki imajo kakršne koli posebnosti v izobraževanju, medtem ko bi v prihodnosti lahko pripravljali vsi dijaki svoj OIN.

OIN se za zdaj torej oblikuje iz potrebe po prilagoditvah, ki temeljijo na posameznikovih značilnostih, posebnostih in potrebah. To je namenjeno posameznikom,

- ki ne dosegajo ciljev in so učno neuspešni,
- s primanjkljaji v znanju (vzroki: prešolanje v isti ali drugi program oziroma prihajajo iz drugega jezikovnega okolja),
- s statusom (športnik, materinstvo ...),
- ki so pogojno napredovali v višji letnik,
- ki hitreje napredujejo (nadarjenim),
- ki se izobražujejo sočasno v dveh programih,
- za katere je ugotovljeno, da si lahko znanja, spretnosti in kompetence učinkoviteje pridobijo v podjetju ali kje drugje kot v šoli, na primer v podjetju, na PUD in podobno,
- ki niso bili uspešni na vmesnem preizkusu pri delodajalcu,
- s posebnimi potrebami,
- ki imajo priznana neformalno ali formalno pridobljena znanja,
- ki ponavljajo razred, a ne obiskujejo redno pouka,
- kandidatom, ki se znova vključujejo v izobraževanje, ko so ga nekoč zapustili.

Določanje skrbnika oziroma osebnega svetovalca (v nadaljevanju skrbnika), predvsem dijakom 1. letnika, ko se ti s strokovnimi delavci med seboj še ne poznajo, je zahtevna in odgovorna naloga.

Vlogo skrbnika bo lahko uspešno opravil le primerno usposobljen in motiviran strokovni delavec. Za strokovno svetovanje in vodenje mora imeti ustrezne osebnostne lastnosti in biti za to vlogo dodatno usposobljen. Lahko je skrbnik enemu dijaku ali več dijakom, vendar v razumnem številu. Za skrb in spremljanje napredka vsakega dijaka je treba skrbnika primerno spodbuditi, zagotoviti možnosti za intervizijo in supervizijo, omogočiti mu dodatno izobraževanje ter opravljeno delo ustrezno ovrednotiti. Razumevanje OIN kot dodatno obremenitev za dijake in strokovne delavce bi vsekakor izničilo pomen in vrednost OIN.

Želena je, da starši aktivno sodelujejo pri nastajanju OIN. Vsekakor pa morajo biti z njim seznanjeni. Če so dijaku v podporo v vseh fazah, od nastajanja do uresničevanja, imata dijak in njegov skrbnik pomembnega zaveznika na poti, ki vodi hitreje in učinkoviteje k cilju.

Breme odgovornosti pri načrtovanju in uresničevanju pa mora vsekakor nositi dijak. Vsi drugi so mu lahko le v pomoč in podporo, ko jo bo potreboval.

6. Pristop k oblikovanju osebnega izobraževalnega načrta

Kot pomoč pri oblikovanju OIN so nepogrešljivi strokovni delavci šole. Že na začetku izobraževanja seznanijo dijake in njihove starše s pomenom OIN kot pripomočkom pri izobraževanju in doseganju ciljev. Dijakom predstavijo OIN kot splošni dokument, v katerem so lahko, glede na potrebe dijaka, posamezna poglavja usmerjena v doseganje kratkoročnih (rešujejo aktualen problem) ali dolgoročnih ciljev oziroma bolj specifičnih ali splošnih ciljev:

- kratkoročni: za doseganje posameznih ciljev, kompetenc pri enem predmetu ali strokovnem modulu ali več ali
- dolgoročni: za en predmet ali modul v celoti ali več, za posamezni letnik ali za ves izobraževalni program.

Svetujejo jim pri odločitvi izbire glede na vrsto in način izobraževanja. Svetujejo jim tudi pri oblikovanju etapnih in končnih ciljev, pri presojanju potrebnih

ukrepov za doseganje ciljev, pri spremljanju in vrednotenju uresničevanja OIN. S spoštljivim, enakopravnim in odkritim odnosom dijake spodbujajo k vzpostavljanju in vzdrževanju motivacije za učenje. Pomembno vlogo imajo pri pomoči posameznim dijakom pri opredelitvi problema – kdaj, kje, kako se je problem pojavil, pomagajo pri prepoznavanju dosedanjih pozitivnih izkušenj dijaka z reševanjem podobnega problema. Osvetlijo, definirajo in razčlenijo velik problem na več manjših in lažje obvladljivih. Premislijo skupaj z dijakom s pomočjo metode aktivnega poslušanja o različnih rešitvah in posledicah sprejetih odločitev dijaka. Aktivno ga poslušajo, dajejo "jaz" sporočila. Pri tem uporabljajo dijakom prilagojen jezik, da mu ne povečujejo občutka nelagodja. Če problema ne razumeta na enak način, kar je pogosta posledica uporabe neustreznega jezika, potem ne moreta skupaj iskati rešitve problema. Pomembno je, da si strokovni delavci opredelijo kriterije in merila za presojo kakovosti in učinkovitosti svoje pomoči za spremljanje svojega prispevka in strokovnega napredka.

Dijaki se pred oblikovanjem OIN morajo poglobiti v svoja že pridobljena znanja, da ugotovijo svoj izhodiščni položaj. Razmisliti morajo o svojih ciljih in o najprimernejših poteh, kako jih doseči. Pred njimi je odgovornost, da sami presodijo, kakšne možnosti imajo na izbiro in na koga se lahko na poti k cilju oprejo. Sami se morajo odločiti, kaj so pripravljeni narediti in čemu so se pripravljeni odreči. Ozavestijo svoje prednosti in presodijo, katere lahko uporabijo za doseg cilja, na katere svoje slabosti morajo biti pozorni ter s čim in kako bodo preverjali, da so res uspešni. Na podlagi želja in ciljev si naredijo načrt učenja, zapišejo postopne cilje, ki so pozneje tudi pripomoček za presojo, kako napredujejo.

Vsi dijaki potrebujejo za vse to skrbno vodenje in svetovanje strokovnih delavcev, ki mora temeljiti na odgovornosti in medsebojnem zaupanju.

7. Spremljanje uresničevanja osebnega izobraževalnega načrta

Z OIN se sprotno, med izobraževanjem, spremlja napredek dijakov pri doseganju zastavljenih ciljev. S skrbnikom večkrat pregledata, kako poteka izobraževanje, kaj je že uresničeno in kako hitro dijak napreduje. Če napreduje

tako, kot si je zamislil, se mu zvišuje motivacija, vrača se samozaupanje in izboljšuje samopodoba. V fazi spremljanja se lahko ugotovi, kakšni so učinki in kaj je že doseženo v okviru OIN. Ugotovi se, v čem, na katerih področjih in kateri so vzroki za večjo ali manjšo uspešnost. Razmisli in presodi lahko, ali res zmore, kaj in do kdaj bi moral kaj storiti, ali pa bi vsaj nekaj od zastavljenega poskušal doseči.

Pri uresničevanju zastavljenih ciljev OIN ima lahko ta faza odločilno vlogo. S spodbudo ter strokovnim svetovanjem in vodenjem skrbnika oziroma svetovalca se lahko dijak znova motivira, odpravi iracionalni strah, nedosežene cilje spremeni, prilagodi v lažje, bolj dosegljive, poišče se še dodatna pomoč. Če je v časovnem zaostanku, se učenje razdeli po delih na časovna obdobja in pospeši.

Skrbnik opogumlja dijaka tako, da pogovor usmerja na tista področja učenja, kjer je bil dijak že uspešen in že ima dosežke. Sproti in na koncu skupaj z dijakom ovrednoti njegov napredek. Za spodbudo ga seznanjajo z uspehi drugih, ki so bili pred tem v podobnem položaju in mu ponudi pomoč, ko jo bo dijak potreboval.

Ob spremljanju uresničevanja OIN tudi skrbnik razmišlja, strokovno zori, napreduje in si pridobiva izkušnje. Prav tako je dana priložnost tudi vsem drugim strokovnim delavcem, da razmislijo, kako uspešno poučevati in organizirati učenje ter kako se čim bolj približati potrebam in zmožnostim konkretnih dijakov pri izobraževanju, da bi dosegli zastavljene cilje. Predlagamo, naj skrbniki vodijo o delu z dijaki svojo dokumentacijo.

8. Evalviranje - končno vrednotenje dosežkov OIN

Ob koncu izobraževanja evalvacijo OIN opravi dijak in skrbnik oziroma svetovalec skupaj. Razčleni in ovrednoti se, kaj je bilo doseženo glede na zastavljene cilje. Ugotovita, kako sta bila oba (dijak in skrbnik) zadovoljna, kje je bilo največ težav, kateri postopki so bili še posebno uspešni. Za vse pa je

pomembna ugotovitev, ali so dijakove osebne spremembe, ki so vezane na učno motivacijo, procese učenja in dosežki, vredni vloženega dela in truda ob pripravi OIN.

Na podlagi izvedenih OIN dobi šola pomembne povratne informacije o:

- značilnosti dijakov, ki se vpisujejo v program,
- ustreznosti oziroma težavah, ki nastajajo zaradi tako zastavljenega organizacijskega, vsebinskega in časovnega poteka izobraževalnega procesa,
- uspešnosti šole pri reševanju teh težav,
- poteku izobraževanja pri posameznih modulih, predmetih programa,
- upešnosti in učinkovitosti učiteljev posameznih predmetov in strokovnih modulov.

Rezultati izvedenih OIN so lahko podlaga za samoevalvacijo šole, vendar se mora zagotoviti tajnost in varstvo osebnih podatkov.

9. Predlog vsebine osebnega izobraževalnega načrta

- Predstavitvena stran: osebni podatki, navede naziv programa izobraževanja in trajanje ter navede vodilo – pogled nase, ko bo cilj dosegel.
- Stran premišljevanja in pričakovanj o razlogih za izobraževanje po programu, kakšne prednosti mu prinaša izobraževanje kratkoročno in dolgoročno, zanj in za druge. Katere skrbi ga navdajajo, kaj bi ga lahko oviralo oziroma motilo na poti in kdo bi mu lahko pomagal pri doseganju ciljev.
- Vizija oziroma prikaz želja in idej o tem, kako naj bi potekalo njegovo izobraževanje.
- Pregled že doseženih kompetenc, učnih dosežkov, znanja, spretnosti, izkušenj, interesov.
- Akcijski načrt sprememb v preglednici o tem, kaj si želi, kaj bi moral storiti, določi si zaporedje in roke za uresničevanje ciljev. Konkretizira torej, kaj bo storil za doseg cilja in kdaj.
- V OIN, ki je zastavljen dolgoročno (je tudi nemalokrat v obsegu študijske mape), mora imeti obdelan program (modula ali predmeta ali strokovnega

vsebinskega sklopa) na zastavljene cilje in kompetence (minimalne standarde znanj oziroma učne izide), ki jih mora usvojiti v predvidenem (določenem) časovnem obdobju.

- Urnik vseh aktivnosti, vključen čas za konzultacije, čas ocenjevanja načrta ocenjevanja znanja (NOZ), čas oziroma termini drugih obveznosti (seminarske naloge, projektno delo, praktični izdelek ...) in predviden čas za pripravo na vse obveznosti.
- Spremljanje napredovanja: datum spremljanja, ocena in samoocena doseganja določenih ciljev, vzroki za zaostanek, nepredvideno doseženi cilji, znanja, spretnosti. Pregleda se, kaj se je naučil, česar ni načrtoval in ali je treba načrt spremeniti, korigirati, dopolniti.
- Evalvacija OIN skupaj s skrbnikom: kako so bili uresničeni zastavljeni cilji, kako sta bila oba (dijak in skrbnik) zadovoljna, kje je bilo največ težav, kateri postopki so bili še posebno uspešni, ali so dijakove spremembe (samopodoba, samozavest, motivacija, metakognicija) in dosežki vredni vloženega dela in truda ob pripravi OIN.

10. Obrazci za OIN

Če smo opredelili OIN kot pripomoček, potem naj bo obrazec oblikovan tako in v takšnem obsegu, da bo v pomoč, in ne v dodatno administriranje ter breme dijaku in njegovemu skrbniku. OIN je lasten, osebni, ni ga mogoče prepisovati od drugod. Lahko pa se po iztočnicah, kot so navedeni predlogi vsebine, pripravi tako, da bo dijaku in njegovemu skrbniku oziroma svetovalcu v pomoč. Dijaku je treba zaupati in mu naložiti odgovornost, da za svoj OIN skrbi sam, ga vodi in shranjuje, kopijo temeljnih elementov OIN pa ima tudi njegov skrbnik.

V praksi se uporabljajo različni obrazci. Nekateri vsebujejo veliko informacij, tudi nebistvenih podatkov, drugi le kratke preglednice z opredelitvijo nalog in datuma, do kdaj mora posameznik obveznosti opraviti. V obeh primerih gre po naši oceni za neprimerne obrazce. Pri oblikovanju obrazcev je treba upoštevati vrsto OIN in potrebe vsakega posameznika. Tako so bili oblikovani tudi v delovni skupini in primeri so predstavljeni v nadaljevanju.

Znani so nam različni obrazci OIN iz tujine. Za primerjavo si jih lahko ogledate na spletnih straneh:

http://www.google.si/search?hl=sl&source=hp&q=personal+education+plan+secondary+school&btnG=Iskanje+Google&aq=f&aqi=&aql=&oq=&gs_rfai

11. Viri:

- Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju (ZPSI-1, Ur. l. št. 79-7/2006).
- Pravilnik o ocenjevanju znanja v novih programih srednjega poklicnega izobraževanja (Ur. l. RS, št. 103/2005).
- Pravilnik o ocenjevanju znanja v poklicnem in srednjem strokovnem izobraževanju (Ur. l. št. 78/2007).
- Pravilnik o prilagoditvi šolskih obveznosti dijaku v srednji šoli (Ur. l. št. 70-5/2009).
- Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami. (Ur. l. RS št. 03/2007).
- Žalec, N. idr. (2004): Osebni izobraževalni načrt, Ljubljana, Andrigoški center Slovenije.
- Klarič, T. idr. (2010) Poročilo o spremljanju individualnega – osebnega izobraževalnega načrta: Center RS za poklicno izobraževanje.
- Zupanc, B. (ur.), (2006). Ocenjevanje v novih programih srednjega poklicnega in srednjega strokovnega izobraževanja: Center RS za poklicno izobraževanje.
- <http://www.cksd.wednet.edu/HSandBeyond/PEP.aspx>
- http://content.cellt.org/diglib/2-07/GoalSettingPersonalEducationPlanPEP_Plan.pdf
- <http://www.edu.gov.on.ca/eng/general/elemsec/speced/iep/iep.html>
- <http://www.weltec.ac.nz/SUPPORTSERVICES/PersonalEducationPlan.aspx>
- <http://www.gloucestershire.gov.uk/schoolsnet/index.cfm?articleid=21078>

II. OSEBNI IZOBRAŽEVALNI NAČRT ZA DIJAKE S POSEBNIMI POTREBAMI

V Sloveniji je otrokom s posebnimi potrebami poleg izobraževanja v rednih oziroma večinskih šolah za to na voljo več tako imenovanih **»specializiranih ustanov« oziroma zavodov za vzgojo in izobraževanje**. Ti so si med seboj različni glede na vrsto posebnih potreb otrok, ki jih vključujejo v svoje oblike izobraževanja in usposabljanja.

V projektu smo sodelovali predstavniki:

- 1) Centra za izobraževanje, rehabilitacijo in usposabljanje Kamnik (CIRIUS Kamnik) – gibalno ovirani;
- 2) Zavoda za gluhe in naglušne Ljubljana (ZGNL Ljubljana) – gluhi in naglušni;
- 3) Vzgojno-izobraževalnega zavoda Višnja Gora (VIZ Višnja Gora) – čustvene in vedenjske težave;
- 4) Zavoda za slepo in slabovidno mladino Ljubljana (ZSSM Ljubljana) – slepi in slabovidni.

Ob oblikovanju, spremljanju in evalvaciji posameznih primerov OIN za dijake s posebnimi potrebami smo poskušali razmišljati tako o prednostih in omejitvah tega instrumenta kot tudi o pridobitvah za dijake s PP (in druge dijake). Izhajali smo zgolj iz svoje prakse z upanjem, da bodo naša spoznanja in priporočila v pomoč strokovnim delavcem pri delu z dijaki s posebnimi potrebami tudi v drugih rednih oziroma večinskih šolah.

Že v uvodnih izhodiščih je zapisano, da je osebni izobraževalni načrt opredeljen v **10. členu** splošnih določb Pravilnika o ocenjevanju znanja v poklicnem in srednjem strokovnem izobraževanju (Ur. l. RS, št. 78/2007).

Besedilo člena se glasi:

- 1) *Osebni izobraževalni načrt se pripravi za dijaka, ki ni dosegel minimalnega standarda znanja oziroma ni izpolnil vseh obveznosti po izobraževalnem programu v šoli, pri delodajalcu oziroma z individualnim delom.*
- 2) *Osebni izobraževalni načrt obsega pogoje, načine, oblike, obseg in roke izpolnitve neizpolnjenih obveznosti.*

3) *Osebni izobraževalni načrt pripravi učitelj oziroma učitelji iz drugega odstavka 7. člena tega pravilnika.*

Opremljen pa je tudi v Pravilniku o prilagoditvi šolskih obveznosti dijaku v srednji šoli (Ur. l. RS, št. 38/2009), in sicer v:

▪ **6. členu pravilnika opredeljuje vsebino OIN**

Z osebnim izobraževalnim načrtom, ki vsebuje prilagoditev šolskih obveznosti dijaku, se določijo:

- *obdobje prilagoditve šolskih obveznosti,*
- *obdobje obvezne navzočnosti pri pouku,*
- *roki in način ocenjevanja znanja,*
- *roki in način izpolnjevanja drugih obveznosti,*
- *roki za obveščanje pristojnih organov o neizpolnjevanju osebnega izobraževalnega načrta,*
- *druge pravice in obveznosti šole in dijaka.*

Med šolskim letom se vsebina osebnega izobraževalnega načrta iz utemeljenih razlogov lahko spremeni.

▪ **7. členu pravilnika pa opredeljuje pripravo OIN**

- 1) *Osebni izobraževalni načrt pripravi strokovni delavec, ki ga imenuje ravnatelj.*
- 2) *Strokovni delavec pripravi osebni izobraževalni načrt v sodelovanju z dijakom in ga uskladi z oddelčnim učiteljskim zborom in s starši, če to želijo.*
- 3) *Če se dijak vzporedno izobražuje, strokovni delavec uskladi osebni izobraževalni načrt tudi s strokovnim delavcem drugega izobraževalnega programa oziroma druge šole.*
- 4) *Za dijaka perspektivnega športnika oziroma dijaka vrhunškega športnika strokovni delavec uskladi osebni izobraževalni načrt tudi s športnim društvom oziroma z nacionalno panožno športno zvezo.*
- 5) *Za dijaka tekmovalca strokovni delavec uskladi osebni izobraževalni načrt tudi z organizacijo, ki organizira ali vodi priprave na mednarodna tekmovanja v znanju ali na druge mednarodne izobraževalne ali kulturne prireditve in izmenjave.*

Ne glede na to, da so dijaki s posebnimi potrebami, ki so v izobraževalne programe usmerjeni z odločbo o usmeritvi, v procesu izobraževanja spremljani prek skrbno pripravljenih individualiziranih programov, je smiselno **tudi zanje pripraviti osebni izobraževalni načrt.**

Področje vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami tako na konceptualni kot na sistemski ravni v naši državi trenutno ureja **Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami** (ZUOPP – Ur. l. RS, št. 54/00; spr. Ur. l. RS, št. 118/06; Ur. l. RS, št. 3/2007 – prečiščeno besedilo) seveda skupaj z drugimi področnimi zakoni in podzakonskimi predpisi. Po desetih letih implementiranja v praksi v tem času ravno doživlja svojo prenovu – pripravlja se predlog novega zakona (zakonska vpeljava sprememb je predvidena za leto 2011).

Slovenska zakonodaja torej uporablja terminologijo »*otroci s posebnimi potrebami*« in tako ZUOPP v svojem 2. členu opredeljuje **osem skupin otrok s posebnimi potrebami**:

- otroci z motnjami v duševnem razvoju,
- slepi in slabovidni otroci,
- gluhi in naglušni otroci,
- otroci z govorno-jezikovnimi motnjami,
- gibalno ovirani otroci,
- dolgotrajno bolni otroci,
- otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja ter
- otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami.

V odločbi o usmeritvi so otroci, ki imajo hkrati več primanjkljajev, ovir oziroma motenj, opredeljeni kot »otroci z več motnjami« (kot IX. poglavje).

Posebne vzgojno-izobraževalne potrebe pomenijo, da v ospredje postavljamo otroka oziroma mladostnika, in ne motnjo. Osebni izobraževalni načrt postavlja v ospredje funkcioniranje posameznika. OIN je osnovno vodilo bodoče vzgojno-izobraževalne poti skladno s sposobnostmi dijaka glede na iste standarde znanja. OIN delamo personificirano glede na relativni napredek dijaka v določenem časovnem obdobju in ga tudi sproti preverjamo.

V vseh obravnavanih državah¹ specializirane šole ostajajo znotraj šolskega sistema, je pa vedno več posebnih oddelkov v okviru večinskih šol. Specializirane šole preoblikujejo tudi v podporne in regionalne centre (resource centre).

¹ Modeli pouka dijakov s čustvenimi in socialnimi problemi v različnih državah; glasilo Ptički brez gnezda, št. 24/46, Ljubljana, 2009.

II.1. Zakaj odločitev za OIN in kdaj ga je primerno uporabiti za posameznega dijaka s posebnimi potrebami?

Temeljna pravica otroka s posebnimi potrebami je, da živi in se izobražuje v domačem okolju v čim tesnejši prepletenosti s starši, družino in vrstniki.² Za njegovo kakovostno integracijo v običajno okolje pa morajo biti izpolnjeni tudi določeni pogoji.

Najprej je treba otroku zagotoviti možnosti, da bo lahko razvijal lastne sposobnosti, s katerimi bo kompenziral svojo oviro oziroma primanjkljaj in se čim bolj učinkovito in samostojno prilagajal zahtevam okolja.

Na drugi strani pa morajo biti seveda tudi ljudje (na primer strokovni delavci; sistem), ki imajo primerno znanje in pripravljenost, da sprejmejo otroka s posebnimi potrebami in mu zagotovijo tako ustrezne materialne kot tudi druge prilagoditve.

V praksi poskušamo težiti k temu, da bi se čim več otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami izobraževalo v »inkluziji«, vendar je treba vedeti, da so v nekaterih primerih posebne potrebe otrok tako kompleksne in zahtevne, da poleg pozitivnih vidikov ne smemo prezreti tudi morebitnih dejavnikov tveganja take usmeritve (in morebitne negativne posledice nekritičnega vztrajanja pri integraciji za vsako ceno ...). Inkluzija je torej v določenih primerih neuresničljiv ideal.

V pomoč za boljše razumevanje navajamo nekatere opredelitve pojmov inkluzija in integracija, ki se pogosto uporabljajo v zakonskih dokumentih in programskih gradivih.

Integracija je proces, v katerem se lahko učenec (otrok, mladostnik) razvija. V njem lahko razvija psihične in socialne potenciale in s tem poveča svojo ekonomsko in socialno neodvisnost. Integracija je hkrati proces spodbujanja in pridobivanja izkušenj za sobivanje, sožitje, medsebojno razumevanje, sodelovanje, strpnost, stičnost in bližino. Otrok s posebnimi potrebami se mora vključiti v razred kot enakovreden partner,

² Pravica do izobrazbe in pravica do enakih možnosti – v : Konvencija ZN o otrokovih pravicah (23., 28. čl.); Svetovni akcijski program ZN za prizadete ljudi – pravica do enakih možnosti (120. čl., 1983); Ustava RS (52. člen), Salamanška deklaracija in priporočila za akcijski program za izobraževanje na področju posebnih potreb (Unesco, 1994); vključevanje in zagotavljanje enakih možnosti ob upoštevanju posebnih potreb: ZUOPP – 4. člen; ZOFVI – 2. člen 12 alineja; ZPSI – 7. in 8. člen; Zakon o gimnazijah – 9. in 10. člen; Zakon o osnovni šoli – 2., 5., 11. in 12. člen; Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju (1995).

ki z vključitvijo nekaj pridobi, nekaj pa tudi prinese in da. Tako integracija ni samo priprava na življenje, temveč je življenje samo, ki postavlja otroka pred storilnostne naloge in v socialne interakcije, ki prispevajo k njegovi rasti in socialnemu razvoju. Pomagajo jim izostriti občutljivost za človeške stike in človeške dimenzije sobivanja, na katere v storilnosti in tekmovalnem vzdušju pogosto pozabljajo. Integracija je vedno tudi proces spreminjanja šole v smeri izboljšave kakovosti izobraževalnega procesa in procesa socializacije za vse učence.

Inkluzija pomeni vključevanje različnih oseb s posebnimi potrebami v vsakdanje življenje. Je obširnejši pojem kot integracija. Inkluzija ni le prilaganje okolja posamezniku, temveč predstavlja dvosmeren proces: večina se prilagodi manjšini in obratno.³

Pojem inkluzije odpira nove, predvsem socialne razsežnosti integracije, ki so bile pred tem zanemarjene; inkluzivna paradigma je bolj kot na otroke naslovljena na šolo, na njene temeljne sistemske sestavine, na razred in na učitelja.⁴

Inkluzija je zgodovinski družbeni projekt, ki daleč presega administrativno določanje, kdo ima posebne potrebe in kdo jih nima, saj v osnovi predstavlja boj za ustvarjanje pravičnejše in bolj demokratične družbe.⁵

Za dijaka s posebnimi potrebami, odraščajočega mladostnika, je za uspešno premagovanje ovir in primanjkljajev **zelo pomembna njegova lastna aktivnost**. Z njo lahko uspešno kompenzira svojo oviro oziroma primanjkljaj in se potrjuje tako v družbi vrstnikov kot v življenju na splošno. To mu daje občutek samozavesti in ga vodi v uspešno doseganje zastavljenih ciljev – njegovih lastnih in širše postavljenih (v šoli in drugje). Na večinskih šolah je to še pomembneje, saj se dijak s posebnimi potrebami lahko predstavi drugim na področju, kjer je dober, in s tem detabuizira/destigmatizira drugačnost.

³ Integracija in inkluzija otrok s posebnimi potrebami: Petra Tomc Šavora, prof. def., logoped, moderatorka foruma na temo »otroci s posebnimi potrebami« na MedOverNet

⁴ Dr. Vinko Skalar, Pedagoška fakulteta Ljubljana;

vir:http://student.pfmb.uni-mb.si/~gambroz/Iskanja/Iskanja/Iskanja25-26/Skalar_Integracija_in_inkluzija.html

⁵ Dr. Dušan Rutar, projekt Model nudenja pomoči učiteljem pri delu z dijaki s posebnimi potrebami, ki so integrirani v redne oddelke, financiran iz ESS in zaključen 2010.

Za vsakega dijaka s posebnimi potrebami mora šola ob njegovi vključitvi oblikovati individualizirani program, spremljati njegovo izvajanje in ga v času njegovega šolanja sproti prilagajati ter slediti zastavljenim ciljem (29. in 30. člen ZUOPP, *Ur. l. RS, št. 54/00, 118/06, 3/2007*). Na poti uspešnejšega šolanja pa dijaku lahko pomaga tudi osebni izobraževalni načrt (OIN). Uspešnost OIN je nedvomno pozitivno povezana z lastno aktivnostjo dijaka in njegovo odgovornostjo za lastni uspeh, saj mora v praksi pri dijaku s posebnimi potrebami izhajati in se povezovati z njegovim individualiziranim programom. Z OIN lahko tako dijakom s posebnimi potrebami kot tudi drugim dijakom, ki nimajo odločbe o usmeritvi in oblikovanega individualiziranega programa, šola omogoči primernejši tempo izobraževanja, bolj naravnano tako na dijakove sposobnosti kot tudi k doseganju boljših rezultatov na njegovem šolskem (sodelovanje pri pouku, učni rezultati ...) pa tudi zunajšolskem področju (interesi, aktivno udejstvovanje pri različnih dejavnostih in vztrajanje v njih ...).

Otroci s posebnimi potrebami v svojem zgodnjem otroštvu pogosto nimajo možnosti vpliva na svoje življenje, saj so zaradi primanjkljajev in ovir odvisni od različnih dejavnikov. Tudi v osnovni šoli, ki je obvezna in je program enoten za vse učence (izjema so izbirni predmeti), njihovo izobraževanje v praksi sloni samo na individualiziranem programu. V srednjem izobraževanju pa je nabor izbirnega dela programa bistveno večji (moduli), to pa omogoča večje vsebinske, ne le didaktično-metodične prilagoditve. Tako se ob nadaljevanju izobraževanja v srednji šoli (ki ni več obvezna) dijakov vpliv na lastno izobraževanje povečuje. In prav v OIN vidimo orodje za razvoj lastnih potencialov in osebnosti, prevzemanje odgovornosti in aktivno vlogo tudi pozneje v življenju. Skozi OIN se ponuja idealna priložnost za pridobivanje teh veščin.

Dijaki s posebnimi potrebami spadajo med tako imenovano »ranljivo skupino«, ki je v družbeno okolje po eni strani še vedno premalo vključena, po drugi pa pogosto preveč zaščitena in ravno zato »izločena«. Z odločbo o usmeritvi in individualiziranim programom imajo dijaki s posebnimi potrebami določene pravice, ki jim jih brezpogojno zagotavlja zakon, medtem ko sami pogosto ostajajo v pasivni vlogi, čeprav si tega ne želijo (vir: lastna pričevanja dijakov s posebnimi potrebami, spremljanih prek mobilne službe; izsledki raziskave⁶). OIN je priložnost za uspešnejše razvijanje lastnega delovanja, kreativnosti, oblikovanja kratkoročnih in dolgoročnih ciljev ter možnosti

⁶ Način in kakovost življenja gibalno oviranih dijakov v ZUIM Kamnik, Peljhan, M., Leskovšek, B., Keršič, I., Praznik, I., ZUIM Kamnik, 2006.

odprtega pogovora o težavah in ovirah. Z drugimi besedami: z OIN se poveča aktivna vloga dijaka; njegova lastna aktivnost in ustvarjalnost postajata opaženi, več vredni in bolj cenjeni. OIN daje šoli priložnost, da dijaka prepozna in spozna v novi luči.

II.2. Cilji in namen OIN za dijake s posebnimi potrebami

- Osnovni temelj uspešnega in učinkovitega izvajanja OIN je zaupanje in motiviranost vseh, ki se vključujejo v proces oblikovanja OIN, da je OIN potreben in predvsem koristen dokument, da je pripomoček za boljše vključevanje in napredek posameznega dijaka. Udeleženi so: dijak, ki mu je OIN namenjen, skrbnik OIN, svetovalec, preostali učitelji in drugi strokovni delavci ter starši. Nujno potrebno in dolgoročno načrtovanje in ustvarjanje vzdušja zaupanja med vsemi udeleženi, saj bo le v takih pogojih lahko dijak enakovreden član pri pripravi OIN. K temu pripomore korektna in pravočasna obveščenost o stanju dijakovega napredka in uspešnosti.
- Pomemben dejavnik je občutljivost članov programskega učiteljskega zbora (PUZ), da pravočasno zaznajo in ugotovijo, da dijak, kljub prilagajanju učnega procesa njegovim posebnim potrebam, ne napreduje in ne dosega ciljev – tako na učnem kot na socializacijskem področju. Najpogostejši vzrok za pripravo OIN je povezan s težavami v izobraževalnem procesu, ki se navezujejo na problematiko, povezano z dijakovim primanjkljajem oziroma oviro (na primer skromni besedni zaklad in težave pri sledenju govorne komunikacije, odkrenljiva pozornost, upočasnen psihomotorni tempo zaradi fizične šibkosti ...). Naslednji pogosti vzroki priprave OIN pa so težave, povezane s socializacijo – medosebni odnosi, osamljenost, slaba samopodoba, težave pri vključevanju v skupino, izoliranost.
- Dober OIN temelji na pripravljenih izhodiščih, opornih točkah, ki vključujejo dijakove posebne potrebe, zelo priporočljivo in stimulatивно pa je, če izhajamo iz dijakovih močnih področij.
- Zelo pomembna je izbira skrbnika OIN, to je lahko učitelj, s katerim se dijak dobro razume, učitelj praktičnega pouka, razrednik ali kdo iz PUZ, svetovalni delavec, OIN je treba podpreti s pozitivnimi nameni in pedagoškim optimizmom. Težave pri komunikaciji so lahko tudi dober izgovor za težave na ravni odnosov med dijaki in učitelji.

- Pomembno je spremljanje doseženega napredka po korakih. Cilji naj bodo kratkoročni, jasni, merljivi, doseženi cilji naj imajo pozitivne posledice – nagrado, pohvalo. Če prvotni cilji niso bili doseženi, jih je treba na novo definirati.
- Zelo pomembna je izbira primerne časa za vključitev OIN v vzgojni in izobraževalni proces. Uvajanje naj začnejo najbolj motivirani vzgojitelji oziroma učitelji in naj se na podlagi primerov njihove dobre prakse postopoma vključujejo, priključujejo še drugi.
- OIN se lahko skozi primere dobre prakse postopoma prenese na vse udeležence v vzgojno-izobraževalnem procesu.
- Z OIN je se da prilagoditi hitrost in način izobraževanja dijakovim zmožnostim.

II.3 Izbira skrbnika⁷ OIN

Individualiziran program dijaka s posebnimi potrebami naj bi po zakonskem določilu (30. člen ZUOPP) spremljala in evalvirala tako imenovana »strokovna skupina« (ekipa strokovnih delavcev, ki delajo z dijakom s PP), ki jo določi ravnatelj. V specializiranih ustanovah, kakršni so zavodi za vzgojo in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami, je oblikovanje, spremljanje in evalvacija individualiziranega programa že dolgo doktrina strokovnega dela, ki je veljala že pred uvedbo tega zakonskega določila (torej pred uvedbo ZUOPP leta 2000).

Tudi način »imenovanja tako imenovane strokovne skupine« je v specializiranih ustanovah morda malo poseben: za vsakega otroka s posebnimi potrebami je z vključitvijo v izobraževalni program ali program usposabljanja določena tako imenovana »operativna ekipa« (ekipa (strokovnih) delavcev), ki ga spremlja skozi proces izobraževanja oziroma usposabljanja (vir: interna pravila zavodov). Koordinatorstvo (ali »skrbništvo«) spremljanja izvajanja individualiziranega programa pa je po internih pravilih zaupano razredniku in hkrati vzgojitelju (če je otrok oziroma mladostnik vključen še v tedensko obliko usposabljanja ali »podaljšano« bivanje – ni ustreznega izraza za

⁷ Slovar slovenskega knjižnega jezika: **skrbnik** -a m (i) **1.** kdor skrbi za koristi, pravice druge osebe: zaradi mladoletnosti, neprištevnosti ga je na zapuščinski razpravi zastopal skrbnik; določiti, postaviti komu skrbnika / bil je skrbnik njegovega premoženja **2.** knjiž. kdor skrbi za kaj sploh: bil je velik ljubitelj in skrbnik narave; starši, učitelji in drugi skrbniki otrok / zaposlen je kot skrbnik živine *oskrbovalec*.

tiste, ki so na tako imenovani dnevni obliki usposabljanja in se po končanem pouku vključujejo tudi k učnim uram pod mentorstvom vzgojitelja, nato pa odidejo domov).

V praksi se je velikokrat potrdilo, da taka formalna izbira koordinatorskega ni bila vedno učinkovita. Poleg osebnostnih in strokovnih kakovosti je pomembna tudi pripravljenost storiti kaj več kot zadostiti formalnostim. Enako je **z izbiro skrbnika za spremljanje dijaka z OIN**. Temeljno vodilo OIN je dijakova aktivnost, ki naj bi jo skrbnik le podprl, spodbujal. V procesu proučevanja in iskanja optimalnega načina za oblikovanje ter vodenje OIN smo velikokrat ali skoraj vedno ugotovili, da to mora biti oseba, ki neposredno dela z dijakom in ki ji dijak zaupa. **Kako bomo vedeli, komu dijak zaupa? Tako, da ga bomo vprašali!** Treba pa je že pri izbiri udeleženi pojasniti, da je skrbnik izbran za vso šolsko leto z možnostjo podaljšanja vloge v novem šolskem letu. Zadnje bi moralo biti tudi vodilo šole: da je skrbnik, ki spremlja OIN, z dijakom v njegovem celotnem procesu izobraževanja oziroma usposabljanja isti, saj ga najbolje pozna, zaupanje med njima se povečuje ...

Skrbnik mora imeti občutek za delo z mladimi, imeti mora znanje in veščine svetovanja, čeprav ni profesionalni svetovalec. Potrebna sta spremljanje njegovega neposrednega dela z dijakom (svetovalna služba, razrednik, ravnatelj, učitelj – nosilec predmeta oziroma modula) in ponujanje strokovne podpore pri neposrednem delu tej osebi – skrbniku. Izhodišče dela z dijakom je zaupanje.

Drznemo si reči, da so včasih vlogo skrbnikov otrokovega šolanja bolj prevzemali in igrali člani družine. Danes pa je zaradi drugačnega tempa življenja in nenehne skrbi za ohranjanje položaja ali celo delovnega mesta to skoraj nemogoče. Dijak pa je v letih, ko še zmeraj potrebuje stalni nadzor, spodbude in podporo. Ker je v družini ne dobi dovolj, saj v šoli preživi več časa kot doma med domačimi – ali celo med tednom biva v dijaškem domu –, je prav, da se šola aktivira na tem področju. S tem, ko dijak vodeno sledi svojim ciljem, ostane njen dijak do konca svojega (uspešnega) izobraževanja.

II.4. Priznavanje že doseženega znanja in oblikovanje OIN

V praksi se pogosto srečujemo s problemi sprememb izobraževanja (preusmeritev, prešolanje ...), zato je še zlasti pomembno, da se pri priznavanju doseženega znanja

upoštevajo vsa področja dijakovega življenja; ne le učno področje, temveč tudi prostočasne aktivnosti, konjički ...

V srednjih šolah je s prenovo programov nastala velika težava v vsebinski različnosti predmetnikov po šolah. Tako imenovani »odprti kurikulum« namreč omogoča šoli prosto izbiro vsebin, ki pa se od šole do šole razlikujejo. S prestopom, preusmeritvijo dijaka na drugo šolo nastanejo težave s priznavanjem že doseženega znanja. Vodilo bi moralo biti, da se preverjajo dijakove kompetence, in ne izpolnjevanje vsebinskih sklopov. Kot vrednotenje formalno in neformalno pridobljenega znanja lahko pri dijaku upoštevamo vključenost v projektno delo – tako znotraj kot zunaj institucije. Prireditve, na katerih sodeluje, šolska tekmovanja, sodelovanje v mednarodnih projektih, izmenjavah – vse to je lahko vir notranje motivacije in tudi nabiranje znanja, spretnosti ter socialnih veščin. Predmeti odprtega kurikula so lahko priložnost za uveljavljanje močnih točk tako dijaka s posebnimi potrebami kot tudi slehernega drugega dijaka. Potreben bo presežek/premik v glavah učiteljev/šole, ki pa je v praksi za zdaj še skoraj nemogoč. Dijaku, za katerim je izkušnja neuspešnega ali manj uspešnega šolanja, je treba vliti upanje, da bo zmožan po poti naprej.

Z didaktičnega vidika je pomembno, da se dijaku omogoči napredovanje takoj po vključitvi v vzgojno-izobraževalni proces, primanjkljaje pa nadomesti postopoma. Sprva se lotimo zunanje motivacije (predstavimo mu prednosti njegovega sodelovanja), da bi pozneje lahko delal z večjo notranjo motivacijo. Včasih moramo dijaku s posebnimi potrebami umetno omogočiti doživljanje uspeha, ker so to praviloma dijaki, ki so bili ves čas izobraževanja označeni kot manj uspešni.

II.5. Svetovalni pogovor

V praksi je sodelovanje dijaka, kaj šele njegovo aktivno vlogo, še zlasti, če ima določene težave, ki jih ne želi, ne zna, ne zmore izraziti, običajno težko pridobiti. Zato želimo v nadaljevanju predstaviti svetovalni pogovor kot učinkovito sredstvo za oblikovanje OIN.

»Svetovanje srednješolcem ima v primerjavi s svetovanjem osnovnošolcem določene posebnosti. S starostjo mladostnikov (s šolskimi stopnjami) se namreč posredno in

preventivno usmerjeno svetovanje (ki je bolj značilno za osnovnošolce) vedno bolj umika **neposrednemu svetovanju**, saj s starostjo narašča tudi zrelost kot sposobnost za samostojno odločanje.«⁸

Pri načrtovanju, spremljanju in vrednotenju OIN v procesu dajanja podpore in pomoči uporabljamo praviloma metodo svetovalnega pogovora. Njena temeljna prvina je poslušanje: **treba je poslušati, slišati in tudi odgovoriti**. Ustvariti je treba dialog. Pogovor je treba voditi v smeri, da bo dijak začutil, da je OIN resnično dokument – instrument, ki mu bo v pomoč pri premagovanju njegovih šibkih področij. Na začetku moramo izhajati iz njegovih uspehov, njegovih močnih področij in šele nato preiti na reševanje težav in k pripravi strategij za njihovo reševanje. V svetovalnem pogovoru dijaka vodimo v smeri prevzemanja aktivne vloge pri načrtovanju izobraževalne poti. Pogovor naj bo usmerjevalen, skrbnik naj dijaka spodbuja, da bo sam nakazal rešitve in mogoče poti ali pa da bo opozoril na morebitne težave in zadrege. Pomembni so medsebojno zaupanje in spoštovanje ter tudi dosežena raven zaupljivosti.

V nadaljevanju navajamo dva možna primera v pomoč pri vodenju svetovalnega pogovora, ki sta se v naši praksi izkazala kot zelo uspešna.

a) Primer svetovalnega razgovora z dijakom s pomočjo metode petih magnetov⁹

1. magnet: VPLIV

V okviru magneta »vpliv« izvem nekaj o tem, ali je posameznik obravnavan svojim letom primerno, ali ga upoštevajo, ali lahko uresničuje svoje želje.

V okviru tega magneta je treba izvedeti:

- kakšen vpliv imajo mladostniki na svoje izobraževanje,
- kje so pomembni, upoštevani,
- kaj imajo radi in česa ne marajo,

⁸ Resman, M.: Posebnosti svetovanja učencem in dijakom v Svetovalno delo v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah, ZRSŠ, Ljubljana, 1999, str. 138–140.

⁹ Brandon, A., Brandon, D.: Praktični priročnik za osebje v službah za ljudi s posebnimi potrebami, VŠSD, PF, Ljubljana, 1992.; Brandon, D.: Jin in jan načrtovanja psihosocialne skrbi, VŠSD, Ljubljana, 1994.

– kje lahko oni odločajo in prispevajo k odločitvi (na primer koliko se sami odločajo, kaj se bodo učili, kdaj in kje).

2. magnet: **SPRETNOSTI**

V okviru magneta »spretnosti« se seznanimo z najrazličnejšimi spretnostmi, ki jih obvlada posameznik. Skupaj z njim ugotavljamo, kako se mu pri tem lahko pomaga.

V okviru tega magneta posameznik:

- predstavi spretnosti, ki jih ima,
- pove, katere spretnosti si še želi razviti.

3. magnet: **STIKI**

V okviru tega magneta pridobimo informacije o posameznikovi socialni mreži, o tem, kako se povezuje s sošolci in o kakovosti odnosov s pedagoškimi delavci.

V okviru tega magneta skozi pogovor zbiramo informacije o naslednjem:

- s kom se posameznik povezuje,
- kako pogosto se srečuje s posamezniki iz svoje socialne mreže,
- koliko si je blizu z osebami, ki jih omenja,
- koliko so omenjeni stiki enostranski oziroma vzajemni.

4. magnet: **BOLEČINA**

V okviru tega magneta raziskujemo temeljne vire, ki za posameznika predstavljajo nelagodje, trpljenje, skrb, strah, bolečino ... Kateri dogodki, situacije, ljudje so k temu prispevali v preteklosti oziroma danes, v trenutni šolski situaciji.

Z dijakom se pogovarjamo:

- kaj je za njega v tem obdobju problem,
- česa ga je strah, kaj ga skrbi,
- kaj meni, da sam lahko prispeva k temu, da se njegov položaj spremeni.

5. magnet: **ŽELJE**

V okviru magneta »želje« se osredotočimo na pozitivne točke in močna področja pri posamezniku. V okviru tega magneta se s posameznikom pogovarjamo in ugotavljamo:

- kaj je za posameznika najbolj pomembno v tem obdobju,

- kako uresničuje svoje želje,
- kako je že uresničeval nekatere svoje želje v preteklosti,
- komu zaupa svoje želje,
- s kom se pogovarja o svojih željah,
- kako se vidi v prihodnosti, na primer čez šest mesecev.

b) »Delovni odnos« – značilnost kakovostnega svetovalnega pogovora

Delovni odnos je značilnost kakovostnega svetovalnega pogovora. Pod pojmom razumemo naslednje: »*Delovni odnos*¹⁰ je odnos med strokovnjakom in uporabniki – ali udeleženi v problemu – v procesu reševanja kompleksnih socialnih problemov. Gre za dogovor o delu, ki ga je treba skupaj opraviti. Delovni odnos olajša sodelovanje, udeležene definira kot *sodelavce* v skupnem projektu, postavi skupno nalogo, da udeleženci določijo deleže v rešitvi. Delovni odnos potrjuje, da ustvarjanje rešitev za kompleksne težave ljudi ni nič drugega kot delovni projekt, in tako vedno znova omogoči ter olajša mobilizacijo moči.«

Bistvo dobrega svetovalnega pogovora je primerna komunikacija, ki vključuje dijaka kot enakovrednega in aktivnega udeleženca. Z dijakom kot odraščajočim mladostnikom se je praviloma treba pogovarjati individualno. Spoštovanje zaupnosti in zasebnosti je temelj, na katerem se lahko gradi odnos. Skozi pogovor, usmerjen k doseganju nekega zastavljenega, vnaprej postavljenega cilja, dijak in svetovalec skupaj iščeta pot in ustvarjata »**delovni odnos**«. V delovnem odnosu gre nedvomno za projekt sodelovanja, ki je oblikovan s sporazumevanjem, dogovarjanjem in skupnim ustvarjanjem rešitev, da bi, na primer dijak kot udeleženec v procesu izobraževanja, postal »samoiniciativni«/aktivni nosilec uspeha v procesu lastnega izobraževanja. Gre torej za pomoč pri reševanju določenih težav skupaj z dijakom, pri čemer je »skupaj« v izhodišču tudi glavno vodilo za ravnanje. Dijak mora imeti v takem odnosu zagotovljen občutek varnosti in sprejetosti.

¹⁰ Vir: Čačinovič Vogrinčič, G.: Vzpostavljanje delovnega odnosa v socialnem delu, študijsko gradivo, FSD, Ljubljana, 2002, str. 8.

Pomembni elementi za ustvarjanje delovnega odnosa v svetovalnem pogovoru¹¹

- 1) DOGOVOR O SODELOVANJU – Dogovor o sodelovanju mora biti jasen in vnaprej izrečen. Najprej je potrebno konkretno srečanje svetovalca/skrbnika in dijaka, njuna privolitev v medsebojno sodelovanje danes, »tukaj in zdaj«, pozneje sledi dogovor o času in o tem, kako bosta delala. Pomembno je, da sogovornika »tukaj in zdaj« začneta proces soustvarjanja rešitev. Uporabna so naslednja usmerjevalna vprašanja: Srečala sva se, da bi skupaj poiskala rešitve, ki ti bodo v pomoč pri šolskem delu; da bova sproti reševala težave, se bova morala videti najmanj enkrat na teden; kako si ti predstavljaš najino skupno delo; kateri termin bi tebi najbolj ustrejal za najina srečevanja ...
- 2) INSTRUMENTALNA DEFINICIJA PROBLEMA IN SOUSTVARJANJE REŠITEV – Dijak poskuša definirati težavo, svetovalec/skrbnik mu pomaga s svojo interpretacijo oziroma videnjem težave in potem skupaj oblikujeta delovno definicijo mogočega, uresničljivega. Usmerjevalna vprašanja: Kako ocenjuješ svoj uspeh, kje vidiš težave; bi ti bila morda lahko v pomoč na primer dodatna razlaga snovi učitelja med njegovo govorilno uro ... Ves čas pogovora daje svetovalec/skrbnik dijaku podporo, razumevanje. Dijak ima težave v svoji življenjski ali učni situaciji. Zato je treba vzpostaviti projekt sodelovanja s ciljem, da bi rešitve definirali, redefinirali, dogovorili in izpeljali.
- 3) OSEBNO VODENJE – Vodenje k dogovorjenim ciljem, vodenje k rešitvam, vodenje k oblikam pomoči. Skrbnik/svetovalec je v tej vlogi hkrati režiser in udeleženi opazovalec. Osebno se odziva v odnosih, ki se vzpostavljajo, in soustvarja pogoje za razvoj novih izkušenj, alternativnih pomenov. Ravnanje svetovalca/skrbnika mora biti: »osebno, konkretno, tukaj in zdaj«; saj kot tako omogoča samorefleksijo in okvir za nadaljevanje dela, pogovora.
 - »Tukaj in zdaj« nalaga in pomeni lotiti se težave v sedanosti. V sedanosti in za sedanost definiramo težave in raziskujemo rešitve, v sedanosti lahko načrtujemo prihodnost.
 - »Konkretno« usmerja svetovalca/skrbnika v to, da govori o konkretnih situacijah, dogodkih, načrtih tako, da se lahko med pogovorom z dijakom o njih sporazumeta, pojasnita nepojasnjeno in odkrijeta nove priložnosti, ki so uresničljive.

¹¹ Vir: Čačinovič Vogrinčič, G.: Vzpostavljanje delovnega odnosa v socialnem delu, študijsko gradivo, FSD, Ljubljana, 2002, str. 9-24.

- »Osebnost« pa poudari udeležnost svetovalca/skrbnika v dialogu, razgovoru, sodelovanju. Osebnost se kaže v zavzeti komunikaciji za ustvarjanje rešitev, v udeležnem odzivu na dogajanje »tukaj in zdaj«, v skrbi za ohranjanje odprtih prostorov za pogovor, v osebni prispevku k novim izkušnjam v procesu dela.

- 4) **ETIKA UDELEŽENOSTI** – Dijak mora biti opredeljen kot udeleženi v problemu. Pojem udeleženi v problemu premesti poudarek od dijaka, ki »je« problem ali »ima« problem, k strukturi vlog, v mrežo medosebnih odnosov, v katerih se problem definira in v katerih se tudi ustvarjajo rešitve.
- 5) **PERSPEKTIVA MOČI** – Gre za raziskovanje tako virov pomoči, ki segajo vse od osebnega doživljanja, razlikovanja, interpretiranja, razumevanja sebe, sveta, odnosov, svoje težave in njene rešitve ter ravnanja z njima, kot tudi virov (po)moči, ki segajo od dijakovih pozitivnih preteklih izkušenj z reševanjem težav, njegovih močnih strani oziroma nadarjenosti, njegovih načrtov za prihodnost, upanja in hrepenenja, njegove socialne mreže ... Pogovor se izkaže za dobrega, če vire narišemo na papir (na primer tehnika »zemljevid«). Gre za pomoč s ciljem, da dijak dobi več »moči«.
- 6) **RAVNANJE S SEDANJOSTJO** – Sedanjost, čas, ko je svetovalac/skrbnik v delovnem odnosu z dijakom, čas, ki ga in ko ga uporabljata za sodelovanje, je najbolj dragocen delovni čas v projektih pomoči. Ostati z dijakom v »sedanjosti« je vsekakor težka naloga, zato se je treba izogibati ravnanju prepričevanja, dopovedovanja ali morebiti temu, da bi se lahko pohvalili: »Pripravil sem dijaka do tega, da ...«
- 7) **ZNANJE ZA RAVNANJE** – Svetovalec/skrbnik mora znati vzdrževati »delovni odnos« in podeliti znanje za ravnanje z dijakom (to je pomembno za njegovo prihodnje ravnanje).

Ob navedenih elementih delovnega odnosa se je treba **držati določenih načel**: načelo vsestranske koristnosti, načelo kontakta, načelo interpozicije (vloga spreminjanja bližine in oddaljenosti, empatija in sočutje ali »vsestranska pristranost« ter distanca), socialno-ekološki princip (aktivira, mobilizira, krepi socialne mreže), maksimalno aktiviranje naravnih socialnih mrež (vrstnikov, prijateljev, družinskih članov, sorodnikov, društev ...), načelo pogajanja, načelo sodelovanja, načelo odpiranja problema (podeliti nemoč in upati si priznati morebitni neuspeh).

Soustvarjene rešitve, zaželeni razpleti, ki se oblikujejo v delovnem odnosu, se prevajajo v akcijo, v dejanja, v konkretne korake, ki dogovore udejanijo, realizirajo. Tako je delovni odnos nadgrajen z **delovnim projektom pomoči**.

V nadaljevanju je predstavljen **primer edinstvenega delovnega projekta na primeru pomoči dijaku z učnimi težavami.**¹²

Shema vsebuje šest korakov:

- 1) **Pridruževanje** (»Joining«) pomeni »priti nasproti dijaku, da bi vzpostavila delovni odnos in začela »odkrivanje«.
- 2) **Odkrivanje** (»Discovery«) ni ne diagnoza ne ocena, temveč soraziskovanje in odkrivanje edinstvenosti problema in možnih rešitev.
- 3) **Spreminjanje** (»Change«) v delovnem odnosu govori o upanju za prihodnost, o rasti, o tveganju novih možnosti. Spreminjanje temelji na edinstvenem delovnem načrtu: dijaku se lahko pridružijo vsi udeleženi (učitelji v šoli, strokovnjaki – morda psiholog, defektolog ... – pa tudi tisti drugi pomembni zunaj šole: bratje, sestre, sošolci, starša, stari starši ...). Vsak se pridruži s svojim dogovorjenim deležem.
- 4) **Proslavljanje** (»Celebration«) se definira kot prepoznavanje in spoštovanje moči dijaka (in njegove družine, če je aktivno vključena), njegovih potencialov, uspehov, napredovanj. Zelo pomembno je prepoznati in proslaviti tudi najmanjši zaznan premik pri dijaku k njegovi samostojnosti, boljšemu življenju. Proslaviti, veseliti se, pritrditi – vse to, kar je tako netipično za naš način dela.
- 5) **Ločitev** (»Separation«) se zgodi, ko dijak zmore delati sam, ko se kompetentnost razvije in prepozna kot nova zgodba. Dijak (njegova družina, njegovi učitelji ...) v nekem času potrebuje projekt pomoči, vendar se projekti nekoč končajo, ker si je dijak, skupaj s starši, pridobil znanje, moč in kompetentnost. Refleksija se v tem kontekstu definira kot priložnost za strokovno rast, ki teče skozi ves proces kot skrb za »feed-back« o procesu pomoči in sodelovanja, v katerem so udeleženi vsi.
- 6) **Reflektiranje** (»Reflection«) spremlja ves proces: nenehno si podelimo, zrcalimo procese in lastno udeležbo v njih. Reflektiranje je zapisano na koncu, vendar le zato, ker je nenehno prisotno v vsaki opisani fazi dela.

¹² Vir: Čačinovič Vogrinčič, G.: Vzpostavljanje delovnega odnosa v socialnem delu, študijsko gradivo, FSD, Ljubljana, 2002, str. 26–27 in: Učne težave v osnovni šoli (problemi, perspektive, priporočila): Lidija Magajna, Sonja Pečjak, Cirila Peklaj, Gabi Čačinovič Vogrinčič, Ksenija Bregar Golobič, Marija Kavkler, Simona Tancig, ZRSS, Ljubljana, 2008, stran 46.

III. PRIMERI OIN ZA DIJAKE RAZLIČNIH SKUPIN POSEBNIH POTREB

V nadaljevanju tega gradiva prikazujemo primere dela z različnimi skupinami dijakov s posebnimi potrebami, ki so se izobraževali v času projekta s pomočjo OIN v vsaki od štirih sodelujočih specializiranih ustanov.

Verjamemo, da so primeri zanimivo branje in ponujajo strokovnim delavcem možne strategije za delo z dijaki s posebnimi potrebami in za delo z drugimi dijaki ter jih napeljujejo k intenzivnemu razmišljanju in ob inkluziji omogočajo tudi preseganje morebitnih osebnih dvomov ob srečevanju s skupinami dijakov s posebnimi potrebami.

III.1. GIBALNO OVIRANI DIJAKI

III.1.1. Predstavitev populacije gibalno oviranih¹³

Gibalna oviranost je širok pojem; pri otroku, mladostniku oziroma odrasli osebi se kaže v najrazličnejših oblikah in obsegih pa tudi vzrokov za njen nastanek je veliko. Na splošno lahko rečemo, da so osebe z gibalno oviranostjo tiste osebe, ki imajo prirojeno ali pridobljeno telesno spremembo. Ta se kaže v manjših zmožnostih pri hoji, uporabi rok ali izvajanju drugih motoričnih aktivnosti. Poleg težav pri gibanju in mobilnosti imajo pogosto tudi potrebe pri osebni negi, govoru, učenju in v drugih življenjskih dejavnostih. Če je gibalna oviranost posledica spremembe, poškodbe centralnega živčnega sistema, so lahko njihove potrebe, želje, zahteve kompleksnejše, včasih pa moramo biti pozorni tudi na spremembe v intelektualnem in psihosocialnem razvoju. Zelo različna sta lahko tudi stopnja in obseg gibalne oviranosti. Odvisna sta od tega, ali oseba določene gibalne dejavnosti opravlja z manj ali več težavami, ali potrebuje različne pripomočke in

¹³ **Prirejeno po virih:**

- Interna gradiva ZUIM in CIRIUS Kamnik.
- Peljhan, M.: Zloženka: Mobilna služba za gibalno ovirane, ZUIM Kamnik, 2004.
- Navodila za izobraževalni program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za gimnazijski program, Ljubljana 2004.
- Navodila za izvajanje izobraževalnih programov poklicnega in strokovnega izobraževanja, Ljubljana 2008.

druge prilagoditve, ali pa celo določenih aktivnosti sploh ne more izvajati – takrat je učencu oziroma dijaku v šoli dodeljen spremljevalec za fizično pomoč.

Telesna sprememba ali bolezen pri otroku oziroma mladostniku predstavlja dejavnik tveganja za celotni biopsihosocialni razvoj in lahko predstavlja pomemben pogoj za spremembo življenjskih razmer, v katerih ta odrašča. V povezavi z drugimi dejavniki lahko vpliva na zmanjšane možnosti za aktivno poseganje v okolje, pridobivanje potrebnih izkušenj, druženje z vrstniki. Zlasti v mlajšem obdobju lahko otrok pogosteje odide v bolnišnico, lahko je manj samostojen in zato lahko postane pretirano odvisen od drugih.

Gibalna oviranost vpliva na učenčev oziroma dijakov psihosocialni razvoj. Lahko zmanjšuje, lahko pa tudi poveča možnosti za razvijanje samostojnosti in pridobivanje življenjskih izkušenj. Včasih so lahko spremenjen zunanji videz in omejitve v primerjavi z vrstniki pomemben dejavnik, ki vpliva na doživljanje samega sebe, svojega telesa (samospoštovanje, odnos so samega sebe, samozavest), zlasti v sodobnih vizualnih kulturah. Gibalno ovirani dijak neredko doživlja stres zaradi neprijetnih in bolečih izkušenj ob zdravljenju in rehabilitaciji. Kakovost življenja lahko znižujejo še občutki negotovosti in skrbi glede lastne prihodnosti. Tudi stiske staršev, s katerimi se spopadajo, lahko tako ali drugače vplivajo na njegov razvoj. Starši v skrbi za svoje otroke pogosto zaščitniško delujejo, opravljajo stvari namesto otroka in ga s tem nevede prikrajšujejo za lastne izkušnje.

III.1.2. Vpliv gibalne oviranosti na šolsko uspešnost¹⁴

Gibalna oviranost pomembno vpliva tudi na šolsko uspešnost učenca oziroma dijaka. Šolska uspešnost je namreč odvisna od telesnih, duševnih (intelektualnih, čustvenih, socialnih) in okoljskih faktorjev. Gibalna oviranost neposredno ali posredno vpliva na tri področja, zato predstavlja manjšo ali večjo oviro za šolsko uspešnost, v vsakem primeru pa je izvor otrokovih »posebnih« vzgojno-izobraževalnih potreb.

¹⁴ Ibid.

Za uspešno vključitev gibalno oviranih dijakov in njihovo napredovanje je treba razumeti in upoštevati več elementov, od katerih je odvisno njihovo življenjsko funkcioniranje:

➤ **Osnovna diagnoza in splošno zdravstveno stanje**

- Vsak od vzrokov za gibalno oviranost ima svoje posebne značilnosti in zahteva posebno zdravstveno in terapevtsko obravnavo, ki jo morajo v šoli poznati. To še zlasti velja za pogostnost, vrsto in obseg specialističnih, ambulantnih in bolnišničnih obravnav ter terapij in zdravstvene nege, ki jih je dijak deležen in jih potrebuje v času šolanja.
- Pri splošnem zdravstvenem stanju je treba poznati posebnosti splošnega zdravstvenega počutja, hranjenja, utrudljivosti, psihomotoričnega tempa, posebnosti v prehrani in potrebi po terapiji z zdravili.
- Pomembna je prognoza njegovega zdravstvenega stanja.

➤ **Stopnja gibalne oviranosti**

- Pri dijakih se pojavlja različna sposobnost gibanja v prostoru, zmožnost izvajanja vsakodnevnih aktivnosti in različna odvisnost od tuje fizične pomoči. Za uspešen potek izobraževanja je treba poznati dijakovo zmožnost za izvajanje različnih aktivnosti in šolskih dejavnosti, potrebo po spremstvu in fizični pomoči oziroma uporabo primernih (ortopedskih in drugih) pripomočkov ...

➤ **Druge motnje**

- Poleg osnovne gibalne oviranosti se lahko pri dijakih pojavljajo tudi različne senzorne motnje in učne težave ter motnje vedenja in čustvovanja.

➤ **Kognitivni razvoj mladostnika**

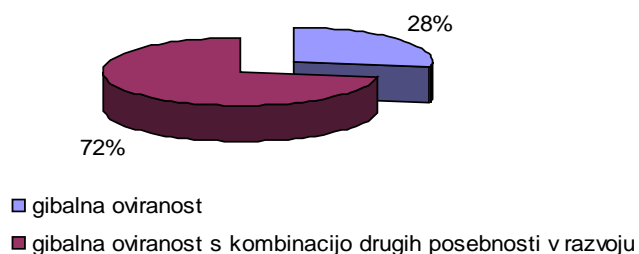
- Pri določenih vzrokih za gibalno oviranost (poškodbe glave in centralnega živčnega sistema) pa se pojavljajo tudi specifični izpadi na kognitivnem področju (pogost je nehomogen razvoj po posameznih področjih).
- Zaradi pomanjkanja določenih izkušenj je za dijake običajno značilna poznejša socialna zrelost.

Takšne značilnosti dijaka morajo biti učiteljem jasno predstavljene oziroma učitelj jih mora poznati, če želi pomagati v razvoju dijaka. Temeljno predstavitev pa naj opravi kompetenten strokovnjak.

III.1.3. Gibalno ovirani dijaki v CIRIUS Kamnik

CIRIUS Kamnik izvaja prilagojene programe izobraževanja po vertikali – od osnovne do konca srednje šole. Vanj so (strogo gledano po zakonu – ZUOPP) usmerjeni najtežje (težje in težko) gibalno ovirani otroci in mladostniki. Drugim, lažje in zmerno gibalno oviranim pa naj bi skladno z zakonom izobraževanje omogočile šole v rednih oddelkih, kjer naj bi bili ti »integrirani«. V prilagojenih srednješolskih programih CIRIUS Kamnik je največ dijakov - otrok z več motnjami, med katerimi je opredeljena vsaj lažja gibalna oviranost.

Graf 1: Opredelitev motenj v odločbi o usmeritvi dijakov CIRIUS Kamnik v šolskem letu 2008/09

Po statistiki je praktično »čistih« primerov – v odločbi o usmeritvi opredeljenih le kot gibalno oviranih: slabih 30 odstotkov; v šolskem letu 2008/09 natančno 28 odstotkov, kar je razvidno iz grafa.

Glede na stopnjo gibalne oviranosti je bilo med zadnjimi največ težje gibalno oviranih (46 odstotkov), sledijo zmerno gibalno ovirani (42 odstotkov) in težko gibalno ovirani (12 odstotkov).

Gibalno oviranost otrok in mladostnikov v CIRIUS Kamnik spremljajo še številne druge ovire in primanjkljaji. Najpogosteje so to primanjkljaji na posameznih področjih učenja; sledijo pa po vrsti: slabovidnost, dolgotrajna bolezen, govorno-jezikovne motnje, čustvene in vedenjske motnje, motnje v duševnem razvoju.

Opomba: Podatki se nanašajo na šolsko leto 2008/09 (opredelitve so tako zapisane namenoma).

Verjamemo, da je struktura populacije v večinskih oz. rednih šolah podobna, če ne še kompleksnejša, saj se v razredu teoretično lahko znajde osem dijakov z osmimi različnimi motnjami (ZUOPP opredeljuje osem skupin otrok s posebnimi potrebami) – torej vsak dijak s svojo motnjo. Po veljavnem zakonu pa obstaja še kombinacija motenj – ali tako imenovana »skupina otrok z več motnjami«, ki poleg primarne vključuje še druge motnje.

Osebni izobraževalni načrt se **v praksi** močno prekriva in dopolnjuje z zastavljenim individualiziranim programom usposabljanja dijaka, kjer so poleg natančno opredeljene ocene dijakovega funkcioniranja podrobneje zapisane tudi prilagoditve in cilji za vsako izmed njegovih življenjskih področij delovanja (šolsko delo in učenje, gibanje in mobilnost, ročne dejavnosti, osebna nega, sporazumevanje, medosebni odnosi, socialne veščine, interesne dejavnosti).

Primerov, ko na Srednji šoli CIRIUS Kamnik za dijake pripravimo OIN, je kar nekaj. Na primer: dijak opravlja letnik v dveh (ali več letih); dijak z že pridobljenim poklicem usvaja še drugi poklic; dijak po neuspelem (eno- ali večletnem) šolanju v »integraciji« izobraževanje nadaljuje v CIRIUS; dijak vzporedno z obiskovanjem določenega izobraževalnega programa pridobiva še druga formalna (šolska) znanja (na primer učenje drugega tujega jezika ali učenje vsebinskega sklopa v okviru drugega programa **in tako prehaja med programi**); dijak tujec najprej usvaja tuj jezik – slovenščino; dijak se izobražuje povsem individualno (dijaki z avtizmom, dijak po poškodbah glave ...).

Bistveno je, da vsak primer in vsakega dijaka jemljemo kot individuum zase. **In prav toliko je in mora biti tudi primerov OIN – univerzalnega recepta ni!** Pogosto pa v praksi prihajamo do novih in vsekakor zelo inovativnih rešitev, ki prispevajo tako k večjemu zadovoljstvu in uspehu dijaka kot tudi strokovnih delavcev šole pri njihovem delu.

V preteklosti smo v CIRIUS razvijali računalniško aplikacijo individualiziranega programa in nam jo je uspelo aplicirati v praksi. Zdaj se trudimo doseženo nadgraditi še z računalniškim modulom za OIN. Z aktivno participacijo dijakov želimo soustvariti medsebojni »delovni odnos« tudi na tem področju.

III.1.4. Primeri osebnih izobraževalnih načrtov

PRIMER A

Predstavitev

J. je dijak 5. letnika programa poklicno tehniškega izobraževanja za gibalno ovirane (prilagojen program, traja dve leti). V šolskem letu 2009/10 – leto drugega vpisa v isti letnik – je dijakovo šolanje podaljšano oziroma raztegnjeno na več šolskih let in temu primerno so porazdeljene tudi obveznosti.

Dijak je težko gibalno oviran, popolnoma je odvisen od pomoči druge osebe, za gibanje uporablja invalidski voziček na elektromotorni pogon. Med tednom je bival v centru, kjer je imel zagotovljeno tudi vso potrebno zdravstveno in terapevtsko oskrbo. Imel je napredujoče živčno mišično obolenje in je bil pretekli dve šolski leti (2007/08, 2008/09) večkrat hospitaliziran. V predlanskem letu (2008/09) je bil po intenzivnem zdravljenju iz bolnišnice v še vedno akutnem zdravstvenem stanju pripeljan v našo ustanovo: večinoma je ležal v svoji sobi in bil odvisen od kisika (asistirane ventilacije prek aparata), da je sploh lahko dihal. Njegovo zdravstveno stanje se je slabšalo, posledica je bila upadanje psihofizične moči; ni bilo mogoče pričakovati, da bi mu uspelo obveznosti letnika opraviti v rednem roku. Potreboval je več fizioterapije in respiratorne terapije, več počitka in predvsem drugih zdravstvenih storitev v naši ustanovi. Pouk in učni rezultati (šola) v šolskem letu 2008/09 niso bili prednostna naloga; v šolskem letu 2009/10 se je stanje spreminjalo na bolje.

V družini je najmlajši od otrok; njegova sorojenca sta osamosvojena in ne živita v družini, njegovi starši so starejši, imajo zdravstvene težave.

V šolskem letu 2005/06 je z odličnim uspehom končal program na ravni srednjega poklicnega izobraževanja v naši ustanovi.

Z dijakom smo se lotili priprave OIN. Uvodni pogovor je izpeljala svetovalna služba.

Uvodni pogovor z dijakom in njegova želja (pred izdelavo OIN, 2008/09)

»V CIRIUS Kamnik se dobro počutim; počutim se varnega, ker imam na voljo vso potrebno pomoč in strokovno oskrbo, ki jo v trenutnem zdravstvenem stanju nujno potrebujem. Starša sta starejša in težko skrbita zame 24 ur na dan. Včasih smo zaradi moje odvisnosti v medsebojnih odnosih precej nestrpni. Zato ne želim biti odvisen samo od njune pomoči. Trenutno sem že toliko pri močeh, da bi šel lahko vsaj za kakšno uro tudi k pouku. Zavedam se, da pouka v celoti ne bom zmogel obiskovati, kljub vsemu pa bi želel vsaj k nekaterim predmetom. V CIRIUS-u imam prijatelje, ki mi veliko pomenijo, s katerimi se rad družim. Prav zaradi njih in varnega okolja tukaj, ki je popolnoma nasprotno bolnišnici, čutim, da iz dneva v dan okrevam in se moje zdravstveno stanje izboljšuje.«

Dijak opredeli ovire, ki mu preprečujejo samostojnost in neodvisnost pri doseganju ciljev:

- *Zjutraj potrebujem pomoč osebe, ki je na voljo le meni, da mi bo pomagala pri osebni higieni, hranjenju in pripravi na pouk.*
- *Zaradi upočasnjenosti in tudi zdravstvene oskrbe sem na pouk pripravljen šele okoli 10. ure.*
- *Na vozičku bom v sedečem položaju zdržal največ tri ure, potem bom moral počivati v sobi.*
- *Potrebujem pomoč pri namestitvi respiratorja na voziček in nadzor nad nameščenim aparatom na vozičku.*
- *Zaradi traheostoma je moj govor otežen; potrebujem več časa za razumevanje povedanega; ob uporabi respiratorja je moje sporazumevanje lažje.*
- *Skrbi me nadaljevanje izobraževanja, če v letošnjem letu ne bom uspešen.*

Želje in pričakovanja dijaka:

- *Rad bi, da bi mi bila spremljevalka, ki je že dodeljena za fizično pomoč v oddelku (razredu), več na voljo za individualno delo in pomoč pri šolskem delu (organizacija fotokopij zapiskov, pisanje, branje ipd.).*
- *Rad bi s prijatelji iz nižjega letnika obiskoval športno vzgojo.*

Cilji, ki si jih je dijak postavil:

- V šolskem letu 2008/09: izboljšanje in vzdrževanje zdravstvenega stanja, da se bo lahko med drugim tudi naprej izobraževal,
- v šolskem letu 2009/10: dokončanje obveznosti zadnjega letnika, če bodo dopuščale moči, pa tudi opraviti poklicno maturo,
- v šolskem letu 2010/11 bi želel nadaljevati izobraževanje v maturitetnem tečaju.

Sposobnosti, spretnosti, veščine dijaka:

Dijak si želi napredovati v programu, v katerega je trenutno vključen. Ima dobro razvite intelektualne sposobnosti in je zelo zainteresiran, da se po svojih fizičnih močeh udeležuje na šolskem področju. Hkrati je to področje med redkimi, kjer lahko tekmuje s svojimi vrstniki in se potrjuje z doseženimi rezultati (dobre ocene). Je zelo komunikativen, družaben in optimističen mladenič. Ima veliko prijateljev, med katerimi je zelo priljubljen zaradi svojega pozitivnega pogleda na življenje, ki mu je velika vrednota. Zna si organizirati delo in učenje, zna se dogovarjati in prositi za pomoč, ko jo potrebuje.

Dijak ceni svoje zdravje, zato se trudi maksimalno sodelovati z zdravstvenim osebjem. Neizmerno **potrebuje občutek in potrditev, da je zmožen na kakšno področje vplivati sam.**

Kadar pridejo na obisk starši z otrokom s podobnim zdravstvenim stanjem, se je J. vedno pripravljen vključiti v pogovor o pomembnosti sprejetja določenih medicinsko-tehničnih pripomočkov za lažje delovanje v življenju. Ta vloga mu je v posebno čast, saj (lahko) vpliva tudi na življenje – življenje drugega.

Dileme ob dijakovem izobraževanju

Največja strokovna dilema pri izobraževanju dijaka se je pojavila pri učiteljih in zdravstvenih delavcih, zaposlenih v naši ustanovi. Dilema se je nanašala na smiselnost izobraževanja dijaka v zahtevnem programu. Nanašala se je na smiselnost zahtev do dijaka (obveznosti v šoli, opravljanje poklicne mature), če se vendar že vnaprej ve, da ni mogoče pričakovati zaposlitve. Kaj bo delal z opravljeno poklicno maturo?! Taka in podobna razmišljanja so pri številnih učiteljih na prvo mesto postavljala sočutje in usmiljenje, pomilovanje. Okviri zakona in reda v šoli – kot da za dijaka niso več potrebni. Izvzet je bil iz zapisovanja v dnevnik zaradi odsotnosti, ob zapisu ni bil pozvan, da prinese opravičilo ... Treba je bilo preseči taka razmišljanja – tako pri učiteljskem kot

tudi pri zdravstvenem kadru, da so vsi – vsak na svojem področju – začeli opravljati tisto, kar je potrebno za osnovno vzpostavitev reda in konstruktivno delo.

Dijakova želja je morala postati tudi naša

Morda se sliši smešno, toda vendarle: želja je morala postati naša. Dijak si je želel aktivnosti tam, kjer jo je sposoben dajati – to je na intelektualni ravni. Ker pa je v učiteljih in zdravstvenih delavcih njegovo zdravstveno stanje v prvi vrsti vzbudilo sočutje, so od njega le malo zahtevali (ali pa skoraj nič). Tako so prispevali k temu, da se je njegovo ravnanje obrnilo v neželjeno smer – s pridom je začel izkoriščati pridobljeni status in se povrh še na moč dolgočasiti. Svoje intelektualne sposobnosti je usmeril drugam, in sicer: želel in zahteval je nemogoče (osebno spremljevalko za druženje, ne učenje – saj to od njega ni bilo zahtevano). Ko je privedlo do tega trenutka, ki je bil seveda definiran kot problem, smo šele lahko začeli razmišljati drugače. Učitelji in zdravstveni delavci so sprevideli, da je treba ne glede na različne okoliščine in primanjkljaje dijaka vztrajati pri zagotavljanju »strukture« (določenih pravil). Treba je spoštovati njegovo željo po izobraževanju in, čeprav nam naloži še več dela, se truditi skupaj z dijakom jo tudi udejanjati. Koliko energije, volje in truda šele taka želja zahteva od fizično šibkega in nemočnega dijaka.

Potek dela in vrednotenje načrta izvajanja

Poudarek usposabljanja je bil v lanskem šolskem letu (2008/09) na skrbi za zdravje dijaka; šolanje ni bila prednostna naloga (bil je vezan na bolniško posteljo, v invalidskem vozičku je preživel le malo časa na dan, vendar iz dneva v dan več). Na ekipnih sestankih za spremljanje in izvajanje zastavljenega individualiziranega programa sta bila sprejeta dva pomembna dogovora:

- dijakovo šolanje v zadnjem letniku se podaljša: tako ima dijak možnost obveznosti opraviti v dveh (ali več) letih, končno oziroma letno spričevalo opravljenega letnika pa bo sestavljeno iz ocen, pridobljenih v različnih šolskih letih;
- dogovor, da ko bo dijak pripravljen in bo sam izrazil željo, da želi znova vzpostaviti stik s šolo in nadaljevati izobraževanje, mu strokovni delavci prisluhnemo – pripravimo skupni oziroma osebni izobraževalni načrt (OIN). Do takrat pa ostane v tesnejšem stiku z dijakom spremljevalka, ki mu ponuja ustrezno pomoč v njegovi sobi, v dopoldanskem času (to je v času pouka), in sicer: pomoč pri hranjenju in branju knjig in zapiskov snovi v sobi ...

V drugi polovici šolskega leta 2008/09 je dijak izrazil željo, da bi se vključeval k pouku za najmanj eno uro na dan. Tako smo na podlagi njegove želje pripravili urnik obveznosti (razredničarka, svetovalna delavka, spremljevalka, medicinska sestra). Za skrbnika OIN smo določili kar spremljevalko, saj sta se odlično ujela. Seveda pa smo se dogovorili, da se spremljevalka po pomoč pri neposrednem delu z dijakom obrača na druge strokovne delavce (zdravstvena skrb na medicinsko sestro; podpora in razbremenitveni pogovori pri svetovalni službi, ravnateljici). Spremljevalka je preživljala z dijakom vse dopoldneve, večinoma individualno, zato so bile teme njunega pogovora različne (ob vrnitvi iz bolnišnice tudi teme o smrti in umiranju). Prav zato je bila podpora spremljevalki izjemno pomembna. Izjemno pomembno pa je bilo tudi njuno medsebojno ujemanje. V šolskem letu 2009/10 je bil dijak v boljši fizični kondiciji, zato je opravljal redno po urniku vse manjkajoče obveznosti glede na predlansko šolsko leto (predlani opravljeni predmeti so mu priznani s »formalnim sklepom«). Bila je sprememba pri spremljevalki: imel jo je le za občasno pomoč (kadar jo prosi) in zaradi prerazporeditve ni bila več ista kot predlansko šolsko leto. Kljub vsemu pa smo se na podlagi lanskih izkušenj odločili, da kot skrbnico dijakovega osebnega izobraževalnega načrta ohranimo predlansko spremljevalko. S tem sta se strinjala oba: dijak in spremljevalka. Tako delo je potekalo po zastavljenem načrtu. Dijak je sam določal tempo svojih aktivnosti in pri tem je bil uspešen.

Vsi dogovori so zapisani v OIN; dijak in spremljevalka jih sta jih sproti dopolnjevala in preverjala.

Preglednica dogovorov:

Kratkoročni cilji:	Dolgoročni cilji:
<p>2008/09:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Izboljšati zdravstveno stanje. Poudarek usposabljanja je na skrbi za zdravje dijaka; šolanje ni prednostna naloga, zato se izobraževanje v tem letniku podaljša. – Prisostvovati pouku glede na trenutne sposobnosti. – Obiskoval bo pouk eno uro na dan po dopoldanski malici (od 10.35). – Izbral je tri predmete: gospodarsko poslovanje, SLO, ANG. – Pri teh predmetih bo poskušal opravljati obveznosti in pridobiti ocene (bodisi v celoti bodisi pri posameznih modulih). 	<p>2008/09:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Doseči stabilno zdravstveno stanje – podlaga vsemu nadaljnjemu delu. – Opraviti obveznosti programa. – Potrebno bo več časa. <p>2009/10:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Izpolnitev obveznosti 5. letnika do konca šolskega leta (ocene na letnem spričevalu bodo sestavljene

<ul style="list-style-type: none"> – Pridobiti ocene vsaj pri izbranih, morda tudi dodatnih predmetih oziroma programskih enotah do konca šolskega leta. – Dodatno obiskuje ure športne vzgoje v 4. letniku srednjega poklicnega programa. <p>2009/10:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Dijak ostane vključen v 5. letnik (drugi vpis – 2009/10); izključeno ni podaljšanje šolanja v omenjenem letniku oziroma še tretji vpis v isti letnik (2010/11). – V tekočem šolskem letu ima obveznost opraviti (pridobiti ocene) le pri petih predmetih: SLO, ANG, MAT, ekonomija in projektno delo – seminarska naloga (ki je tudi obveznost POM). – Dodatno (po lastni želji) obiskuje ure športne vzgoje v 4. letniku programa PTI. 	<p>iz leta 2008/09 + 2009/10).</p> <ul style="list-style-type: none"> – Priprava na poklicno maturo in opravljanje mature v šolskem letu 2009/10. – Ponovni vpis (tretji) v 5. letnik v primeru, da bi ne zmozel opraviti vseh obveznosti, vključno s poklicno maturo. – Uspešno dokončanje izobraževanja in uspešno opravljena poklicna matura. – Vpis v maturitetni tečaj.
Sprotno preverjanje in vrednotenje ter izvajanje načrta	
<ul style="list-style-type: none"> – Dijak in spremljevalka vsak teden (v njegovi sobi, zapis na računalniku). – PUZ na 14 dni (sreda na 14 dni, učilnica št. 12). – Operativna ekipa (vsi strokovni delavci, odgovorni za spremljanje in izvajanje individualiziranega programa) enkrat na mesec (zadnja sreda v mesecu ob 11.15 v pisarni psihologa). – Operativna ekipa s starši po potrebi – koordinira svetovalna služba. – Sestanki so določeni vnaprej in dogovorjeni na prvih srečanjih z dijakom in drugimi vpletenimi v šol. letu. 	
Končna ocena realizacije in uspešnosti načrta ob koncu šolskega leta	
<ul style="list-style-type: none"> – Dijak je uspešno končal letnik in opravil poklicno maturo – junij 2010. – Prijavil se je za vpis v maturitetni tečaj, ki ga bo obiskoval v šolskem letu 2010/11. 	

Potrebno je sodelovanje spremljevalke z drugimi člani ekipe: razredničarko, vzgojiteljico, ravnateljico in svetovalno službo. Spremljevalki je treba dajati strokovno podporo pri neposrednem delu z dijakom. Delo se močno prekriva in dopolnjuje z zastavljenim individualiziranim programom usposabljanja dijaka.

Možnosti individualne pomoči pri pouku in zunaj njega:

- Spremljevalka (v lanskem šolskem letu je bila to stalna spremljevalka, v letošnjem pa občasna) je dijaku za fizično pomoč in individualno delo na voljo v razredu; po predhodnem dogovoru pa tudi individualno zunaj pouka.
- Učitelji so po predhodnem dogovoru (dijak jih zaprosi sam) med govorilnimi urami dijaku na voljo za dodatno individualno razlago in pomoč v njegovi sobi v Domu.

- V Domu je za pomoč dijaku na voljo vzgojiteljica, po dogovoru pa tudi drugi vzgojitelji ali prostovoljci (glede na predhodno izraženo potrebo dijaka).

Spremljanje, uspešnost ob evalvacijah dela in ugotovitve:

- Lansko šolsko leto je bilo v zdravstvenem smislu za dijaka izjemno naporno. Izjemna volja in želja sta mu povrnili moči, da je v drugi polovici šolskega leta znova začel obiskovati pouk.
- Sprva je v šoli z nenehnim spremstvom spremljevalke preživel na svojo željo eno uro na dan, potem pa iz dneva v dan več.
- Ob koncu šolskega leta 2008/09 je opravil večino obveznosti; pridobil formalni sklep o priznanih obveznostih.
- Šolsko leto 2009/10 je začel v boljši psihofizični kondiciji; kot obveznost za dokončanje letnika je imel opraviti pet predmetov.
- Za spremljanje dijakovega OIN je tudi v šolskem letu 2009/10 določena spremljevalka, ki ga je spremljala lani in s katero imata dober odnos.
- Dijak je težko sprejel drugo spremljevalko za fizično pomoč in dejstvo, da bo ta pomoč le občasna, in ne več stalna. Ker mu to ni bilo všeč, je začel izostajati od pouka in se zadrževati na hodniku ali pa begati po centru (da se je izognil medicinskim sestram, ki so ga »podile« v šolo). V šoli niso dosledno zapisovali njegovih odsotnosti, niti niso zahtevali opravičil za odsotnost. Odsotnosti so bile kar »samoumevno« opravičene. Dijak je izkoriščal razmere, se dolgočasil in počel traparije.
- Po ugotovitvi stanja (pri operativni ekipi z dijakom in starši – december 2009: odsotnosti, neuspešnost), izdanih vzgojnih ukrepov za odsotnosti, je dijak znova redno obiskoval pouk, sproti opravljal svoje obveznosti pri petih predmetih in je popravil tudi že pridobljeni »nms« pri SLO.
- Na svoje dejanje ni preveč ponosen, saj ni želel v zadrego spravljati staršev, ki jim je govoril, da je v šoli vse v redu.
- Prijavil se je tudi k opravljanju poklicne mature v tem šolskem letu.
- Začel se je intenzivneje zanimati za možnosti iskanja prostovoljca za druženje ob koncih tedna in med počitnicami, da bi s tem razbremenil starše in vplival na kakovostnejše medsebojne odnose doma.
- Ob koncu šolskega leta 2009/10 je uspešno opravil vse obveznosti, vključno s poklicno maturo. Vpisal se je v maturitetni tečaj – šolsko leto 2010/11.

Izzivi in nerešena vprašanja

Pojav dileme glede smiselnosti šolanja najtežje gibalno oviranih dijakov je v nekaterih primerih kljub strokovnemu znanju in vedenju prisoten tudi med strokovnimi delavci v naši ustanovi. Povsem razumljivo pa je, da se tovrstna dilema glede smiselnosti šolanja dolgotrajno bolnih in fizično oviranih dijakov množično pojavlja na drugih šolah, kamor so ti dijaki »integrirani«. V strahu, nemoči in sočutju jim profesorji nemalokrat gledajo »čez prste« in podarjajo pozitivne/dobre ocene. S tem krepijo občutke teh dijakov, da lahko dobijo, kar si želijo, in tako prispevajo k zavajanju realnosti. Bolje bi bilo ostati realen in razmisliti, kako dejansko lahko kot učitelj pomagam dijaku pri njegovem boljšem počutju v šoli in doživljanju lastne aktivnosti. Morda je ena izmed takih stvari pomoč pri širjenju socialne mreže gibalno oviranega mladostnika in navezovanju pristnejših stikov s sovrstniki, s tem pa prispevati k večjemu sprejemanju različnosti med mladimi in na splošno. Ko se bo tak mlad človek počutil sprejetega v okolju, kjer se na primer izobražuje, niti sam ne bo iskal stranpoti, temveč bo postal aktivnejši udeleženec vzgojno-izobraževalnega programa in tudi življenja. Govorimo o odnosu. Govorimo o dobrem odnosu in govorimo o »delovnem odnosu«.

PRIMER B

Predstavitev

M. je dijak drugega letnika srednjega poklicnega izobraževanja za gibalno ovirane (prilagojen program, traja tri leta); šolsko leto 2009/10 (od novembra naprej).

Je dijak s posebnimi potrebami (odločba o usmeritvi – težje gibalno oviran), ki je v šolskem letu 2008/09 uspešno že končal program srednjega poklicnega izobraževanja in na tej stopnji pridobil tudi poklic. Njegova želja ob koncu navedenega programa je bila pridobiti k usvojenemu še en (drugi) poklic na isti ravni izobraževanja. Ob začetku šolskega leta 2009/10 je bil vključen v prvi letnik prenovljenega srednjega poklicnega programa, ki po novem (po prenovi) traja štiri leta. Po jesenskih počitnicah, novembra 2009, je bil dijak po izdelavi osebnega izobraževalnega načrta (OIN) vključen v drugi letnik programa, ki se izvaja še po starem (traja skupno le tri leta). Dijak med tednom biva v centru, kjer ima zagotovljeno vso potrebno zdravstveno in terapevtsko oskrbo.

Izhaja iz neurejenih družinskih razmer, trenutno živi v rejniški družini. Njegovo bivanje v tej družini je močno pogojeno z možnostjo izobraževanja, sicer bi se »odnos« med njimi uradno in tudi dejansko že prekinil. Dijak se v našem centru dobro počuti, saj je med nami že od vstopa v malo šolo. Vsak konec tedna odhaja v rejniško družino in jo tudi popolnoma sprejema. Boji se konca usposabljanja in izobraževanja v naši ustanovi, saj

se bo s tistim dnem zanj začelo novo življenje s čisto pravimi življenjskimi izzivi: najti si »streho nad glavo«, urediti si nov status, poskrbeti zase in znati sam premagovati vsakdanje ovire (tako zdravstvene kot tudi druge), skratka; zagotoviti si osnovno eksistenco.

Z dijakom smo se lotili priprave OIN. Uvodni pogovor sta izpeljala svetovalna delavka in vodja PUZ.

Uvodni pogovor z dijakom in njegova želja (pred izdelavo OIN)

Ob koncu izobraževanja junija lani (2009) je dijak iskreno in pošteno priznal, da se boji nadaljevanja izobraževanja v dveletnem zahtevnejšem programu poklicnega tehniškega izobraževanja v naši ustanovi (ali tudi kjer koli drugje), saj dvomi o svojih sposobnostih. **Izrazil pa je željo**, da bi pridobil še en poklic na isti ravni izobraževanja, saj bi si z njim morda le izboljšal zaposlitvene možnosti, hkrati pa bi lahko še ostal na usposabljanju v našem centru. V nadaljnjem bivanju pa je videl tudi priložnost intenzivnejšega učenja samourejanja, ki je močno povezano z njegovimi zdravstvenimi težavami. Priznal je, da je na tem področju lenaril in se prepuščal »servisnim« storitvam centra. Hoditi v šolo na »dolgem vozu« (voz, na katerem dijak leži in ga spremljevalec odpelje v šolo) je sprejemljivo, je povedal, medtem ko biti na »dolgem vozu« v svoji prihodnosti – tega pa si ne želi. Sam zase meni, da na samostojno življenje trenutno še ni pripravljen.

Naša želja je nujno morala postati njegova – kar v tem primeru »vzdrži«

Dijakova iskrenost prinaša s seboj tudi dvom – strokovni dvom o smiselnosti njegovega nadaljnega izobraževanja. Strokovni delavci smo se znašli pred resno dilemo, da je »še malo ostati v centru in se lepo imeti« osnovno vodilo dijaka, ne pa izobraževanje in pridobitev novega poklica. Z vsemi zadržki in konsenzom smo dijakovo željo podprli (na vseh organih: na PUZ, pri operativni ekipi, ki spremlja dijaka med usposabljanjem, in pri razširjeni operativni ekipi, kjer je sodeloval tudi predstavnik zunanje ustanove – CSD in se skupaj z dijakom lotili načrtne priprave individualnega (osebnega) izobraževalnega načrta oziroma programa nadaljnega šolanja, da bo to postalo dijaku tudi izziv. Tako smo začeli z individualnim delom z dijakom. Predstavili smo mu možnosti. Že na samem začetku je so bila razhajanja v videnjih: dijakova ideja na eni strani in predlog strokovnih delavcev na drugi strani. Dijakova ideja je bila, da se vključi (2009/10) v prvi letnik prenovljenega programa in se v njem šola še štiri leta. Menil je, da bi s tem utrdil

svoje znanje pri splošnoizobraževalnih predmetih oziroma vsebinah, ki jih je sicer poslušal in opravil že v predhodno končanem srednjem poklicnem programu. Videnje šole/strokovnih delavcev je bilo seveda drugačno. Zdelo se nam je preveč očitno, da je dijakova primarna želja vendarle tista po podaljšanju usposabljanja, in ne tista po dodatnem šolanju. Zato je bilo pred nami težko delo: **dijaka je bilo treba pripeljati do uvida, da je dobil »izjemno« priložnost, ki je povsem neobičajna (možnost podaljšanja usposabljanja) in da skupaj z njim zasledujemo cilj: da bi čim prej usvojil potrebna znanja in pridobil še zeleni drugi poklic.** Naša skupna pot se je začela in se še vedno intenzivno nadaljuje ... Trenutno smo na točki, ko je dijak uvidel pomen skupnih prizadevanj in si tudi sam zelo prizadeva za lasten uspeh. To pa nedvomno vodi v dosego končnega cilja.

Dileme na zakonodajni ravni – pridobitev nove odločbe o usmeritvi

Na šoli smo ob naši podpori takemu izobraževanju in podaljšanju usposabljanja predvideli težave, kar zadeva pridobitev nove odločbe o usmeritvi zanj (v tem trenutku je še nimamo). V predlogu ZRSŠ za upoštevanje izjeme pri njegovi nadaljnji »usmeritvi« smo poskušali utemeljiti vzroke in razmere, ki so privedli do take odločitve, zato vendarle upamo na razumevanje. Predlagali smo, da bi dijak šolanje v tri leta trajajočem izobraževalnem programu (torej starem, in ne prenovljenem programu) končal v dveh letih: v šolskem letu 2009/10 in šolskem letu 2010/11.

Dileme pri doseganju šolskega uspeha na podlagi poznavanja delovanja dijaka

Kot že rečeno, v tem šolskem letu 2009/10 prvi letnik programa, kamor je vključen M., spada med tako imenovane prenovljene programe in ga v našem centru kot takega tudi izvajamo. Nova prilagoditev v navedenem prenovljenem programu je, da je **program v trajanju podaljšan za eno leto in traja torej skupaj štiri leta. Tudi vsebinski sklopi so zastavljeni nekoliko drugače**, kar pomeni, da bodo v primeru, da dijak M. ne bi zmožl opraviti obveznosti po obstoječem programu pred prenovo, potrebne zanj dodatne individualne prilagoditve, da bo želeno šolanje dokončal.

Potek dela in vrednotenje načrta izvajanja

Sprva, ob začetku novega šolskega leta, je bil dijak vključen v prvi letnik, po oblikovanju OIN in razjasnitvi določenih dilem med strokovnimi delavci pa je bil na predlog PUZ, ravnateljice in svetovalne službe vključen v drugi letnik programa, ki traja tri leta. Vsi

splošnoizobraževalni predmeti predhodno že uspešno končanega poklicnega programa (za vse tri letnike) so mu bili priznani s »formalnim sklepom«. Za spremljanje dijakovega OIN je bil postavljen vodja PUZ. Skupaj z dijakom sta pripravila:

- načrt predmetov oziroma modulov, ki jih mora opraviti za prvi letnik (teh je bilo pet in trije iz »odprtega kurikula«);
- urnik pouka, ki zajema:
 - obveznosti v prvem letniku (vsi predmeti »odprtega kurikula«),
 - obveznosti v drugem letniku (vseh pet strokovnih modulov in dva iz »odprtega kurikula«) in
 - obveznosti v tretjem letniku – vseh pet strokovnih modulov, pri katerih se vključuje k praktičnemu delu in dela po načrtu za prvi letnik; učitelji pa »notranje diferencirajo pouk« in mu individualno pomagajo pri izpolnjevanju obveznosti.

Pestra dinamika obiskovanja pouka in gibanja med tremi različnimi razredi in skupinami dijakov je **močno pritegnila dijakovo pozornost**. To je bilo nekaj povsem novega zanj, spremembo je doživljal pozitivno, počutil se je »pomembnega«. Z večjim veseljem in odgovornostjo se je lotil izpolnjevanja določenih obveznosti. Vsi dogovori so zapisani v osebni izobraževalni načrt, sproti jih zapisujeta in preverjata dijak ter njegov skrbnik – vodja PUZ.

Preglednica dogovorov

Kratkoročni cilji	Dolgoročni cilji
<ul style="list-style-type: none"> – Do prvega ocenjevalnega obdobja opraviti obveznosti dveh strokovnih modulov za prvi letnik (do 12. januarja 2010). – Do prvomajskih počitnic opraviti še dva strokovna vsebinska sklopa za prvi letnik. – Do konca šolskega leta 2009/10 opraviti še zadnji strokovni modul za prvi letnik. – Do konca šolskega leta 2009/10 opraviti obveznosti odprtega kurikula za prvi letnik in sprotne obveznosti drugega letnika. 	<ul style="list-style-type: none"> – Izpolnitev obveznosti za prvi in drugi letnik triletnega programa do konca šolskega leta 2009/10. – Vpis v tretji letnik programa v šolskem letu 2010/11. – Dokončanje izobraževanja in pridobitev zelenega poklica do konca šolskega leta 2010/11.
Sprotno preverjanje in vrednotenje ter izvajanje načrta	
<ul style="list-style-type: none"> – Dijak in vodja PUZ enkrat na teden (vsak torek, učilnica št. 3). – PUZ na 14 dni (torek na 14 dni, učilnica št. 3). – Operativna ekipa (vsi strokovni delavci, odgovorni za spremljanje in izvajanje individualiziranega 	

<p>programa) enkrat na mesec (vsak tretji torek v mesecu zjutraj ob 7.45, predavalnica).</p> <ul style="list-style-type: none"> – Razširjena operativna ekipa (z rejniki in predstavnikom pristojnega centra za socialno delo) se sestane na štiri mesece (oziroma po potrebi prej – koordinira svetovalna služba). – Sestanki so določeni vnaprej in dogovorjeni na prvem skupnem srečanju z dijakom in drugimi vpletenimi člani.
Končna ocena realizacije in uspešnosti načrta ob koncu šolskega leta
<ul style="list-style-type: none"> – Dijak je uspešno opravil vse obveznosti – junij 2010. – Vpisal se je v 3. letnik programa računalnikar – šolsko leto 2010/11.

Potrebno je sodelovanje vodje PUZ z dijakom, razrednikom ter drugimi učitelji strokovnih modulov, z vzgojiteljico in s svetovalno službo. Delo se močno prekriva in dopolnjuje z zastavljenim individualiziranim programom usposabljanja dijaka.

Možnosti individualne pomoči pri pouku in zunaj njega:

- Učitelji (tako v drugem kot tudi v tretjem letniku) pri pouku »notranje diferencirajo pouk« in dijaku individualno pomagajo pri izpolnjevanju obveznosti (za nazaj in tekočo snov).
- Učitelji so med govorilnimi urami na voljo dijaku za dodatno individualno razlago in pomoč.
- Po končanem pouku v Domu je za pomoč dijaku na voljo vzgojiteljica, po dogovoru pa tudi drugi vzgojitelji ali prostovoljci (glede na potrebe dijaka in izraženo željo).

Spremljanje, uspešnost ob evalvacijah dela in ugotovitve

- Začetek šolskega leta se za dijaka ni začel obetajoče; niti sam v razredu ni dajal vtisa motiviranosti za izobraževanje. Njegovo zdravstveno stanje po vrnitvi s počitnic je bilo skrb vzbujajoče – pouk je začel obiskovati znova na dolgem vozu, in ne z invalidskim vozičkom.
- Za spremljanje dijakovega OIN ob premestitvi v drugi letnik je bil sprva določen razrednik, potem pa vodja PUZ. Vzrok je bil v tem, da razrednik ni imel celotnega vpogleda (ni se znašel v tej vlogi) nad organizacijo in možnim prilagajanjem obveznosti dijaku, zato je prosil za pomoč. Dijak je prihajal iz šole v Dom zmeden in nemotiviran za šolsko delo; temu posledično pa tudi za sodelovanje pri vseh drugih dejavnostih, celo pri skrbi zase.

- Na naslednjem sestanku PUZ po zamenjavi skrbnika ugotavljamo bistven napredek dijaka in motiviranost za šolanje. Dolgi voz mu je uspelo zamenjati z invalidskim vozičkom.
- Na mesečnem sestanku operativne ekipe je medicinska sestra poročala o izboljšanju zdravstvenega stanja, vendar ni izključeno, da bo potrebno dijaku v prihodnosti še na dolgi voz. Dogovorili smo se, da zaradi specifičnosti obiskovanja pouka v različnih razredih po možnosti dijak šolske obveznosti le obiskuje na invalidskem vozičku. To je bila tudi njegova želja. Potruditi pa se bo moral seveda dijak sam. Na podlagi izkušenj je lahko predvidel težave z obiskovanjem, zato je postala tudi njegova motivacija za skrb na zdravstvenem področju večja. Le z invalidskim vozičkom je lahko samostojen, v nasprotnem primeru pa je pri mobilnosti odvisen od druge osebe.
- Ob prvem ocenjevalnem obdobju mu je uspelo narediti oba modula za prvi letnik.
- K pouku prihaja redno; evidenca se vodi v treh dnevnikih.
- Drugim članom (svetovalni službi) ekipe se zdaj pride z uspehi pohvalit tudi sam.
- Rejniki opažajo napredek v vedenju in ravnanju tudi doma. Prej se nikoli ni učil ob koncih tedna, zdaj se samoiniciativno loteva učenja in nalog.
- Ob koncu šolskega leta 2009/10 je uspešno opravil vse obveznosti in se vpisal v zadnji letnik (2010/11). Delo se nadaljuje.

Močna področja

Dijakovo močno področje je zelo dobro igranje harmonike, s čimer se rad pohvali tudi sam. Rad nastopa in s svojim igranjem (tudi petjem) poskrbi za veselo vzdušje tako v centru kot tudi doma. Želi si nastopati na različnih prireditvah. Spodbujamo ga k igranju tudi v prostem času; vključujemo ga v programe ob raznih kulturnih, slovesnih in zabavnih prireditvah v centru. S tem svoj talent predstavi drugim in utrjuje svojo samozavest.

Izzivi in nerešena vprašanja

Primer je opisan z vprašanji šole in strokovnih delavcev. Zakaj? Z enim samim namenom: pogosto imamo največ težav pri oblikovanju določenih načrtov dela z dijaki prav mi sami, strokovni delavci. Med nami so razhajanja, kaj šele med nami v odnosu do dijaka. Vzporedno ob ponujanju pomoči dijaku si je treba vzeti čas tudi za razjasnjevanje dilem, saj bomo tako preseгли naša razmišljanja o tradicionalnih pristopih in modelih izobraževanja in se lotevali sodobnejših, fleksibilnejših poti tako do iskanja

kot tudi do podajanja znanja mladim. Tudi sami smo bili mladi, v razmišljanju podobni generacijam, s katerimi se ukvarjamo; tudi sami smo bili dijaki in dijakinje. Če izhajamo iz te predpostavke (torej iz samega sebe in lastne izkušnje), potem nam bo gotovo z dijaki uspelo oblikovati dober odnos, ki je temelj vsakršnega dela in uspeha.

PRIMER C

Predstavitev

D. je dijak drugega letnika srednjega poklicnega programa (prilagojen program za gibalno ovirane, traja tri leta); šolsko leto 2009/10 – »pogojno« vpisan (z manjkajočimi obveznostmi za prvi letnik navedenega programa). Dijak med tednom biva v centru.

Je dijak s posebnimi potrebami (odločba o usmeritvi) – lažje gibalno oviran in dolgotrajno bolan. Za njim so že tri leta šolanja v srednjem strokovnem programu v redni srednji šoli v bližini domačega kraja (2006/07, 2007/08, 2008/09), pri čemer ima uspešno opravljen le prvi letnik programa. Z željo po vključitvi se je skupaj s svojimi starši v našem centru oglasil v začetku junija 2009 (03/06-2009). Starši so odkrito izražali nemoč nad njim; zadnje leto je bil vključen tudi v dijaški dom – vse z namenom, da bi bil v šoli uspešnejši in da se ne bi »umikal« s svojimi težavami pred svetom (zatekanje v spanje). Kljub vsemu pa so želeli, predvsem mati, da bi sina glede na njegovo starost in pretekla leta šolanja vključili v drugi letnik (čeprav pogojno); zlasti pa je k temu prispevalo dejstvo, da je prvi letnik programa na naši srednji šoli že prenovljen in je zato trajanje iz treh let podaljšano v štiri leta. Starši nekako niso videli smisla, da bi se sin zaradi vseh težav znova vpisal v začetni letnik nekega srednješolskega programa, povrh vsega še podaljšanega. Obveznosti zaradi razlik v programu bi opravil sproti (določene pred začetkom šolskega leta, druge pa vzporedno ob šolanju v drugem letniku).

Starši so razvezani; mati ima podobno obolenje kot sin, vendar težje oblike; socialne razmere so manj ugodne. Dijak je v svojem otroštvu in odraščanju preživel marsikaj, kar je močno zaznamovalo njegovo osebnost in utrdilo njegov slog življenja (razvil je svojo strategijo preživetja). Njegova obramba so razni manipulativni vzorci, v katere mu uspe vplesti »mimoidoče« (vrstnike, dijake v razredu, odrasle); zlasti vrstniki pa mu »nemočni« v takih primerih priznavajo »status moči« (na primer razna pritožbena pisma s podpisi drugih dijakov, boj za svoje pravice v smislu »svojega prav«). Želi si biti v središču pozornosti, čeprav nemalokrat tudi zaradi predrznega, arogantnega vedenja. Tako je videti razmere z očmi odraslih.

Z dijakom smo se lotili priprave OIN. Uvodni pogovor je izpeljala svetovalna delavka.

Uvodni pogovor (individualno) z dijakom in njegova želja (pred izdelavo OIN)

V individualnem pogovoru (junij 2009) dijak ni bil odločen, v katerem programu bi se želel šolati in kateri poklic bi rad pridobil. Program, v katerega se je vključeval, je bila bolj objektivna izbira glede na dane možnosti in pogoje. Na vprašanje, zakaj ravno ta program, se je v odgovoru skliceval bolj na željo staršev kot pa izražal svoje zanimanje zanj. Ni se zavedal, kaj pomeni zanj vsebinska razlika med programom, ki ga je obiskoval, in programom, v katerega se je preusmeril, in je popolnoma brezskrbno zavrnil vse naše pomisleke, povezane z morebitnimi težavami pri izpolnjevanju manjkajočih obveznosti. Julija 2009 je dijak od šole (PUZ) dobil pozitiven pisni odgovor na svojo prošnjo glede preusmeritve v drugi letnik navedenega programa. Odgovor je vseboval tudi seznam vseh obveznosti, ki jih je bilo treba opraviti za prvi letnik: deset predmetnih izpitov in praktično usposabljanje pri delodajalcu (114 ur oziroma tri tedne); postavljeni pa so bili tudi okvirni roki za opravljanje izpitov. Za štiri izpite je prejel gradiva v elektronski obliki (treba je bilo narediti le vaje ali seminarske naloge), da se bo učenja lotil že med počitnicami in pristopil k jesenskimi rokom. Pred začetkom šolskega leta 2009/10 mu je uspelo opraviti le en predmet.

V pogovoru (na podlagi predhodno **izpolnjenega vprašalnika**, ki zajema vprašanja glede temeljnih življenjskih področij človekovega delovanja in poudarja močna področja – spretnosti, veščine) je postalo jasno, da dijak nima nikakršnih ciljev in je na to celo ponosen, da ni nikoli razmišljal o svoji prihodnosti v smislu zaposlitve, da med drugim ne pozna svojega obolenja ...

Naša želja (želja staršev) bi nujno morala postati njegova ...

Dijak se je v našem centru hitro privadil na način življenja, počutil se je sprejetega, bil je zelo zadovoljen, bilo mu je všeč. Z vključitvijo v naš center in s šolanjem pa mu je z vsakim sestankom z ekipo postajal ta program tudi resnično zanimiv in si je z vsakim sestankom bolj želel pridobiti ta poklic. Žal pa svojih obljub in želja ni zmožal potrjevati z dejanji, zato mu je zmanjkalo časa – predlagan mu je bil izpis zaradi neopravičenih odsotnosti in nespoštovanja pravil. Dokler želja staršev, želja šole, učiteljev ... glede njegovega izobraževanja ni postala tudi njegova lastna želja, ni bilo napredka. Od

trenutka, ko se je to zgodilo, pa je napredek očiten, čeprav v mnogo težjih pogojih in okoliščinah.

Izdelava OIN še pred oblikovanjem individualiziranega programa

Svetovalna služba je v sodelovanju z zdravnico centra predstavila dijaka učiteljskemu in vzgojiteljskemu zboru (26. avgusta 2009), saj je bilo treba zanj pripraviti individualizirani program. Opozorila je na potrebno doslednost pri vodenju morebitnih odsotnosti dijaka pri pouku in nespoštovanju pravil; zanj je zelo pomembna struktura in vztrajanje v njej.

Glede na dejstvo, da mu je uspelo opraviti do začetka šolskega leta le en predmet, smo se takoj ob njegovi vključitvi v naš center (2. septembra 2009) lotili priprave osebnega izobraževalnega načrta (OIN) za dijaka. Dobil je preglednico s seznamom predmetov, ki jih še mora opraviti za prvi letnik, in nalogo, naj se ob mentorstvu razrednika dogovori z vsakim nosilcem predmeta za rok opravljanja izpita – obveznosti naj si smiselno porazdeli do konca koledarskega leta 2009. Za spremljanje in izvajanje OIN je bil postavljen njegov razrednik.

Potek dela in vrednotenje načrta izvajanja

Ob začetku šolskega leta je dijak dobil potrebne učbenike iz učbeniškega sklada tudi za predmete prvega letnika. Določena gradiva pa so mu učitelji posredovali po elektronski pošti.

Dijakov OIN je v zelo preprosti obliki med drugim vseboval:

- zapisane dogovore z nosilci posameznih predmetov (datume za opravljanje izpita),
- urnik obveznosti (poleg pouka v drugem letniku še vključevanje v prvi letnik – samo določeni strokovni vsebinski sklopi, ne vsi manjkajoči).

Prvi sestanek PUZ ni ugotavljal nobenih posebnosti v zvezi z dijakom, po roditeljskem sestanku (18. septembra 2009) pa so se zadeve začele zapletati.

Preglednica dogovorov

<u>Kratkoročni cilji</u>	<u>Dolgoročni cilji</u>
<ul style="list-style-type: none">– Redna navzočnost pri pouku v drugem letniku vpisanega programa.– Sprotno delo in izpolnjevanje obveznosti drugega letnika.– Do jesenskih počitnic (23. oktobra 2010) opraviti štiri module za prvi letnik.– Do božično-novoletnih počitnic opraviti še štiri module za prvi letnik.	<ul style="list-style-type: none">– Izpolnitev obveznosti za prvi in drugi letnik triletnega programa do konca šolskega leta 2009/10.– Vpis v tretji letnik programa v šolskem letu 2010/11.– Pridobitev poklica do konca šolskega leta 2010/11.

- Do prvega ocenjevalnega obdobja (12. januarja 2010) opraviti še zadnji modul za prvi letnik.	

Sprotno preverjanje in vrednotenje ter izvajanje načrta

- Dijak in razrednik enkrat na teden (vsak ponedeljek, pri praksi).
- PUZ na 14 dni (torek na 14 dni, učilnica št. 3).
- Operativna ekipa (vsi strokovni delavci, pristojni za spremljanje in izvajanje individualiziranega programa) enkrat na mesec (vsak tretji torek v mesecu zjutraj ob 8.30, pisarna psihologa).
- Razširjena operativna ekipa (s starši in predstavnikom pristojnega centra za socialno delo) se sestane na dva meseca (oziroma po potrebi prej – koordinira svetovalna služba).
- Sestanki so določeni vnaprej in dogovorjeni na prvem skupnem srečanju z dijakom in drugimi vpletenimi člani.

Potrebno je intenzivno medsebojno sodelovanje razrednika in dijaka ter vzgojiteljice (v izognitev manipuliranju dijaka). Sodelovanje je potrebno tudi s PUZ in drugimi učitelji strokovnih modulov ter s svetovalno službo. Delo se močno prekriva in dopolnjuje z zastavljenim individualiziranim programom usposabljanja dijaka.

Možnosti individualne pomoči pri pouku in izven pouka:

- Učitelji so med svojo govorilno uro na voljo dijaku za dodatno individualno razlago in pomoč.
- Po končanem pouku v Domu je za pomoč dijaku na voljo vzgojiteljica, po dogovoru pa tudi drugi vzgojitelji ali prostovoljci (glede na potrebe in izraženo željo dijaka).

Spremljanje, uspešnost ob evalvacijah dela in ugotovitve:

- K izdelavi OIN smo na šoli pristopili pravočasno (02/09-2009, na osnovi predhodno že poslanega pisnega odgovora dijaku v zvezi z opravljanjem obveznosti za 1. letnik).
- Izbira razrednika za skrbnika OIN se v praksi ni izkazala za primerno. Dijak in razrednik sta se znašla v hudem medsebojnem konfliktu, ki je postal osnovno gonilo vsega (spor je bil v evidentiranju odsotnosti). Za skrbnika se je ponudil drug učitelj, čeravno je dijak za obveznosti, dogovorjene na timskih sestankih, sam vedno izbiral psihologa. Vzgojiteljica pa se kljub odgovornosti za nadzor tudi nad izvajanjem individualiziranega programa ni želela pretirano vključevati na šolsko področje.
- Na rednih timskih sestankih (PUZ-ov) smo vedno znova ugotavljali njegovo nemotiviranost za šolanje in za prihajanje k pouku. Toleranca učiteljev je postajala

vse manjša, saj se je vse pogosteje porajal občutek, da kljub vsej ponujeni pomoči in suportu, dijak nima volje in motivacije doseči zastavljenih ciljev, temveč nekako ostaja to zgolj želja staršev, učiteljev in ostalih strokovnih delavcev, ki smo delali z njim. Nezmožnost sodelovanja in upoštevanja dogovorov je bila moteča tudi v Domu (dijaški dom): ni se udeleževal obveznosti po urniku (obvezne so vsaj t. i. učne ure), ni spoštoval »pravil bivanja«. Sam je imel vedno pripravljen izgovor na vse in obljube, kako bo odslej drugače. Pa nikoli ni bilo drugače.

- Izpeljana sta bila dva medinstitucionalna sestanka (02/10-2009, 05/01-2010), na katerih je poleg staršev sodelovala tudi predstavnica pristojnega centra za socialno delo.
- Tako starša kot tudi predstavnica pristojnega centra za socialno delo ocenjujejo velik napredek v vedenju dijaka, odkar je vključen v naš center.
- Do zaključka prvega ocenjevalnega obdobja (18/01-2010) je dijaku uspelo opraviti vse, razen dveh izpitov.
- Učiteljski zbor na predlog razrednika ni bil več pripravljen podpreti dijakovega nadaljnega šolanja, temveč se je na redovalni konferenci izrekel za izključitev dijaka iz šole. Strinjala se je tudi vzgojiteljica.
- Dijak je pisno prosil še za eno možnost – podaljšanje do zimskih počitnic, da bi opravil oba manjkajoča predmeta in popravil večino »nms« za 2. letnik.
- Operativni tim dijakovi prošnji ni ugodil, zato je bil dijaku predlagan (sporazumni) izpis iz šole.
- Napredek pri dijaku pa nedvomno ugotavljamo po izpisu iz programa (februar 2010) in prekinitvijo usposabljanja v centru – izobraževanje skuša dokončati preko izobraževanja odraslih v našem centru. Koordinatorica izobraževanja odraslih na osnovi izkušenj in poznavanja dijaka dela z njim po nadaljnjem OIN-ju. Dijak je v tem času opravil oba manjkajoča izpita za 1. letnik ter se lotil že pridobivanja ocen za 2. letnik. – Trenutno ima močno željo po vrnitvi v 3. letnik programa, redni vpis, in vključitvi nazaj v center. Obveznosti samoiniciativno in vestno izpolnjuje.
- Tik pred koncem njegovega nekaj-mesečnega šolanja smo ugotovili, da je potrebno vse, ne samo dogovore, temveč tudi vse njegove »ideje« zapisati na list papirja. Med njegovim ustnim pričevanjem in zapisom obstaja namreč velik razkorak. Lastni pisni zapis njegovih misli je zelo jasen, precizen in enoznačen - v praksi se ga drži kot najpomembnejšega zakona. Vse drugo, ustno povedano, ne šteje nič ali pa bore malo. Vse drugo pomeni le odlično osnovo za manipulacijo in izmikanje ter

poglabljanje dijakovih težav. – Škoda, da smo do tega zaključka prišli šele, ko smo se z dijakom že poslavljali.

Močna področja:

Je prijazen, simpatičen in zelo vljuden mladenič. Njegovo močno področje je komunikativnost in izjemen socialni čut, pripravljenost pomagati drugim.

Izzivi in odprta vprašanja:

V tem primeru nam ni uspelo. Ali pač? – No, to bomo videli jeseni. Če se bo dijak uspel redno vrniti v 3. letnik (iskreno upamo in ga spodbujamo, da se bo), potem so bili tako proces kot tudi odločitve primerni. Če se ne bo vrnil, pa bi morali iskati razloge, zakaj nam ni uspelo; zakaj nam ni uspelo že prvič. Na videz se eden izmed razlogov ponuja kar sam. Dijak ima določene težave povezane z »vedenjem« in v naši ustanovi se dela s takimi dijaki najprej ustrašimo. Sprva smo zelo prijazni (nismo dosledni pri evidentiranju ur in zahtevi po opravičilih; ne zahtevamo sodelovanja na obveznih učnih urah in ne ukrepamo, če je sodelovanje s strani dijaka odkrito zavrnjeno itn.), vse pripisujemo prilagoditvenim težavam. Ko pa je meja presežena, želimo naenkrat vzpostaviti red. Takrat pa doživimo ponovni upor dijaka in tega ne moremo sprejeti. Pa je upor dijaka povsem razumljiv. Saj smo vendar prej dovoljevali njegovo vedenje (čeprav neprimerno), saj smo mu dajali pozitivna povratna sporočila s tem, ko nismo ukrepali. Sedaj pa naenkrat temu ni več tako. Zakaj ne? Kaj je sedaj drugače? – Težava je v nas: nismo bili dovolj dober vzor. Dijaki, kot je D., pa so običajno korak pred nami. Z našim načinom delovanja jih nikoli ne bomo ujeli, pa naj se še tako trudimo. Na koncu je najlažje vse breme in odgovornost, da nam je spodletelo, prevaliti na dijaka. – To vsekakor ni pravo razmišljanje. Čas je in mora biti za refleksijo lastnega dela!

III.2. GLUHI IN NAGLUŠNI DIJAKI

V prispevku je predstavljeno uresničevanje OIN v procesu vzgoje in izobraževanja v srednji šoli in domu pri Zavodu za gluhe in naglušne Ljubljana (ZGNL).

Kljub temu, da so programi v ZGNL prilagojeni dijakom z izgubo sluha, ne zmorejo vsi mladostniki istočasno dosegati zastavljenih ciljev, če se jim ne omogoči dodatnih prilagoditev, iskanje drugačnih poti, opravljanje učnih in drugih obveznosti izven običajnih rokov ... ampak so sposobni to narediti takrat, ko so za to pripravljeni, motivirani, oziroma so odstranjeni ali zmanjšani doloečni moteči faktorji ali okoliščine.

Tudi v preteklosti smo podobne situacije poskušali reševati na različne načine, ki so bili v korist mladostnikom, toda z uvedbo OIN, so primeri dobre prakse tudi uradno priznani.

III.2.1. Predstavitev populacije gluhih in naglušnih¹⁵

Ustrezna terminologija, ki se uporablja za otroke, mladostnike in odrasle osebe, ki imajo izgubo sluha, je gluh ali naglušen. Še ne tako dolgo nazaj smo tudi v strokovnih krogih uporabljali termine slušno moteni in slušno prizadeti ali celo gluhonemi. Prve pobude za spremembo terminologije so prišle od odraslih gluhih in naglušnih oseb, ki so izražali nestrinjanje s tem, da bi jih kot osebe, ki imajo izgubo sluha, zato označevali kot motene ali prizadete.

Gluhota je, za razvoj govora in zato posredno tudi za izobraževanje v slišišči, sredini zelo velika ovira.

Populacija je zelo heterogena in se razlikuje:

- glede na izgubo sluha - od naglušnih do gluhih,
- glede na starost otrok - od prvega leta starosti do univerze,
- glede oblike šolanja - v šolah za gluhe in naglušne ali v integraciji,
- glede na način obravnave - prednost lahko damo znakovnemu jeziku ali govoru,
- glede na sposobnost otrok - gluhi/naglušni z dodatnimi težavami v razvoju,
- glede na osebnostne lastnosti.

Gluhi in naglušni imajo težave na področju razumevanja in uporabe jezika, gradnje besednega zaklada in s tem povezanih funkcij ter sprejemanjem informacij iz okolja.

¹⁵ Levec, A., Metode in oblike dela z gluhi in naglušni, ZGNL interno gradivo, Ljubljana, 1994

Zaradi izgube sluha imajo lahko težave z vzpostavljanjem socialnih kontaktov s polnočutnimi vrstniki in odraslimi.

Gluhi si besedni zaklad gradi po "umetni poti" - preko odčitavanja z ustnic sogovornika, kasneje tudi preko pisane besede ter kretnje, naglušni tudi delno preko sluha, zato je besedni zaklad skromnejši in ga ne primerjajmo z besednim zakladom, ki ga imajo polnočutni vrstniki.

Za ilustracijo: Do 7. leta starosti obsega besedni zaklad sliščega otroka približno 1000 besed. Da si je besedo zapomnil, jo bo moral slišati 10 000 krat, da jo bo pravilno uporabljal v različnih situacijah.

Pri delu z gluhim dijakom boste ugotovili težave pri razumevanju teksta, veliko število slovničnih napak, napake pri zapisovanju, napačno razumljena navodila ...

Tudi če uporabljamo za komunikacijo z gluhim znakovni jezik in je zato pot sporazumevanja hitrejša, bolj učinkovita in manj naporna, še vedno ostane slovenščina v pisni obliki, ki jo mora gluhi osvojiti. Izražanje v kretnji ima svoje zakonitosti, ki so drugačne, težko primerljive s slovenskim jezikom. Tako kot težko primerjamo slovenski in angleški jezik, tako je tudi pri kretnji. Drugačna so slovnična pravila, drugačna je sintaksa, vrstni red besed.

Kretnja obogati pojmovni zaklad pri otroku, kasneje pa je pisana beseda tista, kjer se srečata svetova: gluhih in sliščih. To - kretnja in pisana beseda - je tudi osnova do sedaj najuspešnejšega in najučinkovitejšega načina izobraževanja gluhih v svetu, in na srečo tudi pri nas - bilingvizma.

Gluhi otroci in mladostniki, ki se izobražujejo v rednih oblikah vzgoje in izobraževanja, komunicirajo govorno in se opirajo na odgledovanje z ustnic sogovornika. Odgledovanje je zelo težko in naporno, saj raziskave kažejo, da lahko v idealnih pogojih gluha oseba odgleda okoli 60 % znanega teksta.

III.2.2. Pri delu v razredu moramo biti pozorni na naslednje:

- Izberimo mu sedež v razredu, kjer bo imel optimalne možnosti odgledovanja z ustnic profesorja, svetloba naj pada od zadaj, da bo osvetljen profesorjev obraz. Pomembno je, da vidi reakcije sošolcev, saj bo le tako ugotovil, kaj profesor zahteva od dijakov. Ob klasični postavitvi klopi v razredu je najoptimalnejši sedež druga klop pri oknu.

- Profesor naj bo med razlago obrnjen h gluhemu dijaku in čim več časa naj bo v njegovem vidnem polju - pred tablo, da bo imel dobre pogoje za odgledovanje. Medtem, ko zapisuje na tablo, naj učitelj ne govori.
- Poleg gluhega dijaka naj sedi dijak, ki ima urejene in dobre zapiske. Gluhi dijak ne more zapisovati po nareku, ker ko zapisuje v zvezek, je pretrgana komunikacijska - vidna pot, zato mu omogočimo, da prepíše od soseda ali pa mu na šoli omogočimo fotokopiranje zapiskov.
- Vsa obvestila po zvočniku, zadolžitve, domače naloge, ki jih dajemo ob koncu šolske ure, ko je v razredu že nered in učenci že vstajajo, so za gluhega brez pomena, kajti ne bo jih mogel prestreči. Zato navodila za domače naloge zapišemo na tablo, okrožnice in druga pomembna obvestila pa naj gluhi dobi zapisana.
- Pri podajanju nove snovi si pripravimo folije, konkretizirajmo stvari, pripravimo čim več pisnega materiala.
- Če je le možno, naj bo v razredu, kamor je vključen gluhi dijak, manjši normativ.

III.2.3. Načela v komunikaciji z gluhim

- Prvi kontakt poskušajmo navezati v individualnem razgovoru, ne pred razredom. Ravno tako, kot je vas strah, da ne boste razumeli govora gluhega dijaka, je tudi njega strah, da ne bo razumel vas. Sprašujmo ga po vsakdanjih stvareh. Ne sprašujmo ga, če nas razume, saj vam bo vedno odgovoril, da vas razume. Postavimo mu tako vprašanje, da nanj ne bo mogel odgovoriti z "da" ali "ne".
- Govorimo jasno in razločno - ne vpijmo, ne govorimo pretirano počasi, ne s svinčnikom v ustih, ne žvečimo. Gluhi dijak se mora navaditi na nas, na naš način govora, zgubiti mora strah pred tem, da se mu bodo posmehovali, ko bo govoril
- Če gluhi dijak ne razume našega vprašanja, vprašanje ponovimo, s tem, da uporabimo enostavne, pogosto uporabljane besede, ključne besede lahko tudi zapišemo. Ne uporabljajmo sošolcev, da nam bodo tolmači, potrudimo se sami - v začetku nam bo sicer res vzelo nekaj več časa, bo pa to dobra naložba za nadaljnje delo.
- Gluhi dijak je zelo pozoren na govoricu telesa, na neverbalno komunikacijo, zato ga ne begajmo s tem, da rečemo, da ga razumemo, če ga v resnici ne razumemo, saj mu naša govoricu telesa daje drugačne informacije.

- Pri preverjanju znanja (pisnem ali ustnem) postavimo vprašanje večkrat, tako da smo prepričani, da je v resnici vprašanje razumel. Tudi pri pisnem preverjanju mu dopustite, da vas vpraša, če kakšne besede ne razume. Pojasnite mu glasno, tako da vas bodo slišali tudi ostali dijaki v razredu.
- Pri pisanju spisov pri slovenskem jeziku pričakujte pri gluhih skromnejši besedni zaklad in več jezikovnih napak. Skromnejši besedni zaklad je posledica gluhotе - izhajamo iz stališča, da je za gluhega slovenski jezik tako kot za nas tuj jezik. Gluhi se je sposoben zelo dobro naučiti slovnice, težje pa to znanje uporabi v praksi.
- Pri preverjanju znanja naj ne bo vprašan med prvimi. Napovejte spraševanje. Če imate navado spraševati tudi med uro, vprašajte tudi njega, bodite pozorni, da bo vprašanje zares razumel.
- Zavedajte se, da ima gluhi kaj malo od ponavljanja v razredu, saj zelo težko sledi komunikaciji med več osebami hkrati. Predlog: pri ponavljanju naj tisti, ki odgovarja vstane.
- Znanje gluhega mora biti, ob upoštevanju zgoraj omenjenih navodil, primerljivo z znanjem polnočutnih vrstnikov, dosegati mora minimalne standarde pri posameznem predmetu.
- Uporabljajte brezžično elektroakustično aparaturo phonic ear, ki jo mladostnik prinese v šolo.
- Opravičeni so ustnega spraševanja pri tujem jeziku.
- Preverjamo le znanje iz knjig, učbenikov in v okviru predavanega v šoli in dajmo manj poudarka splošni poučenosti, ker gluhi ne more spremljati vsakdanjih dogodkov preko poročil na radiu, tv.
- Gluhi mora v sledenje in spremljanje komunikacije vložiti dodatno energijo, zato se tudi hitreje utruje. Planirajte občasne kratke odmore.
- Ne menjajte pogosto tem razgovora oz. napovejte spremembo teme.
- Odstranite dodatne izvore zvoka.
- Razdalja od sogovornika naj ne bo prevelika.
- Ponovite, kaj povedo osebe, ki niso v njegovem vidnem polju.
- Pogovarjajte se z gluhim, ne preko tretje osebe.
- Skupinski razgovori niso primerni za gluhega.
- Ključne besede naj bodo tudi zapisane.
- Omogočite mu dostop do zapisanih navodil, ki so sicer podana ustno.

- Preverjamo le znanje iz knjig, učbenikov in v okviru predavanega v šoli in dajmo manj poudarka splošni poučenosti, ker gluhi ne more spremljati vsakdanjih dogodkov preko poročil na radiu, tv.
- Dve osebi z zelo podobno izgubo sluha lahko funkcionirata zelo različno – vsak posameznik je enkratna osebnost, izogibajmo se primerjavam.

Zavod za gluhe in naglušne Ljubljana je bil ustanovljen leta 1900 in je osrednja ustanova za prilagojeno izobraževanje gluhih, naglušnih otrok in mladostnikov in otrok in mladostnikov z govorno-jezikovno motnjo v Sloveniji.

Izvajamo vzgojno izobraževalne programe v vrtcu, osnovni in srednji šoli in domu ter storitve v zdravstveni enoti.

Smo edina ustanova v državi, ki izvaja prilagojeno izobraževanje za gluhe, naglušne in dijake z govorno-jezikovno motnjo na srednješolski stopnji. Dijaki lahko izbirajo med naslednjimi programi na različnih zahtevnostnih stopnjah: grafika, mizarstvo, računalništvo, strojništvo, tekstilstvo ter grafični in medijski tehnik.

III.2.4. Primeri osebnih izobraževalnih načrtov

PRIMER A

Dijak s popolno izgubo sluha, ki se ves čas (vrtec, OŠ, SŠ) izobražuje v šoli za gluhe. Njegova komunikacija temelji izključno na slovenskem znakovnem jeziku, opismenjenost je zelo slaba, ima težave z razumevanjem teksta in govorjene besede. Po končani osnovni šoli, se je vpisal program v nižjega poklicnega izobraževanja, ki ga je uspešno zaključil.

Glede na dosežen visok nivo znanja pri praktičnem pouku, smo se odločili, da njemu in staršem predlagamo nadaljevanje izobraževanja v srednjem poklicnem programu – vključil se je v 2. letnik. Skozi postopek priznavanja formalno in neformalno pridobljenega znanja smo skladno s Pravilnikom o ocenjevanju v poklicnem in strokovnem izobraževanju sprejeli odločitve, katera do sedaj izkazana znanja v nižjem poklicnem izobraževanju se mu priznajo (visoka praktična znanja), pri katerih predmetih mora opraviti dopolnilne oz diferencialne izpite. Odločili smo se tudi, da se mu na njegovih šibkih področjih omogoči pridobivanje znanja na njemu prilagojen način, tako da bi dosegel zastavljene minimalne standarde izobraževanja, zlasti pri angleškem in slovenskem jeziku zaradi njegovega komuniciranja izključno v znakovnem jeziku.

S pripravo OIN smo pričeli meseca junija 2009, ko je izrazil željo po nadaljevanju šolanja v SPI programu. Skupaj z učiteljicama za slovenski in angleški jezik smo se dogovorili, katere vsebine mora uspešno popraviti, če se želi vpisati v 2. letnik SPI. Glede na to, da smo prišli do ugotovitve, da bo lažje opravil vsebine pri slovenskem jeziku, smo se dogovorili, da bo opravljal izpit v mesecu juliju. Pri angleškem jeziku se je dijak odločil, da potrebuje več časa in tudi pomoči vzgojitelja, zato smo postavili rok v januar 2010, saj v nižje poklicnem izobraževanju angleščine ni imel.

Manjkajoče vsebine za izpite iz strokovnih predmetov smo določili na timskem sestanku, pripravili gradivo za dijaka in določili tudi roke za opravljanje izpitov – postopoma v septembru in oktobru 2009.

Do konca meseca junija je dijak prejel vso literaturo za izpite in datume za konzultacije z učitelji.

Dijakove želje in pogoje, ki jih mora opraviti za vključitev v SPI program smo predstavili tudi mami, ki podpira sinovo željo po nadaljnjem izobraževanju. Dogovorili smo se tudi, da mama vloži zahtevek za uvedbo postopka usmerjanja na Zavodu za šolstvo, ker bo spremenil izobraževalni program.

Za izpit iz slovenskega jezika se je pripravljal skupaj s tolmačem za slovenski znakovni jezik.

Izpit iz slovenskega jezika je v mesecu juniju uspešno opravil in se vključil v 2. letnik SPI programa.

V začetku šolskega leta smo strokovni delavci pregledali cilje zastavljene v juniju, jih evalvirali in postavili nove cilje.

Dijak je skupaj s psihologinjo pripravil svoj OIN – v začetku se mu je zdelo to delo nepotrebno, kazal je odpor do pisanja (težave z besednim zakladom, razumevanjem zapisanega teksta), ko pa sta se dogovorila, da bo svoje želje, pripombe, cilje povedal v slovenskem znakovnem jeziku, zapisala pa jih bo namesto njega psihologinja, se je njegov interes močno povečal in počutil se je zelo pomembno, saj je začutil, da bo lahko vplival na svojo pot izobraževanja.

Pri splošno izobraževalnih predmetih je v razredu ves čas prisoten tolmač v slovenski znakovni jezik, poglobljeno sodelovanje med strokovnimi delavci srednje šole in doma, v katerem biva v času šolanja, več »ustnega« preverjanja znanja, kjer se lahko izrazi v svojem jeziku in manj pisnega preverjanja znanja oziroma preverjanje znanja preko plakatov, seminarskih nalog, kjer lahko predhodno preveri pravilen zapis slovenskih besed, pri tujem jeziku pisanje dnevnika.

V mesecu oktobru je bil uspešen pri diferencialnih izpitih iz strokovnih predmetov.

V rednih srečanjih s psihologinjo je dijak sam želel nasvete na področju partnerskih odnosov. Redna srečanja so se velikokrat nadaljevala s problematiko povezano s partnerstvom – največkrat je bil dijak sam, nekajkrat pa sta bila skupaj z dekletom. Svetovanje na področju socializacije, ljubezni, partnerstva se je izkazalo za zelo dobrodošlo, tako da smo razgovore na to tematiko prenesli v vzgojno skupino v domu, kamor so se seveda vključili tudi drugi gojenci s svojimi pogledi, izkušnjami in težavami.

V tem šolskem letu so se predvideni cilji zastavljenimi v OIN izpeljali, se je pa problematika prepletala s težavami v vsakodnevnem življenju, upadanju motivacije ob neuspehih, problemih pri načrtovanju učenja, zlasti pri angleškem jeziku, kjer je vložil res veliko truda za minimalni uspeh.

Trenutno stanje – glede na prilagoditve pri splošno izobraževalnih predmetih je popravil vse nms-je, motivacija za šolsko delo se je precej izboljšala, bil je zelo uspešen in pohvaljen na tri tedenskem PUD, še vedno je uspešen pri praktičnem pouku.

Brez pripravljenega OIN bi dijak zaključil izobraževanje v NPI programu, saj se zavedamo, da bi bil zaradi skromnega besednega zaklada in slabe funkcionalne pismenosti neuspešen pri splošno izobraževalnih predmetih. Izjemna spretnost in želja po praktičnem delu sta njegovi močni področji, ki mu dvigata motivacijo za šolsko delo. Spremljanje in svetovanje na področju partnerskih odnosov ter njegova želja po razgovoru o tej temi in želja, da bi ostal v partnerskem odnosu pa dokazujeta, da je vključitev v izobraževanje smiselna tudi kot šola za življenje in del odraščanja.

PRIMER B

Teško naglušna dijakinja, ki je zaključila osnovno šolsko izobraževanje v redni OŠ z veliko željo po učenju slovenskega znakovnega jezika, saj je komunikacija preko odgledovanja iz ustnic sogovornika zanjo zelo težka in nesigurna. Vključila se je v srednji poklicni program, kjer je bila zelo uspešna in sredi lanskega šolskega leta je izrazila željo, da bi se v naslednjem šolskem letu vključila v 2. letnik srednjega strokovnega programa. V času šolanja je zaradi oddaljenosti od doma vključena v domsko oskrbo. Učitelji so pripravili OIN z vsebinami, ki jih mora predelati pri posameznih predmetih. Učitelji so ji nudili konzultacije, skupaj z dijakinjo je bil pripravljen časovni plan preverjanja znanja pri posameznih predmetih. Diferencialne izpite je opravljala ob koncu šolskega leta, nekatere ob začetku tega šolskega leta,

nekatero predmete, ki niso neposredno vezani na nadgrajevanje znanja, pa lahko opravi v tem šolskem letu.

Glede na veliko motivacijo za šolsko delo, je izpite, ob vodenju in konzultacijah z učitelji in vzgojitelji v domu, opravila zelo uspešno, tako je sedaj vključena v 2. letnik SSI programa.

Manj je uspešna na socializacijskem področju. Že v osnovi šoli je bila osamljena, saj je bila vključena v polnočutno sredino, ki njenih posebnih potreb na področju komunikacije ni razumela. Ko se je prešolala v šolo za gluhe, si je pridobila nove prijatelje, kar pa se je ob prešolanju v SSI program spet poslabšalo, saj je novi sošolci ne sprejeto medse. Opravljeno je bilo veliko število individualnih razgovorov, tako s sošolci, kot z dijakinjo, na razrednih urah sta razrednik in svetovalna delavka pripravila aktivnosti, ki vodijo k spoznavanju kako lahko učinkovito sobivamo v istem okolju, če smo pripravljene sprejemati različna pogleda na svet, različne osebnostne lastnosti ...

V domu se deklica dobro počuti, ima ožji krog prijateljev. Najraje pa se družijo z odraslimi.

OIN, ki smo ga pripravili za dijakinjo je sledil njenim izobraževalnim željam, ki so tudi kompenzacija njene slabše sposobnosti vključevanja v socialno življenje. Učitelji in starši so verjeli v njene želje, ki so se na začetku sicer zdele težko uresničljive, vendar jih je z vztrajnostjo in jasno postavljenim ciljem dosegla.

Še vedno ostaja veliko področje vključevanja v gluho sredino, ki je bil, po njenih izjavah, največji motiv pri odločitvi za vpis v srednjo šolo zavoda (in ne odločitev za večinsko srednjo šolo)

PRIMER C

V OŠ je bil usmerjen z odločbo kot težje naglušen in imel je dodatno strokovno pomoč. Večkrat smo kontaktirali s šolo, ker je bil vedenjsko problematičen. Brez odločbe o usmeritvi je bil vključen v večinsko srednjo šolo v SPI program. Program je bil zanj prezahteven zato se je prepisal v NPI program in ga zaključil z dobrim uspehom. V šolskem letu 2008/09 je obiskoval 2. letnik, v razredu je bilo 5 dijakov. Zaradi hujših vedenjskih problemov mu je grozila izključitev iz šole ali prešolanje v Zavod za gluhe in naglušne Ljubljana. Januarja 2009 je bil prešolan v ZGNL, v 2. letnik SPI program. Največji problem je motivacija za šolsko delo in zanikanje svoje motnje. Problem ima pri načrtovanju in planiranju šolskega dela. Rad se izmika zadrževanju. Ne udeležuje se izletov, ekskurzij, športnih dni.

Poleg osnovne motnje je opaziti še probleme na področju socializacije in težave z vzpostavljanjem kontaktov z vrstniki. Ima slabo samopodobo, je osamljen in zelo redkobeseden, s sošolci se ne druži. Opravljal je diferencialne izpite iz 2. letnika NPI v 2. letnik SPI. Ima še nedokončane obveznosti pri prehodu iz 2. v 3. letnik.

V prostem času je lovec, doma se ukvarja rad z mizarjenjem in rokoborbo.

Napreduje v 3. letnik brez opravljenih vseh obveznostih, nadoknaditi jih mora v tem šolskem letu. Podaljšano izobraževanje za eno šolsko leto. Za prejšnje leto je dobil fotokopirane zapiske in imel je možnost konzultacije z učitelji.

Še vedno je največji problem načrtovanje časa za učenje in vključevanje v razredni kolektiv ter delo na razvijanju pozitivnega samovrednotenja in občutku lastne vrednosti.

V tem času je bil na tri tedenskem PUD, kjer je bil uspešen. Prvič se je skupaj s sošolci udeležil tudi športnega dne. Vedenjska problematika se od začetka vključitve v ZGNL ne pojavlja. Ostaja pa še delo na področju vključevanja v razredni kolektiv in opravljanje delnih diferencialnih pri nekaterih predmetih.

III.3. DIJAKI S ČUSTVENIMI IN VEDENJSKIMI MOTNJAMI

Izobraževanje otrok in mladostnikov so doslej v največji meri izvajali zavodi za usposabljanje tako za osnovnošolsko kot srednješolsko populacijo. Glede na družbeni trend večjega vključevanja (inkluzije) teh učencev in dijakov v večinske šole v prispevku podajamo na podlagi izkušenj v specializirani ustanovi naslednje:

predstavitev značilnosti populacije, pogoste pojavne oblike motenj, tri vrste OIN za tri prevladujoče tipe učencev/dijakov ter specifične oblike/metode in tehnike dela z njimi.

Pri učiteljih želimo spodbuditi uvid, da so motnje vedenja ne le ovira in moteče za šolsko okolje, tem več so težava tudi učencem/dijakom samim, ker gre za čustveni vidik zmanjševanje njihove samopodobe.

Motnje vedenja so izrazito relativne narave, odvisne od notranjih (razpoloženskih) spodbud in zunanjih (sošolci, prijatelji, učitelji, predmeti, učna snov, klima v razredu...).

Prav zato je pri oblikovanju OIN potrebno upoštevati ne le učno storilnostni vidik, temveč tudi občutljivost določene fizične – socialne situacije.

III.3.1. Predstavitev populacije dijakov s čustvenimi in vedenjskimi motnjami

Dijaki, ki jih označujemo zaenkrat še s kratico MVO, se vključujejo v izobraževanje tako na začetku, kot med šolskim letom ali celo na koncu z nedokončanimi programi osnovnega ali srednjega izobraževanja.

Skupna karakteristika otrok in mladostnikov v naših vzgojnih zavodih (tudi v stanovanjskih skupinah) je njihova disocialnost, sicer pa se razlikujejo med seboj po starosti, po spolu, po senzoričnih, motornih in višjih mentalnih sposobnostih, po osebnostnih lastnostih ter po telesnih karakteristikah. Različen je njihov delovni in življenjski ritem, različen je način njihovega sporočanja, čustvenega odzivanja, itd. Tudi disocialni sindrom pri otrocih in mladostnikih ne predstavlja neke globlje osebnostne lastnosti, pač pa le posledično skupno usodo v vzgojnem zavodu oz. stanovanjski skupini. Zaradi razlik med otroki in mladostniki je treba za vsakega posebej pripraviti OIN, ki mora obsegati korektivne in kompenzacijske podprograme, program dopolnilnega ali srednjega šolanja, delovnega ali poklicnega usposabljanja. Oblikovati pa je potrebno tudi posebna priporočila, katera je potrebno upoštevati pri ustvarjanju in

omogočanju pogojev izobraževanja v odnosih, pri izrekanju vzgojnih ukrepov, pri stimuliranju ipd. Z upoštevanjem individualnih diagnostičnih izsledkov je mogoče sestavine programa izvajati na nivoju celotne ustanove, v razredih, vzgojnih skupinah ali pa individualno.

Za izdelavo učinkovitega osebnega izobraževalnega načrta (OIN) je potrebno ugotoviti:

1. najpogostejše pojavne oblike motenj, ki se pojavljajo v odnosu in pri delu pri različnih učiteljih v različnih oblikah, intenziteti in pogostosti. Tako ugotavljanje je lahko le timsko, s sodelovanjem vseh učiteljev iz Programskega učiteljskega zbora (PUZ). Strokovno izhodišče je seveda ločevanje med vedenjem in osebnostjo dijaka.

Pogoste pojavne oblike čustvenih in vedenjskih motenj pri pouku:

<p>ODNOSI Z DRUGIMI UČENCI</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Izziva prepire z drugimi učenci 2. Moti druge pri delu 3. Ustrahuje/grozi 4. Manipulira z drugimi učenci 5. Ne zna se družiti z vrstniki 6. Ima težave pri vzpostavljanju prijateljskih odnosov 7. Je precej osamljen 8. Je zavrnjen/a s strani vrstnikov 9. S svojim vedenjem jezi druge učence 10. Nima težav pri odnosih z drugimi učenci 	<p>ODNOSI Z ODRASLIMI</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kljubuje, oporeka, kritizira učitelja 2. Žaljiv/a do odraslih 3. Predrzen/a, nesramen do odraslih 4. Neustrezen način naslavljanja osebja 5. Fizično agresiven/a do odraslih 6. Namerno nespodobno vedenje 7. Manipulira s šolskim osebjem 8. Z učiteljem se pogovarja le na samem 9. Težko »spraviš besede« iz nje/ga 10. Nima težav v odnosih z odraslimi
<p>PRETIRANO REAGIRANJE</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Verbalno žaljiv/a do drugih učencev 2. Fizično agresiven/a do drugih učencev 3. Nepredvidljiva agresivnost do 	<p>ČUSTVENO ODZIVANJE</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ima slabo mnenje o svojem šolskem delu 2. Se ne zmore soočiti z lastnim neuspehom

<p>drugih učencev</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. Poškodovanje tuje lastnine 5. Samopoškodovalno vedenje 6. Izbruhi jeze, nezadovoljstva 7. Besnenje, razsajanje, divjanje izven razreda 8. Zaradi varnosti drugih potrebuje stalen nadzor 9. Oddivja iz razreda 10. Nima težav na tem področju 	<ol style="list-style-type: none"> 3. Ima globoko ukoreninjen strah pred neuspehom 4. Težko sprejme javno pohvalo 5. Počuti se popolnoma nerazumljen/a 6. Nima občutka pripadnosti šoli 7. Zdi se žalosten/a 8. Ne sprejme odgovornosti za lastno vedenje 9. Nihanje razpoloženja iz ene v drugo skrajnost 10. Nima težav na tem področju
<p>ODNOS DO ŠOLSKEGA DELA</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Pogosto »ni pri stvari«, je v svojem svetu 2. Ima težave s pozornostjo 3. Zelo kratkotrajna koncentracija 4. Pogosto hodi po razredu 5. Nemiren/a, nima obstanka 6. Nenaklonjen/a delu ima odpor do dela 7. Pogosto hodi po razredu 8. Pogosto zapusti razred 9. Občasno namerno izostane od pouka 10. Redno izostaja od pouka 11. Nima težav na tem področju 	<p>KONTEKST/ POVEZANOST TEŽAV</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Težave so očitne med nestrukturiranim časom 2. Težave so zlasti očitne izven razreda 3. Težave so očitne le pri določenih učnih urah 4. Težave se pojavljajo pri večini (več kot pol) učnih ur 5. Težave se pojavljajo v skoraj vseh šolskih kontekstih 6. Težke družinske razmere 7. Zavračanje/nesprejemanje s strani družine 8. Nezdostno vodenje/vzgoja 9. Hudo zanemarjanje/sodelovanje s CSD 10. Ne vidim vpliva konteksta/povezanosti težav

2. Ker se motnje pojavljajo tako na odnosni ravni (do vrstnikov, odraslih) kot na ravni čustvenega odzivanja, je potrebno poznati kontekst oz. povezanost težav. V ta namen se morajo člani PUZ seznaniti z izsledki individualiziranega vzgojnega programa, da bi lahko izdelali učinkovite strategije na področju funkcioniranja dijaka na šolskem polju.

3. V naslednji fazi pritegnemo k sodelovanju dijaka in skupaj z njim v pogovoru napravimo enostavno tabelo, v katero vpišemo kratkoročne cilje OIN za krajše obdobje. Skupaj z njim se dogovorimo za osebo, ki bo skrbnik načrta – ni nujno, da je to razrednik. V tekstualnem delu OIN določimo začetek izvajanja OIN ter največ pet postavk, ki jih bomo sledili, npr.

- rednost obiskovanja pouka,
- prinašanje učnih pripomočkov, opreme,
- sodelovanje
- odnos do sošolcev,
- odnos do učiteljev.

Vse postavke enkrat tedensko analiziramo z dijakom in vzgojiteljem oz. starši, tako da imajo vsi možnost stalne refleksije. Namesto omenjenih postavk lahko navedemo druge – tiste pač, pri katerih gre za največji primanjkljaj.

4. Spremljava, analiza, evalvacija posebnih pedagoških pristopov pri določanju kratkoročnih ciljev je stalen proces, ki poteka tedensko med razrednikom (ali drugim, strani PUZ –a določenim skrbnikom ION) ter vzgojiteljem oz. starši dijaka z OIN. Za boljšo nazornost se izdelajo liste obveznosti dijaka, terminski plan, se dogovorijo za ugodnosti ter presojujejo o morebitnih pohvalah.

Dolgoročni cilji izobraževanja se preverjajo skupaj s strokovnim timom v zavodu/šoli.

Tudi v te posebne pedagoške dejavnosti in postopke je dijak aktivno vključen.

5. Cilj OIN za dijaka je, da gre za pregleden, enostaven dokument, uporaben v procesu, z možnostjo spreminjanja.

Za učitelja in druge strokovne delavce v zavodu/šoli pa je pomembno, da je OIN optimalen pripomoček, ki dopušča individualiziran pristop in izhaja iz dijakovih ambicij, zmožnosti ter položaja, v katerem se je dijak znašel.

Vzroki neuspešnosti so lahko osebni, sociokulturni in institucionalni, vedno trodimenzionalni, zato je treba vložiti energijo v znanje, veščine ter vrednote.

6. Vrste OIN za dijake s čustvenimi in vedenjskimi motnjami:

- a) dijaki, ki imajo intenzivne motnje pozornosti, ki jim onemogočajo učno uspešnost pri pouku – pri izdelavi OIN za njih je poudarek predvsem na dodatnih psihosocialnih aktivnostih,
- b) dijaki, ki zaradi bolezni (tudi odvisnosti) ne morejo slediti v istem tempu vzgojno-izobraževalnemu procesu v oddelku, tako kot njihovi vrstniki – prilagodimo jim tempo in način izobraževanja,
- c) dijaki, ki nimajo težav z učenjem, pa morajo nadoknaditi primanjkljaj zaradi kasnejše namestitve v zavod oziroma spremembe izobraževalnega programa.

Pri vsakem tipu OIN je potrebno zagotoviti jasnost in preglednost ciljev v krajšem obdobju, kombinacijo direktivnega pristopa (konkretno vodenje, nadzor, korigiranje) ter nedirektivnega pristopa (nasveti dijaku, dopuščanje samostojnih odločitev) ter sledenje deficitarnih področij (ček-liste).

Prav tako ni možno univerzalno določiti prevladujočih metod pri pouku, vendar prinašajo korist naslednji pristopi:

- dajanje nalog in zadolžitev, ki prinesejo uspeh, ker jih dijaki zmorejo;
- spodbude pri učenju in domačih zadolžitvah, projektno delo kot kompenzacijski dejavnik;
- individualne zadolžitve ter navajanje na skupinske oblike dela, čemur so se izogibali;
- pohvale na dijaški skupnosti;
- če že grajamo, storimo to dosledno na štiri oči, če storimo to javno, dobi dijak občutek neadekvatnosti, ponovljen vzorec staršev in prejšnjih pedagogov ter potrditev, da se ne splača biti boljši. Če grajamo javno, opozorimo na pojav, problem, nikoli na osebo.

III. 3.2. Primeri osebnih izobraževalnih načrtov

PRIMER A

Dijakinja Maja, vključena v 1. letnik srednjega poklicnega izobraževanja, med šolskim letom večkrat odsotna teden ali dva, ima kopico zdravstvenih težav, se ne drži navodil zdravnika, hoče dokončati letnik.

Izhodišče: Postopno odpravljanje motenj pozornosti pri pouku.

Predstavitev: je izrazito nemirna, stalno v gibanju. Vstaja s stola, hodi po razredu, po drugih razredih, pogosto brska po torbi, žepih, se stalno ukvarja z GSM telefonom, izgublja šolske potrebščine. Težko se usmeri na postavljeno nalogo, pozornost ima plitko in zelo odkrenljivo. Miselna aktivnost je običajno povezana z govorom, ki pa ni v zvezi s postavljeno nalogo. Njen govor je moteč zanjo in okolico. V teh primerih uporablja dialekt. Njene reakcije niso v skladu z realno situacijo. Včasih ima močne izbruhe besa – kadar se znajde pred oviro. Je besedno in fizično napadalna do sošolcev, pogosto tudi do odraslih. Opazna so velika nihanja v vedenju in storilnosti. Besedni zaklad je kljub zgovornosti šibak.

Možnosti individualne obravnave pri pouku

1. dosledna kontrola dražljajev, s čimer dosežemo izboljšanje pozornosti
2. minuta za umiritev, kar omogoča nadaljevanje komunikacije
3. vaja za izboljšanje pozornosti – je v zvezi z učno snovjo (uganka) spodbujamo jo, da si na svoj način označi dele teksta, išče ključne besede, dela miselne vzorce, del učne snovi pripravimo v obliki uganke, križanke)
4. vztrajamo, da naredi, kar zahteva navodilo, hkrati nudimo pomoč
5. omogočimo ji, da tekmuje sama s seboj – izdelamo sistem grafičnih simbolov, s katerimi ponazorimo stanje njenega sodelovanja.

Možnosti individualne obravnave izven pouka

1. vodimo jo po problemu z navodili, vprašanji (kaj moraš najprej napraviti, kam daš knjigo, kam delovni zvezek, kam najprej pogledaš, spomni se, kako si si prej pomagala).
2. postopoma opustimo zunanjo kontrolo z navodilom »Veš, na kaj moraš misliti!«
3. naučeno skušamo prenesti v razred
4. zelo važno: vedno naj na svoj način pove, kaj je delala
5. pohvala za še tako majhen napredek

Ravnanje ob motečem vedenju pri pouku

1. Prihaja brez domače naloge, brez pripomočkov za šolsko delo. Omogočimo sodelovanje, vključimo jo v nalogo (pozitivne »dosežke« pohvalimo v sporočilu odraslim (staršem, vzgojiteljem).

2. Hoja po razredu - odhod iz razreda – uporaba telefona, prekinemo besedno komunikacijo, ignoriramo jo, naslednjič pohvalimo pozitivne dosežke, ob tem ugotovimo, kaj je pridobila, kaj izgubila, ko je ni bilo v razredu, izogibamo se vrednostnim sodbam in ocenam.

3. Besedna ali fizična napadalnost do sošolcev, odraslih – sledi negativno ojačevanje, odvzamemo ugodnosti, da, na primer, prva odgovarja, ignoriranje, ponudimo nadomestno aktivnost. Hoja po razredu, klepetanje, zapuščanje razreda, igranje med poukom s telefonom – dogovor pri oblikovanju OIN z učenko je, da sama prevzame odgovornost za tovrstno vedenje in nadoknadi primanjkljaj.

Zelo pomembno: izogibajmo se obravnavi pred razredno skupino, čim manj besed pred publiko.

Besedna ali fizična napadalnost do sošolcev, učiteljev – dogovor o odvzemu ugodnosti (v zavodu omejitev izhoda domov, v šoli možnost, da prosto izbira termine za ocenjevanje znanja). Dogovor pri oblikovanju OIN vključuje tudi možnost začasne izločenosti iz razredne skupine v primerih nadomestnih zadovoljitev (alkohol, droge), namernemu povzročanju škode, agresivnega vedenja (napad, pretep).

Oblike trpinčenja:

v tem primeru je omogočena dijakinji specialno pedagoška obravnava v času pouka, vendar ne pred razredno skupnostjo.

Didaktični model pouka

Glede na intelektualne sposobnosti ter opazne motnje pozornosti postopno uporabljamo modele, ki terjajo od dijaka, da prevzema odgovornost, sam išče smisel svojih dejanje, je prilagodljiv in kritičen – kot sta npr. projektno učno delo in problemski pouk.

Primernejša je uporaba integriranega pouka, ki je dejaven in usmerjen k posamezniku; dijakinja odkriva splošne vzorce zakonitosti ter razumevanje pravil. Posamezni šolski predmet sicer lahko omogoča specifične didaktične diskurze (priprava, izdelava referatov, preglednic ...), vendar mora dijakinja pridobiti jasno predstavo o tem, katera znanja so minimalno potrebna za njen nadaljnji razvoj, oziroma pozitivno oceno.

Preverjanje znanja

Dijakinja mora dobiti nedvoumno povratno informacijo o tem, ali obvlada formativna znanja, ali ne. Najlažje ji to sporočimo z opisno oceno, ki naj bo čim bolj konkretna (lahko si pomagamo z Bloomovo klasifikacijo). Na noben način ne smemo dopustiti, da

morebitni primanjkljaj kompenzira z motivacijskimi načini preverjanja znanja (zbiranje gradiva, izdelava plakatov ...). Prvič, ne bo pridobila realnega uvida o svojem znanju in drugič, ta način ji bo omogočil nove možnosti manipulacije – saj ni bistveno, ali sem prisotna pri pouku, se že znajdem z referatom.

Spremljanje

Izdelava enostavne tabele z dvobarvnimi kvadrati. Dosežki so rdeči, neželjeno vedenje pa je modro. Pregled tabele vsak petek skupaj z vzgojiteljem. Usmerjanje pozornosti na občutke zadovoljstva.

Sodelovanje

Sodelovanje dijakinje je zagotovljeno od samega začetka (svetovalni pogovor, tedenska srečanja s skrbnikom...) v vseh fazah od nastajanja do evalvacije OIN – tako kot je uvodoma zapisano (tč 2,3,4.)

a) z vzgojitelji oz. starši sodelujemo pri odpravljanju učnih težav, se dogovarjamo o količini učne snovi, ki jo dijakinja še zmore, o načinu absolviranja le-te, kako napraviti domačo nalogo, vzgojitelji nam s povratno informacijo omogočajo, da se stalno usmerjamo na tisto, kar smo že dosegli, ne na tisto, česar še nismo.

b) s psihologom – da se v čim večji meri prilagajamo otroku, da ločimo, kaj ona dejansko zmore in česa ne.

c) z zdravstveno službo - ob pojavih umikanja v bolezen prepustimo določanje o vrsti in stopnji bolezenske ogroženosti izključno strokovnjaku.

Cilji OIN:

Cilji OIN za dijakinjo Majo so bili ob koncu šolskega leta doseženi.

PRIMER B

Predstavitev:

Dijakinja Katja je bila sprejeta v izobraževanje novembra, v tekočem šolskem letu je obiskovala 1. letnik, ki ga ni dokončala, v drugem letniku v naslednjem šolskem letu do novega leta ni opravila nobenih obveznosti.

Ugotovitve na prvi timski obravnavi (prisotni razredničarka, učitelj praktičnega pouka, vzgojitelj, svetovalna služba) so bile naslednje:

Šola: Teoretični in strokovno teoretični predmeti: z razredničarko se ne ujameta. Ima okoli 60 neopravičenih ur. Ne prinaša delovnih pripomočkov, njeno torbo po več dneh kje najdejo. Moti pouk in klepeta, sodeluje zelo malo, igra se s telefonom, sprehodi se

po razredu ali ga zapusti. S sošolci se kar dobro razume, do profesorjev ima korekten odnos. Težave ima pri številnih predmetih in izjavlja, da zahtev ne bo mogla izpolniti. Je nedostopna, brezvoljna, do pogovora je ni moč pripraviti. Še vedno bi rada postala frizerka. Ne dosega minimalnih standardov skoraj pri vseh predmetih.

Praktični pouk: Prisotna je bila doslej pri 9. vajah od 15. vaj, prihaja redno k pouku, po odmorih zamuja. Sodeluje po primernih spodbudah, se potrudi in vključi, Izdelek je dober in je nanj ponosna, pohvalijo jo tudi sošolci. S seboj ne prinaša učnih pripomočkov, Ima smisel za estetiko, lepo dekorira in po svoje olepšuje. Večkrat uporablja telefon med poukom, kar je moteče zanjo in za druge.

Glede na ugotovitve timske obravnave smo skupaj z dijakinjo opravili svetovalni razgovor, izbrala si je tudi skrbnika. Po novem letu je bila za 2. letnik predvideno 3 tedensko praktično usposabljanje z delom. Na predlog skrbnika smo se s Katjo in njenimi vzgojitelji dogovorili, da ne bo šla na praksi in bo v tem času intenzivno obiskovala pouk pri predmetih pri katerih ne obvlada minimalnih standardov. Katja se je s tem strinjala, s skrbnikom sta izdelala za vsak teden posebej urnik, da je obiskovala v različnih oddelkih pouk pri točno določenih predmetih.

Takrat se je prvič zgodil premik – opravila je dobro polovico obveznosti iz prvega letnika. Kljub temu je del učiteljev menil, da bi morala biti tako dolgo v prvem letniku, dokler ne opravi vseh obveznosti.

V obdobju od zimskih počitnic naprej, ko se je izobraževala znova v svoji razredni skupini, je težje sledila pouku, vendar je bistveno bolje funkcionirala, kot leto poprej v istem obdobju. Vključevala se je tudi v program odvajanja od drog, kar je bil njen glavni problem.

Zato je skrbnik v dogovoru z vzgojitelji ob koncu šolskega leta predlagal enak način prilagojenega izobraževanja, kot je bil že uspešno uporabljen pozimi, in sicer:

V 2. letniku bo v prvem polletju, ko bo njen razred na praktičnem delu, spet individualno pridobivala znanje drugega letnika (tako, da bi v 2. polletju šolskega leta 2009/10 znova dohitela vrstnike iz svojega letnika). Praktično delo bo nadoknadila v času počitnic, saj ji je mama v domačem kraju to uspela omogočiti.

Spremljanje:

- obiskovanje pouka brez zamujanja

- prinašanje učnih pripomočkov
 - a) za pouk
 - b) za športno vzgojo
 - c) za praktični pouk
- aktivno sodelovanje

Ugotovitve 15. 12. 2009

ugotovljeno je, da dijakinja še vedno ni opravila vseh obveznosti za 2. letnik, se je pa trudila in vlagala energijo tako v šolsko uspešnost kot osebno rast (bila zapored negativna na testu odvisnosti od drog). Predstavljeni sta ji bili dve varianti nadaljnega izobraževanja - v 2. polletju bo po opravljenih obveznostih za 2. letnik odšla na PUD kot dijakinja 3. letnika, teoretične predmete in zaključni izpit pa bo opravljala jeseni v sklopu sedanjega 2. letnika, kjer je dobila tudi prijateljico, ki ji je že sedaj pomagala pri učenju. Druga varianta je bila, da bi teoretični del pouka opravljala v 3. letniku. Dijakinja je sledila 1. varianti, do zaključka 1. ocenjevalnega obdobja ji ni uspelo opraviti 2 predmetov. Dogovor je bil, da odide na PUD takrat, ko ju bo opravila. V začetku leta 2010 ji je ostal le še en predmet, ki ga bo opravila v času, ko bo na praktičnem delu. Dijakinja je v letih 2008 in 2009 iz popolne neodzivnosti s pomočjo OIN opravila skoraj vse obveznosti za 1. in 2. letnik, ker smo prilagodili hitrost in način izobraževanja njenim zmožnostim. Hkrati nismo uporabljali OIN kot neki statični dokument, temveč smo ga prilagajali relativnemu napredku dijakinje.

PRIMER C

Predstavitev:

Dijakinja Tanja pride v izobraževanje tri tedne pred koncem pouka kot dijakinja SPI. Pride s formirano željo nadaljevati šolanje v programu PTI.

Skrbnik skupaj z razredničarko 9.6. pregleda razlike v programu, povežeta se z dosedanjo šolo, da uskladijo informacije.

9.6. so obveščeni vzgojitelji na sestanku, da bo predlog PUZ, da v prvem mesecu odpravi primanjkljaje na področju splošno izobraževalnih predmetov, nato pa pri strokovno teoretičnih predmetih.

9.6. se s predlogom Tanja strinja.

Možnosti individualne obravnave pri pouku

Dijakinji 9.6. izdelamo urnik, da bi do konca pouka, do 23. 6. hodila k tistim uram pouka, kjer bo lahko z učiteljevo pomočjo opravila sklope pri predmetih, iz katerih je bila neocenjena v prejšnjem programu. Možnosti individualne obravnave izven pouka so ji bile ponujene v prvih dveh tednih po koncu pouka. V skupini ji bodo dodatno pomoč v tem času nudili vzgojitelji in spremljali uspešnost pri doseganju ciljev.

Kratkoročni cilji:

do 24. 6. odpravi primanjkljaje pri teoretičnih predmetih, v izpitnem roku 1.2.3. julija opravi izpite iz predmetnega področja tehnologije. V jesenskem izpitnem roku opravi predmetne izpite iz preostalega področja tehnologij.

V 2. letnik programa se vpiše z NMS iz praktičnega pouka, kar bo nadoknadila sproti, z individualnim pristopom profesorice.

V kolikor slednje ne bi zadoščalo, bo vsebine nadoknadila v času PUD-a, spet z individualno pomočjo. PUD bi opravila v tem primeru kasneje.

Sodelovanje skrbnika z dijakinjo, vzgojitelji, psihologom, višjo medic. sestro (odvisnost).

Dolgoročni cilji: V šolskem letu 2009/10 naj bi dijakinja dosegla minimalne standarde pri teoretičnih predmetih za 2. letnik.

Rezultati:

- Na uvodni šolski konferenci septembra 2009 je bilo ugotovljeno, da dijakinja ni opravila ničesar od predvidenega in je bila vključena v prvi letnik z dodatnim poukom tehnologij.
- Zaradi pogostega pojavljanja čustveno vedenjskih motenj pri praktičnem pouku in tehnologiji ni zmogla napredka. Pri teoretičnih predmetih pa je zaradi solidne podlage iz 4-letnega programa uspela do konca januarja pridobiti znanje za pozitivno oceno iz vseh predmetov za prvi letnik programa PTI.
- Zato je PUZ predlagal, da do konca šolskega leta 2009/10 pri teoretičnih predmetih pridobiva znanja za 2. letnik, v prvem pa praktična znanja in tehnologijo.
- Ker pri tehnologiji in praktičnem pouku še naprej ni dosegala sprotnih ciljev, je na pobudo učitelja in razrednika bila v celoti vključena nazaj v prvi letnik.

Vzroki za neuspešnost OIN-a:

- dijakinja je bila v zavod vključena po dveh letih neuspešnega izobraževanja v srednji šoli – prepozno
- dijakinja je stopnjevala neprilagojeno vedenje in odvisnost od drog tudi po vključitvi v zavod
- dijakinjo smo v vseh fazah dosledno vključevali v pripravo OIN, vendar je od dogovorov odstopala
- ker je bila sprva vključena v 2. letnik PTI, je bil skrbnik razrednik tega letnika, po prehodu v 1. letnik je postal skrbnik razrednik 1. letnika, kar je omogočalo manipulacije
- precenili smo njeno željo po hitrejšem napredovanju, čeprav se nam je glede na starost in dobre sposobnosti zdelo koristno zanjo, da se čim prej poklicno usposobi.

III.4. SLEPI IN SLABOVIDNI DIJAKI

III.4.1. Predstavitev populacije slepih in slabovidnih dijakov¹⁶

Slep je učenec brez ostankov vida ali tisti z minimalnimi ostanki vida, to je do 4,9% na boljšem očesu. Slep je tudi učenec, ki ima na boljšem očesu zoženo vidno polje okrog fiksacijske točke 5% ali manj.

Slabovidni so učenci, ki imajo na boljšem očesu od 5-30% preostalega vida, pri čemer se razpon od 5-9,9% označuje kot težja slabovidnost, od 10-30% preostalega vida kot slabovidnost.

V skupino slabovidnih se uvrščajo tudi učenci, ki imajo na boljšem zoženo vidno polje okrog fiksacijske točke od 5-20%, ne glede na ostanek ostrine vida.

Tako opredeljuje slepoto in slabovidnost medicinska definicija. Učitelji potrebujejo seznanitev s stanjem vida posameznega učenca, saj le-ta služi za pripravo individualiziranega programa vzgoje in izobraževanja za posameznega učenca, ki ga oblikuje strokovna skupina šole in bo predstavljal osnovo za prilagoditev organizacije pouka v razredu.

Izvid zdravnika ne pove dosti o tem, koliko in kako posamezen učenec v resnici vidi, kako uporablja svoj vid in na kakšen način naj mu prilagodimo pouk. Zato obstaja poleg medicinske tudi pedagoška opredelitev slepote in slabovidnosti, ki predvideva raven uporabnosti ostankov vida in pedagoško pomoč.

S pedagoško definicijo slepote vas bo seznanil mobilni specialni tiflopedagog, ki vam bo svetoval tudi pri praktičnem načrtovanju vzgojno-izobraževalnega dela v razredu.

Ob teh opredelitvah je potrebno upoštevati, da pri posameznikih nastajajo precejšnje razlike v načinu izrabe in uporabe preostalega vida. Nekateri učenci imajo le malo preostalega vida, ki ga znajo zelo funkcionalno izkoriščati s pomočjo vaj vida in stalne uporabe. Nasprotno pa imajo nekateri učenci kar precejšen preostanek vida, vendar ga ne uporabljajo učinkovito. Potrebno je opazovati in povprašati slabovidnega učenca, na kakšni razdalji vidi določen predmet in kako mu ga lahko dodatno približamo, osvetlimo, povečamo in podobno.

¹⁶ Vir: Zavod za slepo in slabovidno mladino, interno gradivo.

III.4.2. Vključitev slepega in slabovidnega učenca v razred:

- Ob prvem vstopu v učilnico je treba slepemu ali slabovidnemu učencu natančno opisati prostor, spremljati ga do posameznih kosov pohištva, mu pokazati, kje je tabla, učiteljeva miza, garderoba, umivalnik, kje so omare, okna in vrata, opozoriti ga na morebitne nevarnosti. Predstaviti mu je treba razporeditev šolskih klopi ter prehode med njimi. Kadarkoli je v razredu ali določenem prostoru pohištvo premaknjeno ali pa vanj postavljen nov kos pohištva oziroma druge opreme, je potrebno vedno na spremembo in novo razporeditev opozoriti slepega oz. slabovidnega učenca. V nasprotnem primeru se lahko sprehod učenca po razredu konča zelo boleče.
- Informiranje ostalih učencev o motnjah vida – informacije o tem lahko učitelj vključi kot učno snov v posamezne učne ure. Vedeti pa je treba, da pretirano poudarjanje slepote ali slabovidnosti poveča pozornost sošolcev do učenca, kar vsakomur ni prijetno, saj to ustvarja razlike med učenci.
- Kdaj potrebuje učenec pomoč? - Učenec ne želi prevelike pozornosti glede svoje invalidnosti. Težko je biti nenehno odvisen od koga, zato bo prosil za pomoč le, ko jo bo potreboval. Pri nudenju pomoči ni treba biti vsiljiv. Učitelji opravljajo namesto učenca tistih del, ki jih zmore sam.
- Kdaj potrebuje učenec spremljevalca? – Kadarkoli bodo učenci odšli iz poznanega okolja, bo slepi ali slabovidni učenec potreboval spremljevalca. Najbolje je, če si ga izbere sam. To je običajno sošolec, s katerim se razume, lahko pa se spremljevalci tudi menjajo.

III.4.3. Priprava učnega gradiva za slepega ali slabovidnega učenca:

- Uporaba zapisa na tablo – slep učenec učiteljevega zapisa ne bo videl, zato je treba počasi in razločno narekovati sprotno zapisovanje na tablo. Slabovidni učenci bodo videli na tablo, če bodo sedeli v primerni razdalji. Njihov pogled je potrebno usmeriti na tisti del table, kjer je učiteljev zapis. Tabla naj ne bo bleščeča. Bele table se preveč bleščijo, zato na njih slaboviden učenec ne bo razbral zapisa. Včasih kljub prizadevanjem učenec ne bo videl zapisa na tabli. V pomoč smo mu lahko predhodno pripravljene kopije zapisa ali priprav, kjer so pomembni podatki ali pa mu jih učitelj posebej narekuje.

- Uporaba prosojnic, diapozitivov, ogled filmov ali slik – navodila pri uporabi vizualnega gradiva so podobna kot pri zapisu na tablo. Slabovidnemu učencu je potrebno omogočiti prostor čim bližje platnu ali zaslonu. Najbolje je, če sede kar predenj.
- Zapis na prosojnici je potrebno prebrati naglas in razločno. Slabovidnemu učencu je treba pred obravnavo učne snovi fotokopirati prosojnice. Pri ogledu filma naj mu nekdo od sošolcev potihoma bere podnapise. Slike skušajmo slepemu učencu opisati. Ne uporabljajmo nejasnih fotokopij.
- Uporaba zemljevidov, načrtov in map – slaboviden učenec naj se čimbolj približa mapi ali zemljevidu. Bolje je uporabljati zemljevide, na katerih ni preveč podatkov ali pa so bolj kontrastnih barv. V pomoč mu lahko učitelj fotokopijo okrepi ali pobarva pomembne predele, črte in napise. Slep učenec bo potreboval reliefne zemljevide, načrte in reliefni globus.

III.4.4. Priprava vaj, tekstov in drugih besedil

- Povečava črk na ustrezno velikost in priprava gradiva v brajevi pisavi – računalniški programi omogočajo precejšnjo povečavo gradiva. Z učencem je potrebno preveriti, kakšna je optimalna velikost črk za branje. Učencu lahko besedilo povečamo tudi s kvalitetnim fotokopiranjem. Namesto A4 formata papirja lahko uporabimo tudi A3 format. Pri izbiri črk na računalniku naj velja pravilo, naj bodo čim bolj enostavnih oblik. Slep učenec bo potreboval gradivo v brajevi pisavi. Učenci, ki uporabljajo računalnik, lahko dobijo vaje, teste ali druga besedila na USB ključu ali po elektronski pošti.
- Učencu je potrebno zagotoviti dovolj časa – slepi ali slaboviden učenec potrebuje za izdelavo nalog ali pisanje testov več časa. Običajno zadošča podaljšava do 50% časa. Pri nekaterih predmetih, predvsem pri matematiki, bo verjetno potreboval še daljši čas. Učenec je upravičen do podaljšanja časa tudi pri pisanju zunanjih preverjanj znanja, mature, poklicne mature ali zaključnega izpita.
- Uporaba učbenikov, delovnih zvezkov in drugih knjig – nekateri slabovidni učenci lahko uporabljajo običajne knjige z nepovečanim tiskom. Pri branju si jih približajo očem ali uporabljajo optične pripomočke ter elektronska pomagala. Upoštevati je potrebno, da so pri branju počasnejši, zato jim je treba zagotoviti omogočite dovolj časa.

- Večini slabovidnih in slepih učencev je potrebno pripraviti knjige v povečanem tisku, jih posneti na kasete ali prepisati v brajevo pisavo.

IV. ORGANIZACIJSKA IZVEDBA S PREDNOSTMI IN POMANJKLJIVOSTMI TER PRIPOROČILI

Za oblikovanje OIN v praksi ni in ne more biti univerzalnega obrazca. Vsak dijak je individuum zase in ga je potrebno tako tudi sprejemati. Prav toliko, kolikor je dijakov, je tudi »tipov« OIN. Lahko je skupen in enoten uvodni del obrazca (podatki o dijaku in doseženi izobrazbi, podatki o njegovih starših itn.), vsekakor pa je zelo različna strategija kot pomoč pri uresničevanju zastavljenega cilja dijaka. Včasih je potrebno dajati več prednosti enemu, včasih drugemu področju. Kateremu in v kolikšni meri, pa je povsem odvisno od »moči« dijaka za sledenje usmeritvam in sprejemanje posledic lastnega ravnanja.

Pomembno je, da smo inovativni pri iskanju novih poti in rešitev skupaj z dijakom, da znamo v praksi prebrati tudi kakšno stvar v večjo korist dijaka. V odnosu sodelovanja z dijakom se učimo vsi vpleteni in pogosto je soustvarjanje skupnih rešitev kot dodana vrednost oz. oplemenitenje našega, tudi strokovnega dela.

Prednosti in slabosti, izzivi in odprta vprašanja

- OIN naj ne bo preobsežen, naj bo tudi oblikovan tako, da ga je lahko izpolniti – naj ne bo samo izpolnjevanje »še enega obrazca«. Ne pripravljamo OIN samo zato, ker je obvezen in predpisan, ampak zato, ker je učinkovit pripomoček, ki pomaga dijaku najti drugačno pot k cilju.
- OIN je izhodišče za učinkovito in odprto komunikacijo med učitelji, dijaki, svetovalno službo, starši in vodstvom. Skrbnik/svetovalec OIN naj ne bo le svetovalni delavec, ampak pedagoški oz. drugi (strokovni) delavec, ki ima najboljšo komunikacijo in odnos z dijakom.
- Trenutni problem šolskega sistema je prenasičenost z zapisovanjem, vse je potrebno dokumentirati, voditi evidence, spremljati različne protokole. Premalo je spontanosti. Zato je vprašanje, ali naj bo obrazec za pripravo OIN predpisan, ali naj ga vsaka šola

pripravi sama, glede na posebne potrebe dijaka, odločilnega pomena za učinkovitost OIN.

IV.1. Prednosti

- Izobraževanje s pomočjo OIN je v pedagoški proces vneslo več možnosti za individualiziran pristop k dijakom s posebnimi potrebami.
- Prilagajanje kurikulumu že doseženi vrsti in stopnji formalno pridobljenega znanja posameznemu dijaku omogoča zvišanje motivacije za nadaljnje izobraževanje.
- Participacija dijakov pri odločitvi za OIN, za načrtovanje ter izvajanje, omogoča večje zavedanje o lastni vrednosti.
- Učitelji, ki jemljejo OIN bolj kot izziv in manj kot dodatno obremenitev, lahko dosežajo večje zadovoljstvo pri lastnem delu.

IV.2. Slabosti

- V zavodski/šolski situaciji lahko ob številnih strokovnih delavcih, ki se ukvarjajo z dijakom, če so pedagoške intervencije neuskklajene, nepravočasne ali delne, le-to lahko ogrozi izvajanje OIN. Zato moramo biti pri oblikovanju OIN pozorni na odnosno raven funkcioniranja dijaka (z vrstniki, odraslimi), pretirano reagiranje, čustveno odzivanje, kontekst oz. povezanost težav, vključno z odnosom do šolskega dela.
- V PUZ so navadno vsi pedagoški strokovni delavci enotni in produktivni v fazi detekcije, diagnoze in načelnega soglasja o OIN, v fazi izpeljave pa do dijaka gojijo previsoka pričakovanja – da se bo držal dogovorov, načrtov, rokov.
- Spremembe OIN v procesu izvajanja, spremembe strategije, včasih celo izobraževalnega programa, se še vedno ponekod razumejo kot nevaren precedens in zmanjševanje vloge učitelja, kar vodi do skupinskih frustracij pedagoških delavcev in njihovega zatekanja k utečenim, formaliziranim oblikam izobraževanja.

IV.3. Izzivi in dileme

- Menimo, da bi moralo biti najvišje vodilo pri oblikovanju OIN naslednje: GOVORITI Z NJIM (NJO) - NE O NJEM (NJEJ). - To je hkrati tudi največji izziv za oblikovanje nove pedagoške paradigme izobraževanja mladih z manj priložnosti.
- Spremljanje dijakovega napredka je tudi del strokovne rasti skrbnika OIN, napredek dijaka je tudi napredek učitelja. Dijak začne sprejemati odgovornost za načrtovanje

učenja in utrjevanja in posledično ocenjevanja znanja. Pravočasno in dosledno načrtovanje dela ima za pozitivno posledico to, da dijak ni nervozen, da je bolj samozavesten, prepričan v svoje znanje in tudi bolj suveren pri ocenjevanju. V doslednem spremljanju izvajanja OIN se tudi izkaže, ali dijak prelaga odgovornost na druge in razloge za svoj neuspeh išče izven sebe in, ali učitelj vso odgovornost za pridobitev ocene položi samo na dijaka in se premalo vključi v načrtovanje dela, preverjanje znanja. – Dijak in učitelj, v procesu evalvacije in spremljanja, doživljata oba tako pozitivne, kot negativne učinke doseženih rezultatov. Zato je pomemben dejavnik medsebojno spoštovanje in zaupanje med dijakom in skrbnikom, ki mora biti pozoren na različne reakcije vse sodelujočih.

- Izkoristiti moramo trenutek, v katerem se znajde dijak – pomagati mu do uvida pomembnosti situacije oziroma še bolje: do uvida v pomen lastne aktivnosti in vplivanja na situacijo. To je potrebno spretno izkoristiti z OIN in zadevo naravnati v pozitivno smer.
- Potrebno je razrešiti določene dileme (tako osebne kot tudi strokovne) pri strokovnih delavcih glede vključevanja dijakov s posebnimi potrebami, da se lahko konstruktivno delo z njimi prične. To pa ponavadi vzame veliko časa.
- Dijak mora spoznati, ugotoviti, da lahko tudi on sam bistveno vpliva na svoje izobraževanje.
- Datumi za posamezna srečanja morajo biti postavljeni in dogovorjeni ter zapisani vnaprej – da se temu primerno prilagodijo druge obveznosti udeležencev.
- Zamenjava (po strokovni oceni in na podlagi spremljanja skrbnika/svetovalca) je potrebna takoj ko ugotovimo, da sodelovanje ni produktivno.
- Ovira/težava pri oblikovanju in spremljanju OIN je lahko **tudi že preveč dobro predvidevanje ravnanja in delovanja dijakov** – to se dogaja v zavodih, saj si dijaki želijo podaljšati bivanje, ohraniti kvaliteto življenja in ostati v varnem okolju. Pride lahko do halo-afektivnega ravnanja in razhajanj med strokovnimi delavci. S tem se lahko ustvari manevrski prostor za etiketiranje.
- Večinske šole morajo postati bolj pozorne in bolj empatične v smislu »sprejemanja« dijakov s posebnimi potrebami v svoje okolje in ga videti tako v luči učenca, dijaka, ki ima pravico, željo po pridobivanju znanja, kot v luči drugačnosti, kar pomeni, da je pri doseganju tega cilja oviran in omejen na tak ali drugačen način in potrebuje dodatno pomoč okolja (zaradi posebnih potreb). Zlasti v srednjih šolah veliko govorimo o tem, da je potrebno dandanes pomagati in napraviti korak naproti

vsakemu dijaku, zato oblikujemo razne »osebne izobraževalne načrte«, »mape učnih dosežkov«, »pedagoške pogodbe«, vsak dijak s posebnimi potrebami pa ima tudi svoj »individualizirani program«. Kljub temu se pre pogosto zadovoljimo le s formalnostmi, interesa in časa za resnično spoznavanje ter izvajanje, sicer zelo kvalitetno zapisanega, pa nam v praksi pogosto zmanjka.

Naj bodo zapisana izhodišča, priporočila in praktični primeri v razmislek in v pomoč boljše razumeti resničnost – realne življenjske probleme dijakov s posebnimi potrebami - vsem, ki se bodo pri svojem pedagoškem delu srečali z njimi.

V. Delovna skupina aktivnosti Osebni izobraževalni načrt v projektu Kakovost pedagoških procesov

Vodja:

Anica Justinek, prof. ped. In psih., Center RS za poklicno izobraževanje Ljubljana

Člani:

Bernarda Kokalj, univ.dipl.org.dela – informatik, Zavod za gluhe in naglušne Ljubljana

Alenka Levec, univ.dipl.psih., Zavod za gluhe in naglušne Ljubljana

Darja Lukan Šubic, univ. dipl. ekon., Zavod za slepo in slabovidno mladino Ljubljana

Saša Markovič, univ. dipl.soc., Center za izobraževanje, rehabilitacijo in usposabljanje Kamnik

Peter Pal, prof. slov. in soc., Vzgojno-izobraževalni zavod Višnja Gora

Irena Praznik, univ. dipl. soc. del., Center za izobraževanje, rehabilitacijo in usposabljanje Kamnik

VI. Literatura:

- Brandon, A., Brandon, D.: Praktični priročnik za osebje v službah za ljudi s posebnimi potrebami, VŠSD, PF, Ljubljana, 1992.
- Brandon, D.: Jin in jan načrtovanja psihosocialne skrbi, VŠSD, Ljubljana, 1994.

- Brandon, D.: Veselje in žalost pri normalizaciji, v Socialno delo, l. 32, št. 1/2, VŠSD, Ljubljana, 1993, str. 19–25.
- Čačinovič Vogrinčič, G.: Koncept delovnega odnosa v socialnem delu, v Socialno delo, letnik 41, številka 2, VŠSD, Ljubljana, 2002, stran 91-95.
- Čačinovič Vogrinčič, G.: Soustvarjanje v šoli: učenje kot pogovor, Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2008.
- Čačinovič Vogrinčič, G.: Vzpostavljanje delovnega odnosa v socialnem delu, študijsko gradivo, FSD, Ljubljana, 2002.
- Gordon, T.: Družinski pogovori, Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše, Ljubljana, 1991.
- Juul, J.: Družina s kronično bolnimi otroki, Inštitut za sodobno družino Manami, Ljubljana, 2010.
- Juul, J.r.: Kompetentni otrok, Družina na poti k novim temeljnim vrednotam, Didakta, Radovljica, 2008.
- Kos-Mikuš, A.: Šola in duševno zdravje, Pomurska založba, MS, 1991.
- Kuhar, D.: Pogovori s starši gluhih in naglušnih otrok. Dan. Ljubljana, 1993 (Knjižnica Deklica s školjko).
- Levec, A.: Če je v razredu gluhi ali naglušen učenec ... Zavod za gluhe in naglušne Ljubljana. Ljubljana, 2002 (Knjižnica Deklica s školjko).
- Levec, A.: Metode in oblike dela z gluhi in naglušnimi, ZGNL interno gradivo, Ljubljana, 1994.
- Marentič Požarnik, B.. Plut Pregelj, L.: Moč učnega pogovora, DZS, Ljubljana, 2009.
- Metode in oblike dela z gluhi in naglušnimi II. del, Prilagoditve pri poučevanju gluhih in naglušnih pri slovenskem jeziku, interno gradivo, Ciglar Veronika, ZGNL, Ljubljana, 2008.
- Metode in oblike dela z gluhi in naglušnimi II. del, Vpliv gluhoste in naglušnosti na izobraževanje tujih jezikov, interno gradivo, Gramc Lokar Sabina, ZGNL, Ljubljana, 2008.
- Miller, A.: Drama je biti otrok, Tangram, Ljubljana, 1993.

- Modeli pouka dijakov s čustveni in socialnimi problemi v različnih državah, Ptički brez gnezda, št. 24/46, Ljubljana, 2009.
- Murn, T.: Kaj piše na tabli? Ne vidim prebrati! Priročnik za načrtovanje in izvajanje pouka s slepim ali slabovidnim učencem, Center slepih in slabovidnih Škofja Loka, 2002
- Peljhan, M.: Prilagoditve na področju šolskega dela in učenja za gibalno ovirane, v Priročnik za individualizirani program s terminološkim slovarčkom s področja otrok s posebnimi potrebami, interno gradivo, ZUIM Kamnik, 2005.
- Peljhan, M.: Priročnik za individualizirani program s terminološkim slovarčkom s področja otrok s posebnimi potrebami, interno gradivo, ZUIM Kamnik, 2008.
- Peljhan, M.: Zloženka: Mobilna služba za gibalno ovirane, ZUIM Kamnik, 2004.
- Podboršek, Ljubica (s sodelavci): Projekt Uvajanje znakovnega jezika v vzgojo, izobraževanje in usposabljanje slušno prizadetih v Sloveniji. Zavod za usposabljanje slušno in govorno prizadetih. Ljubljana 1990. (Knjižnica Deklica s školjko).
- Praznik, I.: Moje videnje integracije in inkluzije ter izkušnje iz prakse, v Vzgoja in izobraževanje, ZRSŠ Ljubljana, letnik XL, številka 5–6, 2009.
- Resman, M., Bečaj, J., Bezić, T., Čačinovič Vogrinčič, G., Musek, J.: Svetovalno delo v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah, ZRSŠ, Ljubljana, 1999.
- Sluh, naglušnost in gluhost. ZGNS, 1999.
- Sluh: naglušnost in gluhost. Ur. Košir Stane. Zveza gluhih in naglušnih Slovenije. Ljubljana, 1999.
- Stritih, B.: Kriza je lahko tudi izziv za spremembe v socialnem delu, v Socialno delo, I. 29, št.1-3, VŠSD, Ljubljana, 1990.
- Škoflek, I.: Nekateri rizični dejavniki v razvoju predšolskega otroka, v Zborniku Živeti skupaj, ZRSŠ, Ljubljana, 1993.
- Vključevanje gluhih in naglušnih v redne šole. Zbornik ob 30-letnici integracije, Levec Alenka, Željan Irena, Knehtl Majda, ZGNL, ljubljana, 2002.
- Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika.
- Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP), Ur. I. RS, št. 54/00, 118/06 – spremembe in dopolnitve; Ur. I. RS, št. 3/2007 – prečiščeno besedilo.

VII Gradiva v elektronski obliki:

1. Navodila za izvajanje izobraževalnih programov poklicnega in strokovnega izobraževanja s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo, Ljubljana, 2008.
<http://www.zrss.si/default.asp?link=predmet&tip=7&pID=117&rID=1593>
http://www.zrss.si/doc/Navodila_za_prilagojeno_izvajanje_programa_SS_4mar08.doc
2. Navodila za izobraževalni program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za gimnazijski program, Ljubljana, 2004.
<http://www.zrss.si/default.asp?link=predmet&tip=7&pID=117&rID=1593>
<http://www.zrss.si/doc/NavodilaGIM1.doc>
3. Koncept dela – učne težave v osnovni šoli, dr. Lidija Magajna, dr. Marija Kavkler, dr. Gabi Čačinovič Vogrinčič, dr. Sonja Pečjak, Ksenija Bregar Golobič, ZRSS, Ljubljana 2008.
http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/ministrstvo/Publikacije/Koncept_dela_Ucne_tezave_v_OS.pdf
4. Učne težave v osnovni šoli (problemi, perspektive, priporočila): Lidija Magajna, Sonja Pečjak, Cirila Peklaj, Gabi Čačinovič Vogrinčič, Ksenija Bregar Golobič, Marija Kavkler, Simona Tancig, ZRSS, Ljubljana, 2008.
http://www.ucne-tezave.si/UserFiles/File/Ucne_tezave_v_OS_monografija.pdf
5. Soustvarjanje v šoli: učenje kot pogovor, Čačinovič Vogrinčič Gabi, Zavod RS za šolstvo, Ljubljana, 2008.
http://www.ucne-tezave.si/UserFiles/File/Soustvarjanje_v_soli_ucenje_pogovor.pdf
6. Razumevanje in ocenjevanje čustvenih in vedenjskih težav v odraščanju, Alenka Kobolt, Jana Rapuš Pavel, Oddelek za Socialno pedagogiko Pedagoške fakultete v Ljubljani; Delovno gradivo za socialne pedagoge/inje v okviru komisij za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami; Oddelek za socialno pedagogiko Pedagoške fakultete v Ljubljani, 2009.

[http://www.zrss.si/pdf/UPP Razumevanje in ocenjevanje custvenih in vedenjskih tezav 21jul09.pdf](http://www.zrss.si/pdf/UPP_Razumevanje_in_ocenjevanje_custvenih_in_vedenjskih_tezav_21jul09.pdf)

7. Poučevanje in učenje s sodobnimi tehnologijami za osebe s posebnimi potrebami (gluhi in naglušni), Avtorji: Matjaž Debevc, Ivan Gerlič, Janez Bešter, Saša Divjak, Marjan Krašna, Riko Šafarič. Amor Chowdhury, Marko Papič, Matevž Pustišek, Univerza v Mariboru, Fakulteta za elektrotehniko, računalništvo in informatiko Maribor, 2004.

http://www.invatech.uni-mb.si/Dokumenti/Zakljucno_porocilo_vsebina.pdf

8. Prilagoditve pri opravljanju ZI/POM/M:

- Zakon o maturi (Ur. l. RS, št. 15/2003, spremembe: Ur. l. RS, št. 115/2006, 1/2007)

http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r04/predpis_ZAKO2064.html

- Pravilnik o splošni maturi (Ur. l. RS, št. 29/2008)

http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r01/predpis_PRAV6711.html

- Pravilnik o načinu izvajanja mature za kandidate s posebnimi potrebami (Ur. l. RS, št. 6/2006; 17/2006 popr.; spremembe: Ur. l. RS, št. 38/2007, 48/2010)

http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r05/predpis_PRAV6715.html

- Pravilnik o poklicni maturi (Ur. l. RS, št. 44/2008, spremembe: Ur. l. RS, št. 9/2009)

http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r00/predpis_PRAV6710.html

- Pravilnik o zaključnem izpitu (Ur. l. RS, št. 56/2008, spremembe: Ur. l. RS, št. 50/2010)

http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r02/predpis_PRAV7722.html

9. Ocenjevanje znanja:

- Pravilnik o ocenjevanju znanja v srednjih šolah (Ur. l. RS, št. 76/2005; spremembe: Ur. l. RS, št. 103/2005, 111/2006, 78/2007)

http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r02/predpis_PRAV6712.html

- Pravilnik o ocenjevanju znanja v poklicnem in srednjem strokovnem izobraževanju (Ur. l. RS, št. 78/2007; sprememba: št. 8/2008)

http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r08/predpis_PRAV7958.html

10. Spletne strani specializiranih ustanov:

- Zavod za gluhe in naglušne Ljubljana: www.zgnl.si
- Center za izobraževanje, rehabilitacijo in usposabljanje Kamnik: www.cirius-kamnik.si
- Vzgojno-izobraževalni zavod Višnja Gora: www.vizvisnjagora.si
- Zavod za slepo in slabovidno mladino: www.zssm-lj.si

VIII Priloge

Uporabljeni vzorci obrazcev za pripravo OIN:

1. OIN – CIRIUS Kamnik
2. OIN – ZGNL
3. OIN – VIZ Višnja Gora

OSEBNI IZOBRAŽEVALNI NAČRT

Skrbnik OIN: _____

Splošni podatki o dijaku in izhodišče za OIN: (splošni podatki – natančneje navedeni v IP)				
Dijak:		Letnik/Program:		Šolsko leto:
a. Ima ugotovitev NMS pri predmetih/sklopih med šolskim letom b. Napreduje v višji letnik z NMS-ji po sklepu PUZ-a c. Ponavlja z zahtevo po priznavanju formalno in neformalno pridobljenega znanja in hkrati opravlja nekatere obveznosti iz višjega letnika (ponavljajo razred a ne obiskujejo pouka) d. Ima primanjkljaje v znanju zaradi pogoste ali daljše odsotnosti (materinstvo, bolezen, športniki,...) e. Hitreje napreduje/Počasneje napreduje (izbrane obveznosti) f. Dijak z odločbo o usmeritvi g. Se preusmerja v drug izobraževalni program (priloga: sklep o priznavanju formalno in neformalno pridobljenega znanja) h. Drugo _____				Podatki o starših: (ime in priimek, tel. št.) Posebne razmere in posebnosti v družini (natančneje v IP/Socialna anamneza):
Predvideni skupni sestanki (datum in kraj): (Sprotno preverjanje in vrednotenje ter izvajanje načrta)				
Dijak in svetovalec/skrbnik:	PUZ:	Operativni tim (OT) in dijak:	OT z dijakom in njegovimi starši:	Zunanji str.delavci/CSD
ANALIZA STANJA:				
Dijakovo doseganje izobraževanje:				
Podatki o trenutnem izobraževanju/uspešnosti:				
Psihofizični status dijaka:				
Mnenje DIJAKA o dejavnikih, ki vplivajo na njegovo (ne)uspešnost:				
Ovire:				
Želje:				
Sposobnosti, spretnosti, veščine:				
Mnenje razrednika in drugih strokovnih delavcev (PUZ ...):		Mnenje staršev:		
DIJAKOV okvirni načrt:				
Kratkoročni:				
Moj cilj:				
Dolgoročni:				
Moj načrt:				
Izvedba načrta:				
Načrtovanje dejavnosti, prilagoditev in način pomoči: (DOGOVOR)				
Urnik obveznosti: (posebna priloga)				
Pomoč spremljevalca:				
Pomoč učiteljev:				
Pomoč razrednika in vzgojitelja:				
Starši:				
Obveznosti ob vključitvi v oddelek (morebitni dopolnilni izpiti ipd.)				
Podatki o vključitvi v interesne dejavnosti (v šoli in po pouku)				
Končna ocena realizacije in uspešnosti načrta:				
Doseženi cilji:				
Kratkoročno:				

Dolgoročno:			
Mnenje razrednika in drugih strokovnih delavcev (PUZ ...):	Mnenje staršev:		
Ugotovitve in predlogi za naprej:			
POHVALA dijaku:			

Izvedba načrta:

Načrtovane dejavnosti, prilagoditve in načini pomoči dijaku _____ (učne strategije, kdo, kaj, kdaj): <small>(Ime in priimek dijaka)</small>				
Predmet, modul	Obseg obveznosti, način in oblika izpolnitve obveznosti – pouk, izpiti, ustno/pisno ocenjevanje	Datum opravljanja obveznosti	Opravil da/ne, ocena	Podpis izpraševalca
				Podpis dijaka

Opombe:

OIN – ZGNL

OSEBNI IZOBRAŽEVALNI NAČRT

Ime in priimek dijaka

Izobraževalni program in letnik

Šolsko leto

SPLOŠNI PODATKI

1. PODATKI O DIJAKU/DIJAKINJI

Ime in priimek _____ rojstni datum _____

za obdobje: od _____ do _____

Opis motenj, posebnih potreb

Razlog za pripravo OIN

2. ČLANI SKUPINE ZA PRIPRAVO OIN

Ime in priimek		Podpis
1.	Razrednik	
2.	Svetovalni delavec	
3.	Svetovalni delavec	
4.	Vzgojitelj	
Učitelji	Strokovni predmeti	
5.		
6.		

7.		
8.		
Ostali		
	Dijak	
mama	Starši	

Realizirani sestanki in razgovori (s starši, dijakom...)

Zap.št.	Datum	Tema sestanka	Sklep
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			

Konzultacije z drugimi strokovni delavci izven ustanove

Datum	Tema konzultacije	Sklep

IZHODIŠČA ZA PRIPRAVO PROGRAMA

Za katere predmete, področja je potrebno pripraviti OIN

ANALIZA STANJA

Uspešnost v predhodnem obdobju

- Zaključil-a je program:

- Največ težav ima dijak-inja na naslednjih vzgojno-izobraževalnih področjih (pri predmetih, druge posebnosti, kazni):

Trenutno stanje

Datum _____

- Uspešen-a pri:

- Besedni zaklad (v kakšni meri je samostojen pri razumevanju teksta – ali potrebuje razlago posameznih pojmov in v kakšni meri)

- Način sporazumevanja (govorno, slovenski znakovni jezik, ali potrebuje tolmača ...)

--

- Socializacija

--

- Prilagoditve do katerih je upravičen v času šolanja (podaljšan čas preverjanja znanja, fotokopije, tolmač, pedagoška pogodba ...)

--

Ukrepi, ki so že bili izvedeni za odpravljanje neuspešnosti

Kje	Ukrep	Strokovni delavec

OIN je pripravljen za naslednje vsebinske sklope in vzgojna področja

Predmet, učitelj	Vsebine, ki jih mora predelati	Do kdaj

MNENJE DIJAKA/DIJAKINJE O VZROKIH ZA NEUSPEŠNOST

Izpolni dijak

- Učne navade (koliko ur na dan se učiš, kako se učiš?)

--

- Ali pri učenju potrebuješ pomoč? Kdo želiš, da ti pomaga?

--

- Kdo lahko največ vpliva na tvojo uspešnost (prijatelji, družina, sošolci, vrstniki, učitelji, šola, dom)? Na kakšen način?

--

Tvoji uspehi

Zap.št.	Napiši področja, kjer si uspešen
1.	
2.	
3.	
4.	

Priprava urnika učenja

Ponedeljek	Torek	Sreda	Četrtek	Petek	Sobota	Nedelja

Plan sprememb

Kaj bom spremenil-a kratkoročni cilji	Do kdaj	Prosim za pomoč naslednje strokovne delavce/kdaj	Cilj uresničen
Dolgoročni cilji			

Zadolžitve članov, ki sodelujejo pri pripravi OIN

Svetovalna služba bo:

Učitelj _____ bo:

Drugi člani _____ bo:

Vzgojitelj _____ bo:

KONČNA OCENA REALIZACIJE IN USPEŠNOSTI NAČRTA

Dne _____

Mnenje dijaka

Mnenje učiteljev in vzgojiteljev

Mnenje staršev

Mnenje drugih članov strokovne skupine

Izboljšanje na naslednjih področjih

Področje	Stanje

Predlogi za naprej:

OIN – VIZ Višnja Gora

OSEBNI IZOBRAŽEVALNI NAČRT

1. Podatki o dijaku

Dijak/inja: _____ Program: _____

Oddelek: _____ Skrbnik: _____ Šol. leto: _____

- i. Ima ugotovitev NMS pri predmetih/sklopih med šolskim letom
- j. Napreduje v višji letnik z NMS-ji po sklepu PUZ-a
- k. Ponavlja z zahtevo po priznavanju formalno in neformalno pridobljenega znanja in hkrati opravlja nekatere obveznosti iz višjega letnika (ponavljajo razred a ne obiskujejo pouka)
- l. Ima primanjkljaje v znanju zaradi pogoste ali daljše odsotnosti (materinstvo, bolezni, športniki,..)
- m. Hitreje napreduje (izbrane obveznosti)/Počasneje napreduje
- n. Dijak z odločbo o usmeritvi
- o. Se preusmerja v drug izobraževalni program (priloga: sklep o priznavanju formalno in neformalno pridobljenega znanja)
- p. Drugo _____

2. Analiza stanja:

Spretnosti,
močne točke: _____

Trenutni učni uspeh:

Programska enota/predmet													
Uspešnost da/ne/delno													

Mnenje dijaka o možnostih lastnega vpliva na:

a) odnos do šolskega dela _____

b) odnose s sošolci _____

c) odnose z učitelji _____

d) ovire za večjo uspešnost _____

⇒ Predznanje: _____

⇒ Obiskovanje pouka: _____

⇒ Zapiski: _____

⇒ Učenje: _____

⇒ Drugo: prijatelji, družina... _____

⇒ Želje in cilji dijaka: _____

- končati izobraževanje
- raje bi hodil v drugo usmeritev
- vse obveznosti končati do konca šolskega leta,
- na teden pridobiti oceno za en sklop učne snovi,
- želim pridobiti ocene dobro (3), pri nekaterih predmetih pa samo zd (2)
- želim, da bi se sošolec učil z menoj,
- želim, da bi se učitelj učil z menoj,
- želim, več časa nameniti učenju

- o želim obiskovati pouk
- o želim priti samo na izpit

Mnenje učiteljev o zmožnostih in spretnostih za doseganje večje šolske uspešnosti:

Mnenje staršev, vzgojiteljev, skrbnikov:

3. Oblikovanje odločitve dijaka za OIN po posredovanih mnenjih.

4. Izbira skrbnika in načrtovani sestanki: (ustrezno obkroži)

tedenski na 14 dni mesečni

5. Izbira načrtovanih dejavnosti, prilagoditev in načinov pomoči dijaku:

- prisotnost pri pouku,
- individualna pomoč,
- individualen pristop učitelja med rednim poukom
- prilagojen urnik,
- pomoč sošolcev
- pomoč učiteljev
- izpiti, ustno/pisno ocenjevanje
- predstavitev snovi,
- pisni izdelek

(izvod za dijaka)

Predmet	<u>Obseg obveznosti, način in oblika izpolnitve obveznosti –</u>	Datum opravljanja obveznosti	Opravil da/ne, ocena	Podpis izpraševalca /podpis dijaka

4. Ocena realizacije, spremembe, popravki in uspešnosti načrta:

5. POHVALA _____

dijaku: _____

Višnja Gora, _____

Podpis sodelujočih: